Repere fundamentale în învățarea și dezvoltarea copilului de la 0-3 ani

Bochis Laura

Contents

Modulul I.....4

Curs introductiv. Prezentarea tematicii, a obiectivelor urmărite la curs și criteriile de evaluare.....4

Modulul II.....7

Educaţia timpurie și Curriculumul pentru educația timpurie (0-3 ani).....7

Evocare.....7

Realizarea sensului.....7

Reflecția.....19

Extinderea.....20

Modulul III.....21

Tranziția de acasă la creșă.....21

Evocare.....21

Realizarea sensului.....23

Reflecția.....28

Extinderea.....30

Modulul IV.....31

Dezvoltarea motricităţii, a igienei şi sănătăţii copiilor de la naştere la 3 ani 31

Evocare.....31

Realizarea sensului.....31

Reflecția.....39

Extinderea.....43

Modulul V.....53

Dezvoltarea cognitivă copiilor de la naştere la 3 ani.....53

Evocare.....53

Realizarea sensului.....54

Reflecția.....59

Extinderea.....62

Modulul VI.....70
Dezvoltarea limbajului şi a comunicării copiilor de la naştere la 3 ani.....70
Evocare.....70
Realizarea sensului.....71
Reflecția.....75
Extinderea.....76
Modulul VII.....82
Dezvoltarea socială şi emoţională copiilor de la naştere la 3 ani.....82
Evocare.....82
Realizarea sensului.....83
Reflecția.....86
Extinderea.....90
Modulul VIII.....97
Jocul copiilor cu cu vârsta cuprinsă de la naştere la 3 ani.....97
Evocare.....97
Realizarea sensului.....97
Extinderea.....105
Modulul IX.....107
Cum învaţă copilul cu vârsta cuprinsă de la naştere la 3 ani? Cum transformăm rutina de la grupă în activităţi de învăţare?.....107
Evocare.....107
Realizarea sensului.....108
Reflecția.....120
Extinderea.....123
Modulul X.....124
Evaluarea copilului de până la 3 ani. Ghidul şi Inventarul de abilităţi Portage.....124
Evocare.....124
Realizarea sensului.....124
Reflecția.....132

.....132
Extinderea.....133
Modulul XI.....136
Educația și intervenția timpurie în antepreșcolaritate. Recomandări psihopedagogice din Ghidul Portage.....136
Evocare.....136
Realizarea sensului.....137
Reflecția.....145
Extinderea.....154

Modulul I

Curs introductiv. Prezentarea tematicii, a obiectivelor urmărite la curs și criteriile de evaluare

Stimate cursant,

În următoarele 6 luni, în cadrul cursului postuniversitar ***Educator puericultor***, vom desfasura împreună activitatea la **disciplina *Repere fundamentale în învățarea și dezvoltarea copilului de la 0-3 ani,*** având în planul de învățământ 24 ore de curs și 36 ore de seminar, defășurate 10 ore/lună. Țin de la început sa te apreciez pentru interesul pe care îl acorzi acestui curs postuniversitar și nădajduiesc ca activitățile desfășurate în cadrul acestuia să îți fie utile în practica profesională, în educația timpurie, în activități cu antepreșcolarii.

În lucrarea ,*Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii*, Ioan Cerghit (2002) susține că *ceea ce învață copiii/elevii reprezintă «inima» însăși a învățământului*. În continuare, reputatul pedagog afirma că didacticienii de azi si de mâine, trebuie să-și (re)construiasca permanent demersurile plecând de la convingerea profundă că „*nu există un singur mod în care copiii/ elevii învată și cu atât mai puțin nu există un singur mod în care aceștia să fie învățați*". Autorul subliniază, așadar, rolul strategiilor didactice de predare învațare evaluare în activitatea didactica și nevoia ca acestea să se plieze pe nevoile, intresul și stilul individual al copiilor/elevilor.

În privința finalităților acestei discipline, precizez că:

Obiectivul general al disciplinei este: Cunoașterea caracteristicilor și specificului învățării copiilor de la naștere la 3 ani în vederea corelării acestora cu finalitățile educaționale în antepreșcolaritate, cu conținuturile învățării și cu strategiile de învățământ

Obiectivele specifice în jurul cărora vom construi conținutul la această disciplină sunt:

- Cunoașterea prevederilor, principiilor, finalităților, domeniilor de dezvoltare, dimensiunilor dezvoltării, comportamentelor așteptate la finalul perioadei antepreșcolare, cuprinse în Curriculum pentru educație timpurie
- Analiza caracteristicilor de dezvoltare (motrică, cognitivă, a limbajului și socio-emoțională) și specificului în învățare la copiii cu vârsta cuprinsă de la naștere la 3 ani

- Formarea unei atitudini pozitive faţă de creșterea și educația copiilor de vârstă antepreșcolară în sisteme de învățământ.

Ambele tipuri de obiective solicită deschidere, curiozitate, preocupare pentru studiu, pentru a acumula cât mai multe informații, pe temeiul cărora să poți să îți fundamentezi abilitățile de predare.

În cele ce urmează îți voi da câteva detalii despre modul în care am conceput acest suport de studiu, precum și cerințele legate de evaluarea ta la aceasta disciplină.

Cursul *Repere fundamentale în învățarea și dezvoltarea copilului de la 0-3 ani* este structurat în 12 module sau unitati de studiu; în cadrul fiecăruia îți este prezentată o temă, fiecare modul abordând într-o forma unitară din punct de vedere conceptual tema respectiva.

Fiecare modul conține etape de: ***evocare, realizarea sensului, reflecția, extinderea***. Vei descoperi activități introductive, activități de învățare, întrebări la care să reflectezi și să oferi răspunsul, exemple de activități de învățare și aplicații.

Conținuturile și informațiile prezentate în acest suport de curs sunt preluate din diverse surse de specialitate, însă ponderea cea mai mare o au:

Vrânceanu, M. (coord) (2017). *Ghid pentru cadrele didactice de la grupele de creşă,* Chișinău, UNICEF https://mecc.gov.md/sites/default/files/ghid_pentru_cadrele_didactice_de_la_grupele_de_cresa.pdf

Ionescu, M. (coord) (2010). *Repere fundamentale pentru în învățarea și dezvoltarea timpurie de la naștere la 7 ani.* București: Vanemonde https://www.edums.ro/invpresc/studiu_repere-fundamentale.pdf

*Curriculumul pentru educația timpurie, 2019 https://www.isjbn.ro/sites/default/files/documente/2019-09/1.Curriculum%20pentru%20educatie%20timpurie%202019.pdf

***Ghidul Portage*. Alcătuit și publicat de S. Bluma, M. Shearer, A. Frohman şi J. Hilliard în cadrul Proiectului Portage (Portage project, CESA 12, Box 564, Portage, Wisconsin 53901, U.S.A

Alte surse bibliografice consultate:

Baranov, M., Botnari, V., Vrînceanu, M. (2008). *Ghidul cadrelor didactice pentru educaţia timpurie şi preşcolară*. UNICEF. Chişinău

Bonchiş, E. (2004). *Psihologia copilului.* Ordea: Editura Universităţii din Oradea

Ionescu, M. (coord) (2010). *Repere fundamentale pentru în învățarea și dezvoltarea timpurie de la naștere la 7 ani.* București: Vanemonde https://www.edums.ro/invpresc/studiu_repere-fundamentale.pdf
Muntean, A. (2006). *Psihologia dezvoltării umane*. Iași: Polirom.
Piaget J., Inhelder, B. (1971). *Psihologia copilului.* EDP: București
Robinson. K. (2011). *O lume ieșită din minți. Revoluția creativă a educației.* București: Publica
Schaffer, R. (2010). *Introducere în psihologia copilului.* Cluj-Napoca: ASCR.
Șchiopu, U., Verza, E (1981). *Psihologia vârstelor.* EDP: București
Squibb, B., Deitz, J. (2005). *Activități de învățare pentru copiii foarte mici (de la naștere la 3 ani)*, UNICEF, Vanemmonde
Verza E., Verza E.F. *Psihologia vârstelor*, Ed. Pro Humanitate, București, 2008.
Vrânceanu, M. (coord) (2017). *Ghid pentru cadrele didactice de la grupele de creșă,* Chișinău, UNICEF https://mecc.gov.md/sites/default/files/ghid_pentru_cadrele_didactice_de_la_grupele_de_cresa.pdf
Vrânceanu, M., Pelivan V. (2012). *Incluziunea socio-educațională a copiilor cu dizabilități îngrădiniţa de copii. Ghid pentru educatori şi părinţi.* Chișinău

În ceea ce privește **evaluarea** ta la aceasta disciplină, trebuie să știi ca nota finală este calculata astfel:

- ✓ **50% Probă de evaluare din tematica de curs (prezentarea orală a portofoliului)**
- ✓ **50% Portofoliu realizat în pereche sau individual (la alegere):** Nivelul de dezvoltare ... al antepreșcolarilor (la alegere un domeniu de dezvoltare dintre cele enumerate mai jos). Fundamentare teoretică și exemplificarea unor modalități concrete de evaluare și de activitate.

Domeniile de dezvoltare:

1. Dezvoltarea motricității, a igienei şi sănătății
2. Dezvoltarea cognitivă
3. Dezvoltarea limbajului şi a comunicării
4. Dezvoltarea socială

Cerințe în realizarea portofoliului:

a) Evidențierea dimensiunilor dezvoltării și comportamentelor copiilor cu vârsta de la naștere la 3 ani, extrase din Curriculum pentru educație timpurie pe un domeniu de dezvoltare (pornind de la domeniul ales). Exprimarea unui păreri personale vizavi de prevederile Curriculumului pentru dimensiunea aleasă. Observație: Puteți identifica aceste aspecte la secțiunea *Evocare* a unui modul.

b) Descrierea succintă a caracteristicilor de dezvoltare (din domeniul ales) pe bază de organizator grafic sau hartă conceptuală sau în rezumat la modulul din suportul de

curs. Observație: identificați aceste informații în secțiunea *Realizarea sensului* a unui modul.

c) Evaluarea unui copil cu vârsta cuprinsă de la naștere la 3 ani, pe unul dintre domenii (ex. Inventarul de abilități Portage sau ale instrumente de evaluare pe care le cunoașteți), identificarea dificultăților cu care acesta se confruntă pe nivelul de dezvoltare evaluat și oferirea unor sugestii/recomandări în activitate/exemple de jocuri sau activitati ce pot fi desfășurate în scopul îmbunătățirii nivelului lor de dezvoltare. Observație: identificați aceste informații în secțiunile: *Reflecție* și *Extindere* a unui modul. În plus interpretarea rezultatelor la Inventarul de abilități Portage o identificați în modulul X.

Închei aceasta introducere dorindu-ți succes și multă putere de lucru.

Modulul II

Educaţia timpurie și Curriculumul pentru educația timpurie (0-3 ani)

Evocare

Implică-te!

Comentați următoarea idee:

Curriculum-ul reprezintă un instrument de optimizare a experienței educaționale a copiilor. Acest document stabilește cadrul pedagogic pentru sprijinirea dezvoltării copiilor într-un mod holistic, prin practici educaționale și de îngrijire care permit copiilor să-și atingă întregul potențial, permițând totodată educatorilor să-și personalizeze abordarea în funcție de interesele, necesitățile și potențialul fiecărui copil. În acest sens, o serie de documente europene accentuează că există un impact important al curriculum-ului predat asupra dezvoltării copiilor (Comisia Europeană, EACEA și Eurydice, 2014).

- Care este rolul curriculumului pentru activitatea cadrului didactic în instituții de învățământ?
- Cum este percepută dezvoltarea copilului prin prisma modului în care este elaborat Curriculumul pentru educație timpurie?
- Ce știți despre actualul Curriculum pentru educație timpurie, cu accent pe dezvoltarea copilului cu vârsta cuprinsă de la naștere la 3 ani?

Realizarea sensului

Informează-te! şi Procesează informaţia!

Activitate de învățare 1. Principii urmărite în Curriculum pentru Educația timpurie

- ✓ ***Reține și explică rolul a trei dintre principiile urmărite în Curriculum pentru educația timpurie***

Principiile enumerate mai jos indică valorile fundamentale care stau la baza elaborării Curriculumului pentru educația timpurie (https://www.isjbn.ro/sites/default/files/documente/2019-09/1.Curriculum%20pentru%20educatie%20timpurie%202019.pdf):

- Principiul educaţiei centrate pe copil (cunoașterea, respectarea şi valorizarea unicităţii copilului, a nevoilor, trebuinţelor şi caracteristicilor acestuia);
- Principiul respectării drepturilor copilului (dreptul la educaţie, dreptul la liberă exprimare etc.);
- Principiul învăţării active (crearea de experienţe de învăţare în care copilul participă activ si poate alege și influența modul de desfășurare a activității);
- Principiul dezvoltării integrate (printr-o abordare integrată a activităţilor, multidisciplinară/interdisciplinară);
- Principiul interculturalităţii (cunoaşterea, recunoaşterea şi respectarea valorilor naţionale şi ale celorlalte etnii);
- Principiul echităţii şi nondiscriminării (dezvoltarea unui curriculum care să asigure, în egală măsură, oportunităţi de dezvoltare tuturor copiilor, indiferent de gen, etnie, religie sau statut socio-economic);
- Principiul educaţiei ca interacţiune dintre educatori şi copil (dependenţa rezultatelor educaţiei de ambele părţi participante în proces, atât de individualitatea copilului, cât şi de personalitatea educatorului/ părintelui).

În relație cu valorile promovate de acest curriculum, practica/ opțiunile metodologice ale educatorilor vor fi orientate de următoarele principii ale aplicării Curriculumului pentru educația timpurie:

- Principiul individualizării (organizarea activităţilor ţine cont de ritmul propriu de dezvoltare a copilului, de nevoile sale, asigurîndu-se libertatea copiilor de a alege activităţi şi sarcini în funcţie de nevoile lor),
- Principiul învăţării bazate pe joc (jocul este activitatea copilului prin care acesta se dezvoltă natural, prin urmare trebuie să stea la baza conceperii activităţilor didactice de toate tipurile),
- Principiul diversităţii contextelor şi situaţiilor de învăţare (oferirea unui mediul educaţional de contexte şi situaţii de învăţare diverse, care să solicite implicarea copilului sub cât mai multe aspecte: cognitiv, emoţional, social, motric),
- Principiul alternării formelor de organizare a activităţii: frontal, în grupuri mici, în perechi şi individual şi a strategiilor de învăţare,
- Principiul parteneriatului cu familia şi cu comunitatea (este necesar ca între educatoare şi familie să se stabilească relaţii de parteneriat care să asigure continuitate şi coerenţă în demersul educaţional; familia reprezintă un partener activ, nu doar

receptor al informaţiilor furnizate de educatoare referitoare la progresele realizate de copil; totodată e importantă înţelegerea valorii educaţiei, pentru comunitate şi participarea comunităţii, în perioadele timpurii).

Impactul așteptat al acestui curriculum:

- Abordările pedagogice centrate pe copii pot să susțină mai eficient dezvoltarea generală a copiilor, să ofere sprijin pentru strategiile lor de învățare și să promoveze dezvoltarea lor cognitivă și non-cognitivă, printr-o axare mai țintită asupra învățării practice, asupra jocurilor și interacțiunilor sociale.
- Alegerea, organizarea activităților și a instrumentelor pedagogice fac adesea obiectul unui dialog între educatori și copii. Educația timpurie ar trebui să ofere un spațiu social, cultural și fizic sigur și primitor, în care copiii să beneficieze de o serie de posibilități de a-și dezvolta potențialul. Conform studiilor privind pedagogia optimă în educația timpurie, un copil și un adult receptiv sunt condiții esențiale pentru învățare și dezvoltare.
- Programul educațional este cel mai bine proiectat atunci când se bazează pe premiza fundamentală că educația și îngrijirea sunt inseparabile. Activitățile de îngrijire implică în mod obișnuit o comunicare intensă, precum și interacțiuni pozitive și reciproce între copii și adulți, în acest fel ele încurajând un sentiment de apartenență și încredere.
- Implicarea și cooperarea părinților este relevantă, deoarece permite cadrelor didactice să se bazeze pe experiența și pe cunoștințele părinților, iar părinților le permite să beneficieze de cunoștințele și sprijinul personalului specializat.

Activitatea de învățare 2. Planul de învățământ (0-3 ani sau 0-36 luni)

Planul de învățământ pentru educația timpurie reprezintă produsul curricular principal și constituie componenta reglatoare esențială a curriculumului pentru educaţia timpurie, documentul oficial, normativ și obligatoriu care jalonează organizarea de ansamblu a procesului de predare-învăţare-evaluare, pentru fiecare nivel de vârstă şi tip de instituţie de educaţie specifică perioadei aferente copilăriei timpurii. Documentul se prezintă sub formă schematică, cuprinzând toate activităţile de învățare pentru fiecare grupă şi nivel de vârstă, numărul de ore aferente săptămânal fiecărei categorii/fiecărui tip de activități, pentru a putea

asigura tuturor copiilor din toate unităţile antepreşcolare şi preşcolare de stat şi particulare din ţară, acces la acelaşi tip de educaţie şi şanse egale în dezvoltare şi învăţare.

- ***Studiați planul de învățământ, reținеți categoriile sau tipurile de activități de învățare din Curriculum pentru Educația timpurie (0-3 ani). Comparați și explicați o diferență între planul de învățământ în intervalul de vârstă 0-18 luni cu 19-36 luni.***

Intervalul de vârstă	Categorii/Tipuri de activități de învățare	Nr.ore de activități de învățare desfășurate cu copiii zilnic/tură	Numărul total de ore de activități de învățare/săptămână
0 – 18 luni	Jocuri și activități liber-alese	2 h	10 h
	Rutine și tranziții	2 ½ h (2 zile/săpt.) 3 h (3 zile/săpt.)	14 h
	Activități tematice	10/15 min.	1 h
	TOTAL		**25h**
19 – 36 luni	Jocuri și activități liber-alese	2 ½ h	12 ½ h
	Rutine și tranziții	2 h (4 zile/săpt.) 2 ½ h (1 zi/săpt.)	10 ½ h
	Activități tematice	20/25 min.	2 h
	TOTAL		**25 h**

NOTĂ:

- Tipurile de activităţi menţionate în planul de învăţământ sunt activităţi de învăţare (în sensul activităților educative în care se învață) desfăşurate cu întreaga grupă de copii sau pe grupuri mici, în decursul unei săptămâni.
- Prezentul plan de învăţământ este valabil pentru toate tipurile de servicii de educaţie şi îngrijire oferite copiilor de la naştere până la intrarea în învățământul primar, din unitățile de învățământ de stat, particulare și confesionale și în care activitățile se desfășoară în limba română, în limba minorităților naționale sau în limbi de circulație internațională.
- Planul de învăţământ se aplică inclusiv în unităţile de educaţie timpurie care integrează copii cu dizabilităţi, caz în care se va acorda mai multă atenție așteptării unui răspuns din partea copilului și participării spontane la activități alături de ceilalți copii, și mai puțin numărului de activități pe care acesta le desfășoară. Totodată, menționăm faptul că, în cazul grupelor din învățământul special sau special integrat, în afara acestor tipuri de activități, copiii beneficiază și de terapii specifice, activități care nu sunt incluse în acest plan de învățământ.
- Durata activităţilor poate varia, în funcţie de particularităţile copiilor şi, implicit, de interesul manifestat de grupul de copii/copil pentru acestea, de conţinutul activităţilor, precum şi în funcţie de maniera de desfăşurare. Recomandat este ca, pentru primul interval de vârstă, durata unei activităţi să fie de cel mult 5-10 minute, după care, pentru intervalele următoare, durata activităţii poate crește progresiv. De asemenea,

este necesar ca, cel puţin la primul interval de vârstă, indiferent de durata recomandată pentru desfăşurarea unei activităţi, cadrul didactic să aştepte reacţia fiecărui copil. În funcţie de această reacţie, va decide asupra duratei, modului de desfăşurare şi conţinutului (spre exemplu: dacă grupul de copii nu reacţionează suficient de bine sau nu dă semne că a înţeles textul scurt însoţit de imaginile/păpuşile/marionetele pe care cadrul didactic le foloseşte, activitatea ar putea continua cu o imitare a personajelor - onomatopee, dialog, mişcare- sau cu o simulare „a plecării" acestora către alţi copii, ca semn că activitatea s-a încheiat).

- Conform prevederilor art. 262. din Legea educației naționale nr.1/2011, cu modificările și completările ulterioare, activitatea personalului didactic de predare se realizează într-un interval de timp zilnic de 8 ore, respectiv 40 de ore pe săptămână.

Activitate de învățare: Metodologia de aplicare a Planului de învățământ pentru educația timpurie

1. Planul de învăţământ pentru educație timpurie prezintă o abordare sistemică a demersurilor educaționale, asigurând continuitatea acestora în cadrul celei mai accelerate perioade de dezvoltare din viaţa copilului şi între ciclurile de educaţie antepreşcolară, preşcolară şi primară.
2. Intervalele de vârstă (0 – 18 luni, 19 – 36 de luni, 37 – 60 de luni şi 61 – 72/84 de luni), care apar în planul de învăţământ, precum şi categoriile/tipurile şi numărul de ore alocate pentru activităţi sunt rezultatul corelării realităţilor din sistem cu Reperele fundamentale în învăţarea şi dezvoltarea timpurie a copilului de la naştere la 7 ani şi cu tendinţele la nivel european și mondial în domeniu.
3. Copilul este un subiect activ în procesul învăţării, iar dezvoltarea copilului este dependentă de ocaziile pe care i le oferă rutina zilnică, interacţiunile cu ceilalţi, organizarea mediului şi activităţile/situaţiile de învăţare, special create de adult. În acest context, jocul este activitatea fundamentală a copilului, pe care se sprijină toate tipurile de activităţi de învăţare.
4. Activităţile de învăţare (atât cele de la nivel antepreșcolar, cât și cele de la nivel preșcolar) reprezintă un ansamblu de acţiuni cu caracter planificat, sistematic, metodic, intensiv, organizate şi conduse de cadrul didactic, prevăzute în Curriculumul pentru educație timpurie și care conduc la atingerea așteptărilor pe care adulții le au de la copii în această perioadă, ca premise ale competențelor de mai târziu ale

tinerilor. Desfăşurarea acestora necesită coordonarea eforturilor comune ale celor trei parteneri ai procesului de predare-învăţare-evaluare, respectiv: cadre didactice, părinţi, copii, dar şi a colaboratorilor şi partenerilor educaţionali din comunitate, a căror implicare este la fel de importantă. În desfăşurarea acestora, accentul va cădea pe încurajarea iniţiativei copilului, pe învăţarea prin experimente şi exersări individuale. Activităţile de învăţare se desfăşoară individual, în grupuri mici sau cu întreaga grupă de copii.

5. Categoriile/Tipurile de activităţi de învăţare prezente în acest plan de învăţământ sunt: (i) la **nivel antepreșcolar – Activități tematice, Rutine și tranziții, Jocuri și activități liber-alese și** (ii) – la nivel preșcolar - Activităţi pe domenii experienţiale (care pot fi activităţi integrate sau pe discipline), Jocuri şi activităţi liber-alese şi Activităţi pentru dezvoltare personală.
6. **<u>Activitățile tematice –AT (nivel antepreșcolar)</u>** sunt:
   - Jocul (mijloace de realizare: jocul cu jucăria, joc simbolic, joc senzorial, joc de construcție, joc didactic, joc cu nisip și apă, jocul imitativ etc.),
   - Activități artistice și de îndemânare (mijloace de realizare: desen, pictură, modelaj, activități practice și gospodărești),
   - Activități de muzică și mișcare (mijloace de realizare: audiții, jocuri muzicale, jocuri cu text și cânt, jocuri cu instrumente de percuție, cântecele, exerciții euritmice),
   - Activități de creație și de comunicare (mijloace de realizare: povestiri, memorizări, lucrul cu cartea, citire de imagini, jocuri de cuvinte, jocuri verbal-imitative, exerciții onomatopeice),
   - Activități de cunoaștere (mijloace de realizare: observări, lecturi după imagini, activități matematice cu jucării și obiecte concrete, convorbiri cu și fără suport intuitiv, jocuri didactice, microexperimente) și
   - Activități în aer liber (mijloace de realizare: plimbări, jocuri la nisipar, jocuri și întreceri sportive, utilizarea aparatelor de joacă adecvate vârstei).
7. **Jocurile şi activităţile liber-alese – ALA** sunt cele pe care, de regulă, copiii şi le aleg şi care îi ajută să socializeze în mod progresiv şi să se iniţieze în cunoaşterea lumii fizice, a mediului social şi cultural căruia îi aparţin, a matematicii, comunicării, a limbajului citit şi scris etc. Ele se desfăşoară pe grupuri mici, în perechi şi chiar

individual şi pot fi abordate, în manieră integrată, cu activitățile tematice/pe domenii experiențiale și cu activitățile pentru dezvoltare personală.

9. Reuşita desfăşurării jocurilor şi a activităţilor liber-alese depinde, în mare măsură, de modul în care este organizat şi conceput mediul educaţional. Acesta trebuie să stimuleze copilul, să-l ajute să se orienteze, să-l invite la acţiune. Materialele care se vor regăsi zilnic în zonele/centrele/colţurile deschise nu trebuie să fie aleatorii, ci atent alese, în strânsă corelare cu tema săptămânii sau cu tema proiectului aflat în derulare. Astfel, dacă este vorba de activităţi desfăşurate în sala de grupă, cadrul didactic va acorda o atenţie deosebită organizării spaţiului în centre, cum ar fi:
   - Biblioteca,
   - Colţul căsuţei/Joc de rol,
   - Construcţii,
   - Ştiinţă,
   - Arte,
   - Nisip şi apă şi altele.

   Organizarea acestor centre se va face ţinând cont de resursele materiale, de spaţiul existent şi de nivelul de vârstă al copiilor.
10. În funcţie de spaţiul disponibil, cadrul didactic poate deschide toate centrele sau cel puţin două centre de activitate, în care pregăteşte zilnic „oferta” pentru copii, astfel încât aceştia să aibă posibilitatea să aleagă locul de învăţare şi joc în funcţie de disponibilitate şi nevoi. Copiii trebuie să se bucure de mobilitate şi de libertatea de opţiune.
11. Tema Jocurilor şi activităţilor liber-alese poate fi dată sub o formă generică şi comună tuturor centrelor deschise sau se pot stabili teme diferite pentru fiecare centru de activitate, aspect ce rămâne la latitudinea cadrului didactic. În ambele situaţii, tema şi conţinutul acestor activităţi se realizează simultan, corelându-se cu celelalte activităţi din programul zilei şi cu tema proiectului aflat în derulare, având în atenţie atingerea obiectivelor planificate.
12. În cadrul jocurilor şi activităţilor liber-alese, actualul plan de învățământ alocă zilnic un timp de cel puțin 30 de minute jocului liber. În această perioadă, în care copiii pot să-și aleagă jocul și jucăria preferată, pot să analizeze/exploreze obiecte/mecanisme/fenomene/idei de care se simt atrași, pot comunica și împărtăși impresii cu colegii etc., cadrele didactice au ocazia să îi observe atent și să

consemneze aspecte ale jocurilor, preferințelor și acțiunilor libere ale copiilor, care să le sprijine atât în procesul de cunoaștere, cât și în cel de modelare sau facilitare a dezvoltării optime a copiilor.

13. Pentru jocurile şi activităţile alese desfăşurate în alte spații decât spațiului obișnuit al grupei (outdoor), o atenţie specială va fi acordată atât organizării şi amenajării curţii de joc, cât şi siguranţei pe care o oferă copiilor spaţiul respectiv şi dotările existente. De asemenea, în funcție de spațiul ales pentru desfășurarea activităților outdoor, care poate fi și în afara instituției (parc, crâng, pădure, pajiște, fermă, gospodăria bunicilor etc.), va fi acordată atenția cuvenită adecvării jocului și explorării la condițiile oferite de acesta.
14. **Activităţile pentru dezvoltare personală – ADP** de la nivel preşcolar includ rutinele, tranziţiile (care se află și la nivelul antepreșcolar), o parte a activităților liber-alese din perioada dimineții (când este încurajată explorarea individuală a unui subiect de care este interesat copilul), activităţile de dezvoltare a înclinaţiilor personale/predispozițiilor/aptitudinilor din perioada după-amiezii (pentru grupele de program prelungit sau săptămânal – nivel preșcolar), inclusiv activităţile opționale și extrașcolare.
15. **Rutinele sunt activităţile**-reper după care se derulează întreaga activitate a zilei. Ele acoperă nevoile de bază ale copilului şi contribuie la dezvoltarea globală a acestuia. Rutinele înglobează, de fapt, activităţi de tipul: sosirea copilului, întâlnirea de dimineaţă, micul dejun, igiena –spălatul şi toaleta, masa de prânz, somnul/perioada de relaxare de după-amiază, gustările, plecarea acasă şi se disting prin faptul că se repetă zilnic, la intervale aproximativ stabile, cu aproape aceleaşi conţinuturi. La întâlnirea de dimineaţă, accentul va cădea, printre altele (salutul, mișcările de înviorare/masajul sau mângâierea cu scopul susținerii emoționale – în cazul copiilor foarte mici și în cazul copiilor agitați, triști sau a celor care manifestă această nevoie, efectuarea prezenței, calendarul naturii), în funcție de vârsta copilului, pe: autocunoaștere, empatie, dezvoltarea abilităților de comunicare și de relaționare, luarea deciziilor, încurajarea alegerilor și rezolvarea conflictelor.
16. Tranziţiile sunt activităţi de scurtă durată, care fac trecerea de la momentele de rutină la activităţi de învăţare, de la o activitate de învăţare la alta, în diverse momente ale zilei. Mijloacele de realizare ale acestui tip de activitate variază foarte mult, în funcţie de vârsta copilului, de contextul momentului şi de competenţele cadrului didactic. În acest sens, ele pot lua forma:

- unei activităţi desfăşurate în mers ritmat,
- a unei activităţi care se desfăşoară pe muzică sau în ritmul dat de recitarea unei numărători
- sau a unei frământări de limbă,
- a unei activităţi în care se execută, concomitent cu momentul de tranziţie respectiv, un joc cu text şi cânt cu anumite mişcări cunoscute deja de copii etc.

18. Programul anual de studiu pentru nivelul antepreşcolar şi pentru nivelul preşcolar se va organiza în jurul a **şase mari teme** (teme de integrare curriculară):
    1. Cine sunt/ suntem?,
    2. Când, cum şi de ce se întâmplă?,
    3. Cum este, a fost şi va fi aici pe pământ?,
    4. Cine şi cum planifică/organizează o activitate?,
    5. Cum exprimăm ceea ce simţim? şi
    6. Ce şi cum vreau să fiu? (ordinea prezentării nu are o succesiune obligatorie şi nu are nicio legătură cu momentul din anul şcolar când, pentru o temă sau alta, se pot derula cu copiii, îndeosebi cu preşcolarii, diferite proiecte tematice).

Pentru intervalul de vârstă 0-3 ani, ca și pentru nivelul 3-5 ani, nu este obligatoriu să se parcurgă toate cele șase teme pe parcursul unui an școlar. În acest context, cadrul didactic se poate opri la cel puțin 2 teme anuale (pentru nivelul antepreșcolar) și, respectiv, cel puțin 4 teme anuale (pentru nivelul preșcolar), în funcţie de nivelul grupei şi de dimensiunile de dezvoltare avute în vedere. În situaţia grupelor cu copii de 5-6 ani se recomandă parcurgerea tuturor celor 6 teme anuale de studiu.

19. Pornind de la aceste teme, anual, pe grupe de vârstă, se stabilesc proiectele/activitățile tematice care urmează a se derula cu copiii.

21. În medie, pentru toate cele patru intervale de vârstă, o activitate cu copiii durează între 5 şi 30 de minute (de regulă, 5-10 minute la nivel antepreșcolar și până la 35 minute la grupa mare, nivel preșcolar). În funcţie de nivelul grupei, de particularităţile individuale ale copiilor din grupă și de specificul situațiilor educative, cadrul didactic va decide care este timpul efectiv necesar pentru desfăşurarea fiecărei activităţi. 23. Pentru grupele de vârstă cuprinse în intervalul de la naștere la 6 ani, tipurile de activităţi desfăşurate cu copiii vor viza socializarea copilului (comunicare, familiarizare, integrare, colaborare, cooperare, negociere, luarea deciziilor în comun etc.), obţinerea treptată a unei autonomii personale, precum și pregătirea pentru viața socială (parte a acesteia fiind și pregătirea pentru școală).

24. Cadrele didactice consultă Programul zilnic (cu reperele orare) stabilit de Ministerul Educaţiei Naționale în procesul de definitivare și aprobare a Programului zilnic din cadrul Regulamentului de ordine interioară.
25. În programul zilnic este obligatoriu să existe cel puţin o activitate sau un moment/secvenţă de mişcare (joc de mişcare cu text şi cânt, activitate de educaţie fizică, moment de înviorare, întreceri sau trasee sportive, plimbare în aer liber etc.). Totodată, cadrul didactic va avea în vedere expunerea copiilor la factorii de mediu, ca o condiţie pentru menţinerea stării de sănătate şi de călire a organismului şi va scoate copiii în aer liber cel puţin o dată pe zi, indiferent de anotimp (mențiuni clare și explicite legate de acest aspect vor fi trecute în Contractele educaționale care se încheie cu părinții).
26. Lectura rămâne una dintre cele mai intense, mai educative şi mai răspândite activităţi. Cu cât apropierea copilului de carte se face mai devreme, cu atât mai importante şi mai durabile sunt efectele ei în domeniul limbajului, al comunicării, precum şi în cel al comportamentului şi al socializării. În acest context, pentru a potența efectul demersurilor inițiate, încă din 2002, în cadrul proiectului național Să citim pentru mileniul III, se statuează, ca moment obligatoriu, de 10-15 minute/zi, Momentul poveștilor. Educatoarea are libertatea de a plasa acest moment în programul zilnic al copiilor, în funcție de modul în care își gândește derularea activităților din zi, în funcție de temele abordate, de disponibilitatea copiilor etc., respectiv: fie la Întâlnirea de dimineață, fie ca moment de tranziție, fie la sfârșitul zilei sau a primei părți a zilei - înainte de masă, înainte de somn, înainte de plecarea acasă etc. Această activitate nu se va opri doar lectura unui text şi la câteva întrebări şi răspunsuri pe marginea acesuia, ci poate conține, chiar dacă în momente/etape/zile diferite, și redarea conţinutului textului citit, ca un exerciţiu eficient de exprimare şi comunicare, în care face dovada înțelegerii textului și unde copilul ordonează şi formulează propoziţii, operaţii în care antrenează şi gândirea.

Activitate de învățare: Programa pentru educația timpurie. Structura curriculară și modelul de proiectare curriculară promovat

Bazele capacității de a învăța pe tot parcursul vieții se formează în primii ani ai copilăriei. Învățarea este un proces gradual, iar construirea unor premise puternice în copilăria mică reprezintă o condiție prealabilă pentru dezvoltarea competențelor și pentru

succesul educațional de la nivelurile superioare, fiind, în egală măsură, esențială pentru sănătatea și pentru starea de bine a copiilor.

În acest context, finalitățile educației timpurii, vizează o serie de aspecte, care se constituie în premise ale competențelor-cheie formate, dezvoltate și diversificate, pe traseul școlarizării ulterioare:

- Dezvoltarea liberă, integrală şi armonioasă a personalităţii copilului, în funcţie de ritmul propriu şi de trebuinţele sale, sprijinind formarea autonomă şi creativă a acestuia.
- Dezvoltarea capacităţii de a interacţiona cu alţi copii, cu adulţii şi cu mediul pentru a dobândi cunoştinţe, deprinderi, atitudini si conduite noi;
- Încurajarea explorărilor, exerciţiilor, încercărilor si experimentărilor, ca experienţe autonome de învăţare;
- Descoperirea, de către fiecare copil, a propriei identităţi, a autonomiei şi dezvoltarea unei imagini de sine pozitive;
- Sprijinirea copilului în achiziţionarea de cunoştinţe, capacităţi, deprinderi şi atitudini necesare la intrarea în şcoală şi pe tot parcursul vieţii.

Programa școlară pentru educația timpurie valorifică paradigma curriculară centrată pe competenţe şi fundamentează demersurile educaţionale pe copil şi pe activitatea de învăţare a acestuia ca proces, respectiv pe dobândirea unor comportamente care să asigure premisele dezvoltării competențelor cheie mai târziu. Luând în calcul particularitățile dezvoltării copilului până la 6 ani, nu este proprie utilizarea conceptului de competență, înțeleasă ca ansamblu integrat de cunoştinţe, abilităţi şi atitudini. Competența implică existența unor scheme cognitive și pattern-uri de comportament, deci un nivel de dezvoltare superior celui atins de copiii tipici în etapa 0-3 ani și chiar 3-6 ani. În Recomandarea Parlamentului European şi a Consiliului din 23 aprilie 2008 privind stabilirea Cadrului European al calificărilor pentru învățarea de-a lungul vieții (Jurnalul Oficial C 111 din 06.05.2008) competența este descrisă din perspectiva responsabilității și a autonomiei, drept capacitate dovedită de a utiliza cunoştinţe, abilităţi şi capacităţi personale, sociale şi/sau metodologice în situaţii de muncă sau de studiu şi pentru dezvoltarea profesională şi personală.

Opţiunea pentru utilizarea competenţelor cheie ca repere în stabilirea profilului de formare pentru învățământul preuniversitar a reprezentat o decizie de politică educaţională importantă promovată de Legea educaţiei naţionale nr 1/2011.

Activitate de învățare: Domeniile de dezvoltare

Domeniile de dezvoltare sunt diviziuni convenţionale, necesare din raţiuni pedagogice, pentru asigurarea dezvoltării depline, complexe şi pentru observarea evoluţiei copilului.

Între toate domeniile de dezvoltare există dependenţe şi interdependenţe, astfel că fiecare achiziţie dintr-un domeniu influenţează semnificativ progresele copilului în celelalte domenii. De exemplu, când copilul învaţă să meargă, chiar dacă în cea mai mare parte este implicat domeniul fizic, cel al motricităţii grosiere, copilul este implicat şi din punct de vedere al receptării semnalelor auditive (dezvoltare senzorială) şi din punct de vedere al dezvoltării socio-emoţionale, prin interacţiunea cu adultul, precum şi din punct de vedere al limbajului (receptează şi transmite mesaje orale). Adultul cu care comunică în acel moment îi transmite emoţii, îl încurajează, îi zâmbeşte, iar copilul înţelege mesajul şi simte susţinerea adultului, simte siguranţa.

De asemenea, când copilul încearcă să povestească ceva, în cea mai mare parte este implicat domeniul Dezvoltarea limbajului şi a comunicării, dar copilul este implicat şi socio-emoţional, pentru că urmăreşte reacţiile celorlalţi şi învaţă semnificaţia acestora, gesticulează (motricitate fină) sau se manifestă chiar prin mişcări largi (motricitate grosieră), uneori inventând cursul narativ sau problematizând cursul narativ (dezvoltare cognitivă). În fine, când experimentează, execută mişcări de motricitate fină, copilul este implicat din punct de vedere senzorial, stabileşte relaţii de cauzalitate, trăieşte emoţii şi descoperă ce poate şi ce nu poate să facă (își construiește imaginea de sine), sau simte dacă are nevoie de ajutorul unui alt copil sau adult (dezvoltare socio-emoţională).

De aceea, domeniile de dezvoltare devin, pe parcursul primilor ani de viaţă organizată în mediul din creşă, instrumente pedagogice esenţiale pentru a realiza individualizarea educaţiei şi a învăţării, dând posibilitatea educatorilor să identifice atât predispozițiile, cât și înclinațiile cu care copilul a venit pe lume, „interesele” sale sau, mai bine spus, domeniile, secvenţele, aspectele sau elementele mediului social şi natural de care este atras şi faţă de care își manifestă curiozitatea, precum şi dificultăţile pe care la întâmpină fiecare în parte pe parcursul dezvoltării timpurii. Cele cinci domenii de dezvoltare sunt:

A. DEZVOLTAREA FIZICĂ, A SĂNĂTĂŢII ŞI IGIENEI PERSONALE – cuprinde o gamă largă de deprinderi şi abilităţi (de la mişcări largi, cum sunt săritul, alergarea, până la

mişcări fine de tipul realizării desenelor sau modelarea), dar şi coordonarea, dezvoltarea senzorială, alături de cunoştinţe şi abilităţi referitoare la îngrijire şi igienă personală, nutriţie, alte practici de menţinere a securităţii personale.

B. DEZVOLTAREA SOCIO-EMOŢIONALĂ – vizează debutul vieţii sociale a copilului, capacitatea lui de a stabili şi menţine interacţiuni cu adulţi şi copii. Interacţiunile sociale mediază modul în care copiii se privesc pe ei înşişi şi lumea din jur. Dezvoltarea emoţională vizează îndeosebi capacitatea copiilor de a-şi percepe şi exprima emoţiile, de a înţelege şi răspunde emoţiilor celorlalţi, precum şi dezvoltarea conceptului de sine, crucial pentru acest domeniu. În strânsă corelaţie cu conceptul de sine se dezvoltă imaginea despre sine a copilului, care influenţează decisiv procesul de învăţare.

C. CAPACITĂȚI ȘI ATITUDINI FAȚĂ DE ÎNVĂȚARE – se referă la modul în care copilul se implică într-o activitate de învăţare, modul în care abordează sarcinile şi contextele de învăţare, precum şi la atitudinea sa în interacţiunea cu mediul şi persoanele din jur, în afara deprinderilor şi abilităţilor menţionate în cadrul celorlalte domenii de dezvoltare.

D. DEZVOLTAREA LIMBAJULUI, A COMUNICĂRII ŞI A PREMISELOR CITIRII ŞI SCRIERII – vizează dezvoltarea limbajului (sub aspectele vocabularului, gramaticii, sintaxei, dar şi a înţelegerii semnificaţiei), a comunicării (cuprinzând abilităţi de ascultare, comunicare orală şi scrisă, nonverbală şi verbală) şi preachiziţiile pentru scris-citit şi însoţeşte dezvoltarea în fiecare dintre celelalte domenii.

E. DEZVOLTAREA COGNITIVĂ ŞI CUNOAŞTEREA LUMII – a fost definită în termenii abilităţii copilului de a înţelege relaţiile dintre obiecte, fenomene, evenimente şi persoane, dincolo de caracteristicile lor fizice. Domeniul include ablităţile de gîndire logică şi rezolvare de probleme, cunoştinţe elementare matematice ale copilului şi cele referitoare la lume şi mediul înconjurător.

Reflecția

Comunică! Decide! Apreciază!

Caută în Curriculum pentru educația timpurie (2019), câte două comportamente așteptate de la copiii de 0-3 ani, pe trei domenii diferite de dezvoltare.

Discută cu alți colegi de la curs și descrie o activitate pe care ai putea-o desfășura în creșă, prin activități de joc în vederea formării unui comportament (la alegere domeniul dezvoltării și comportamentul precizat în Curriculum pentru educația timpurie).

Extinderea

- Ce recomandări ai oferi părinților pentru a stimula dezvoltarea copiilor acasă, în unul dintre domeniile de dezvoltare?

Modulul III

Tranziția de acasă la creșă

Evocare

Comentează următoarea afirmație:

„Separarea de părinţi la intrarea în creşă sau grădiniţă este o problemă pentru copii, îndeosebi la începutul frecventării programului instituţiei respective, iar pentru unii dintre ei, chiar şi pe parcursul anului şcolar”.

- Cum se simt copiii la separarea de copii, odată cu frecventarea creșei?
- Care sunt posibilele explicații legate de adaptarea diferită a copiilor la creșă?

Se consideră că efectele separării copilului de părinţi sunt strâns legate de următorii factori:

- modul în care adulţii (atât părinţii, cât şi cei din instituţia educaţională) au reacţionat faţă de copil;
- personalitatea copilului;
- mediul înconjurător.

Acest lucru se observă, atunci, când în situaţii similare copiii reacţionează diferit, fiecare având nevoi specifice.

Iată câţiva factori care influenţează acomodarea copiilor la creşă:

- Procesul de separare presupune din partea copilului capacitatea de încredere şi siguranţă şi cu alte persoane decât mama, şi în alte locuri decât acasă. Pentru aceasta, în cazul copiilor sub 3 ani, există o particularitate a reuşitei acestui proces şi anume: educatoarea sau dădaca trebuie să poată accepta rolul de substituit matern şi să ofere copilului întreaga sa disponibilitate afectivă. Copilul mic nu se poate acomoda dacă nu simte că este în siguranţă şi că ceea ce simte şi face este primit, acceptat şi înţeles de adultul căruia îi este lăsat în grija. În absenţa asumării acestui rol matern (care nu se referă la a lua locul mamei, ci la a oferi copilului o capacitate de îngrijire maternă de care nu se poate lipsi încă), adultul va fi perceput ca un persecutor, străin şi copilul va trai faţă de el furie sau teamă, refuzând uneori chiar să mai rămână în prezenţa lui.

- Capacitatea de îngrijire a educatoarei care se ocupă de copiii de la creşă trebuie să cuprindă două elemente esenţiale pe care le numim tratare/îngrijire şi ocupaţie după conceptele renumitului psihanalist de copii, D. W. Winnicott. Ele se referă la capacitatea de a oferi copilului îngrijire corporală (schimbat, hrănit, culcat, spălat etc), cât şi ocupaţie (a primi ceea ce simte şi trăieşte copilul în interiorul său şi a oferi o semnificaţie acestor afecte).
- Toleranţa la autonomia scăzută. Stângăcia, neîndemânarea, scăpatul, murdăritul, nevoia mare de a fi ajutaţi, dificultatea de a renunţa la pampers, suzetă, plânsul, sensibilitatea crescută etc, toate acestea sunt fireşti în contextul vârstei şi dezvoltării psihologice şi rolul educatoarei este de a oferi acestor copii capacitatea de a încerca şi singuri, de a participa şi ei, de a căpăta încredere în ei, de a-şi creşte autonomia încetul cu încetul. O relaţie bazată pe autoritate excesivă va crea copilului condiţiile unei accentuări a fragilităţii sale şi va scădea semnificativ şansele ca el să-şi sporească autonomia.
- Pregătirea copilului pentru intrarea în creşă este foarte importantă. Copilul are nevoie să i se vorbească despre ceea ce va urma să se întâmple cu el, să i se spună unde va fi dus, cât va sta acolo şi cine va fi cu el. Să i se explice de ce este nevoie de această schimbare, unde va fi mama cât el va sta acolo, ce va simţi în lipsa lui etc. Capacitatea mamei de a-i vorbi despre aceste lucruri va crea siguranţa copilului şi îi va oferi o modalitate de a învăţa cum să-şi exprime şi el la rândul său trăirile sale şi dificultăţile. A-l duce pe nepregătite, a-i ascunde locul unde merge, a-l minţi cu privire la locul unde este dus sau cu privire la timpul petrecut acolo, produce copilului confuzie şi neîncredere, teamă şi închidere în sine.
- Siguranţa copilului este o condiţie obligatorie pentru acomodarea sa la creşă. Se are în vedere siguranţa fizică, protecţia copilului în mediul în care el se joacă, cât şi siguranţa emoţională a copilului. Copilul care este bruscat, la care se ţipă/strigă, care este împins, neglijat va fi înspăimântat de locul în care a fost adus şi va căuta orice modalitate prin care să exprime această spaimă şi să refuze să mai fie adus. În plus, această experienţă se poate prelungi şi asupra intrării în grădiniţă. O astfel de atitudine îi poate crea frică, anxietate, dar şi diverse boli somatice.

Realizarea sensului

Informează-te! Procesează informaţia!

Activitate de învățare: Ce simte copilul când se desparte de părinţi?

În literatura de specialitate se vorbește despre mai multe stadii legate de despărțire sau separare, chiar conduc la o anumită pierdere, durere sau suferință.

De aceea, orice pierdere este urmată de durere, care se manifestă diferit la fiecare din noi, dar este o experienţă prin care trecem din copilărie pe tot parcursul vieţii. Pierderea este o parte naturală a existenţei: copiii îşi pierd jucăria preferată; se sparge căniţa din care obişnuiau să bea; moare căţeluşul drag; dispare inexplicabil bunicul sau altcineva apropiat din viaţa lor. Copiii trăiesc o stare de pierdere faţă de persoanele dragi, atunci când sunt separaţi de părinţii lor, fie şi pentru câteva ore, iar acest sentiment devine intens şi neclar pentru el. Copiii percep separarea lor de părinţi ca o abandonare a lor, ca ceva de care se fac ei vinovaţi. Pentru unii copii, acest proces

poate avea un impact puternic asupra comportamentului lor şi poate chiar întârzia dezvoltarea lor.

Au fost determinate 5 faze generale ale pierderii, pe care atât copiii, cât şi adulţii le trăiesc ori de câte ori suferă o pierdere. Procesul nu se desfăşoară lin, fazele se pot suprapune pe alocuri, pot avea loc regrese sau progrese în evoluţia lor.

Faza 1 : Şoc şi negare

Copiii mici fiind aduşi la grupă/creşă, în marea majoritate a cazurilor refuză să accepte realitatea, uitându-se pe geam sau fugind întotdeauna spre uşă pentru a vedea dacă nu cumva vine mama lor să îi ia. Deşi i se explică că “va veni mai târziu”, copilul repetă aceleaşi gesturi sau spune mereu şi mereu “mama?”

Faza 2 : Mânie şi vinovăţie

În cazuri de mânie şi vinovăţie, copilul îşi manifestă/exprimă, mânia/supărarea atât faţă de adulţii care îşi desfăşoară activitatea la grupă/creşă, cât şi faţă de părinţi, când se regăsesc. Astfel, ei pot distruge lucrurile pe care părinţii le-au dăruit şi pe care ei le-au adus cu ei, fie îşi manifestă mânia faţă de educatori sau faţă de alţi copii aflaţi în grupă prin aruncarea obiectelor, lovituri cu mâinile şi picioarele, momente de furie,

plânsete cu țipete, respingere a adulţilor şi copiilor. Sunt înregistrate şi cazuri mai rare, când copilul se loveşte cu capul de pereţi, pardoseală, se zgârâie pe sine însuşi.

Faza 3 : Tristeţe şi disperare

De cele mai multe ori, copiii aflaţi în etapa de separare de părinţi, dezvoltă sentimente de vinovăţie de genul: “Am fost un copil rău şi am plâns când mama nu mi-a cumpărat de la magazin căţeluşul de pluş. Şi acum nu mă mai iubeşte şi m-a lăsat aici”.

Faza 4 : Înţelegere şi acceptare

În momentul când copiii înţeleg că noul ambient şi adulţii care ii oferă îngrijire sunt persoane de încredere, ei acceptă separarea, astfel încât, sunt pregătiţi pentru noi situaţii de separare.

Faza 5: Integrarea

Copiii se adaptează şi încep să asimileze modelele de relaţionare observate. Însuşesc regulile din noul spaţiu în care se află, reîncep să fie deschişi stimulilor, îşi dezvoltă tendinţele de explorare, investigare a spaţiului nou, de comunicare cu colegii de grupă.

- Cum se manifestă un copil mic în condiţii de separare?

În fiecare zi pentru copiii mici apar separări pe termen scurt. Ele produc reacţii variate, în funcţie de vârsta copilului. Separarea pe termen lung, determinată de spitalizarea îndelungată a copilului sau de abandon, produce rezultate dramatice şi efecte pe termen lung, cum ar fi:

- protestul (manifestat prin plâns excesiv, strigăte, căutarea mamei sau a celui care-lîngrijeşte), ca reacţie iniţială;
- deznădejdea (manifestată prin reducerea activităţii copilului, retragerea sa în sine, lipsa speranţei şi a interesului faţă de ceea ce-l înconjoară), ca fază ulterioară a protestului;
- detaşarea, în care copilul se întoarce la o stare de normalitate, dar este mai vulnerabil la consecinţele separării, respinge mama dacă aceasta a reapărut sau nu mai caută să aibă interacţiuni sau contacte cu aceasta, ca ultima fază a separării îndelungate.

Deşi există multe întrebări la care răspunsurile sunt controversate, este dovedit faptul că o dezvoltare psihologică sănătoasă a copilului se bazează pe existenţa ataşamentului dintre acesta şi cei care-l îngrijesc.

Activitate de învățare: Tehnici de acceptare a separării de acasă

Separarea de mediul familial reprezintă un moment foarte important în viaţa unui copil, el afectează confortul psihic al copilului, dar şi al părintelui. De aceea, cei de la grădiniţă, ne dorim ca acest proces să se realizeze gradual, lin, astfel încât copiii să se acomodeze fericiţi şi confortabil cu noul mediu, dar şi părinţii să se despartă liniştit de copilul lor. Este foarte important pentru copil să dezvolte o relaţie pozitivă cu personalul din grupă, astfel încât să se simtă confortabil şi în siguranţă atunci când părinţii il vor lăsa singur. Părinţii sunt rugaţi să-şi permită să aloce cel puţin o săptămînă pentru acomodarea copilului. Desigur, există situaţii în care acomodarea se face foarte repede, copiii se simt confortabil încă de la început şi nu este necesară susţinerea părinţiilor. Fiecare educator este responsabil de perioada de acomodare a copilului.

Educatorul este persoana cea mai indicată care susţine momentul separării copilului de părinţii săi, dificil atât pentru copil, cât şi pentru părinţi, devenind un pilon principal pentru copil în procesul de adaptare în noul mediu. Cadrul didactic/educatorul trebuie să utilizeze toate mijloacele (metode, tehnici, spaţiu) necesare pentru ca un copil să se dezvolte într-o manieră armonioasă în absenţa părinţilor săi.

Rolul personalului din creşă, îndeosebi al educatorului este să asigure copilului un "sentiment continuu de existenţă" (Winnicot), bază a dezvoltării copilului. Să încerce să atenueze, să reducă sentimentul de anxietate datorat mediului necunoscut, la venirea copilului în creşă. Pentru aceasta copilul are nevoie de o perioadă de adaptare, de obişnuire cu oameni noi, copii, mediu nou, necunoscut, reguli noi. Adaptarea este puţin dureroasă pentru copil, dacă aceasta derulează treptat şi părintele, cu acordul educatoarei, stă alături de copil în grupă timp de 10-20 min. primele zile. Copilul va înţelege şi va accepta educatorul ca fiind "prietenul" părintelui (deci, persoana de încredere), şi aceasta-i va permite:

- copilului să se cunoască cu mediul nou, cu persoanele necunoscute (copii şi adulţi), cu reguli noi, în prezenta unei persoane cunoscute (părintele său);
- părintelui să-şi depăşească neliniştea şi sentimentele de vinovăţie (separarea este percepută adesea ca fiind abandon, iar pentru unele mame aceasta se manifestă prin lacrimi, stres, ceea ce se transmite şi copilului) şi să fie partener egal în îngrijirea, creşterea şi educarea propriului copil pe perioada în care acesta se află la creşă;

- educatorului să cunoască părinţii, obiceiurile, nevoile şi modul de viaţă al fiecărui copil, pentru a le folosi în asigurarea sentimentului de continuitate între cele două spaţii de viaţă - domiciliu şi creşă.

Activitate de învățare: Efectele separării şi ale pierderii

Principalele aspecte care pot fi observate ca urmare a separării copilului de părinţi sunt:

- diverse tulburări somatice (febră, diaree acută, hipersomnie, lipsa poftei de mâncare, enurezis diurn, tulburări de somn);
- lipsa încrederii;
- comportament retras, apatie, nu iniţiază sau nu răspunde relaţionării cu alte persoane, mutism;
- agresivitate, hiperactivitate, comportament dificil;
- întârzieri de dezvoltare sau regresie;
- dificultăţi în exercitarea controlului asupra sentimentelor şi trăirilor emoţionale.

Fiecare copil este diferit şi perioada de acomodare/adaptare în grădiniţă poate varia, separarea de membrii familiei fiind pentru unii copii prima experienţă de viaţă în afara familiei, într-un spaţiu social lărgit. Procesul de adaptare cere timp, răbdare şi dăruire, el putându-se încheia în 1-2 săptămâni, maxim 1 lună şi jumătate, personalitatea şi vârsta copiilor având un cuvânt greu de spus când vine vorba despre ritmul în care fiecare dintre ei se obişnuieşte cu mersul la creşă/grădiniţă, activităţile care se desfaşoară acolo şi, nu în ultimul timp, cu educatoarea şi colegii de grupă. Rar se întâmplă să existe copii care nu se adaptează. Dacă trec 2 luni de zile şi cel mic încă refuză să meargă la creşă, este cazul să schimbaţi instituţia sau grupa (dacă sunt paralele): poate mediul nu i se potriveşte sau este un copil care necesită mai multă atenţie decât ceilalţi copii de vârsta lui, ceea ce înseamnă că o creşă formată cu grupe de 7-8 copii ar fi o soluţie pentru ei.

Pentru asigurarea unei adaptări mai puţin traumatizante pentru copil este binevenit ca aceasta să se dezvolte în câteva etape specifice. Inevitabil orice copil a trecut până la acest moment prin diverse stări de separare (când se culcă singur în camera sa, când mama îl lasă în cameră pentru a merge la bucătărie). Deci, nu se află într-o situaţie de confort şi siguranţă.

• Primul pas, pe care părinţii trebuie să îl facă în momentul în care au decis să-şi dea copilul la creşă, este să îl anunţe de intenţia lor:”Vom merge într-un loc cu mulţi copii şi

jucării. O să stai acolo, fără mama. Mama vine mai târziu şi te ia acasă. O să-mi fie dor de tine, pentru că te iubesc. Dar mama trebuie să meargă la serviciu". Acest discurs va fi neînţeles şi nou pentru copil, dar pentru a fi înţelese mergem cu copilul în plimbări în zona clădirii creşei/grădiniţei, observăm ce fac copiii în curtea creşei/grădiniţei, petrecem câteva momente în spaţiul de joacă al acesteia. Astfel, copilul se va obişnui cu ambientul nou. Totodată, părinţii pot mări durata situaţiilor de separare acasă, în mediul cunoscut (copilul este lăsat cu bunica, bona, tata, iar mama merge cu diverse treburi din afara casei, dar la fel îi promite că se întoarce, că îl iubeşte). Părinţii trebuie să reuşească să formeze o deprindere din momentele de separare-regăsire, astfel încât copilul să poată integra derularea acestor momente (anumite gesturi la plecare şi regăsire).

- Pasul doi, este familiarizarea/cunoaşterea copilului cu spaţiul intern al creşei/grupei, cu adulţii care lucrează acolo, cu grupul de copii. Este important să-i oferim ocazia părintelui şi copilului să viziteze spaţiul, să vadă sălile în care se desfăşoară programul zilnic al copilului (sala de joacă şi activităţi, sala de baie, sala în care se ia masa şi sala în care se odihnesc copiii). Acesta este un moment important şi pentru începutul relaţiei parteneriale care se stabileşte între creşă/personalul şi părinţii copilului. Atunci când părintele este bruscat sau i se interzice să vadă spaţiul unde se va afla copilul lui, reacţiile lui în cazul separării pot fi identice cu cele ale copilului şi anume, frustrare, anxietate, frică. Este important pentru părinte să aibă încredere în angajaţii instituţiei, să aibă convingerea că mediul de creştere şi îngrijire îi asigură copilului toate premisele de dezvoltare integrată, că va continua să fie părintele copilului şi cea mai importantă persoană pentru el şi după momentul plecării sale din acel spaţiu şi că noi îl respectăm şi îl recunoaştem ca autoritate pentru copil.

Odată ce am stabilit relaţia cu părintele şi copilul acestuia, este bine să realizăm cu părintele un plan pentru adaptarea copilului cu grupă, creşă, care va viza câteva aspecte importante:

Legate de copil:

- Vârsta cronologică a copilului şi gradul său de dezvoltare;
- Determinarea rutinelor cu care copilul este obişnuit (ore de somn, tip de alimentaţie, obiceiuri legate de igienă, alimentaţie, ritualuri legate de aceste momente, dacă îl liniştește să i se cânte, să fie mângâiat pe spate, să adoarmă cu cineva în preajmă sau cu o jucărie preferată etc.), determinarea unor nevoi speciale;
- Tipuri de jocuri şi jucării preferate de către copil;
- Mod de adresare – prenume, dezmierdări;
- Obiecte preferate de îmbrăcăminte, pentru alimentaţie.

Legate de părinte:

- Timpul pe care intenţionează să îl petreacă separat de copil;
- Expectanţele/aşteptările în ceea ce priveşte creşterea şi îngrijirea copilului său;
- Timp disponibil pentru a-l petrece împreună cu copilul în creşă/grupă;
- Disponibilitatea de relaţionare cu personalul din creşă/grupă.
- Timp prevăzut pentru adaptarea copilului cu creşa.
- Legate de serviciul de educaţie şi îngrijire timpurie:
- Metodologiile şi tehnicile abordate în creşterea şi îngrijirea copilului;
- Exigenţele în raport cu părintele (metode de menţinere a relaţiei cu serviciul, respectarea planului stabilit de comun acord etc.)

Reflecția

- Cum ați facilita adaptarea copilului la creșă, în calitate de educatoare?

Exemplu de acomodare/adaptare a unui copil:

Primele 2 săptămâni

Primele 2-3 zile: copilul vine la creșă/grădiniţă unde va petrece 1-2 ore cu părintele sau fară, cu educatoarea şi cu ceilalţi copii din grupă. Este primul său contact cu un nou univers. A patra şi a cincea zi: copilul va veni pentru o perioadă mai mare, de 3 ore (va include şi prânzul). Părintele va rămîne în grupă cu copilul prima jumătate de oră, apoi va pleca. Dacă copilul pare fericit, părintele îl va lăsa singur în grupă împreună cu educatoarea, ajutorul de educator şi ceilalţi copii, dar va rămâne în incinta clădirii şi va reveni să petreacă timpul cu copilul în caz că acesta se neliniştește.

A şasea şi a şaptea zi: copilul vine la grădiniţă şi în dependenţă de starea lui emoţională va rămâne cât mai mult posibil în grădiniţă, inclusiv şi la somnul de zi.

A opta şi a noua zi: părintele va aduce copilul la grădiniţă, unde va rămâne împreună cu acesta timp de 15-20 de minute, după care îl va lăsa singur. Copilul va rămâne tot programul de activitate în grădiniţă. Părintele se va reintoarce la terminarea programului.

A zecea zi: părintele va aduce copilul în grădiniţă, după care va pleca, întorcându-se numai dacă copilul este agitat. Dacă copilul se simte confortabil, se va întoarce la sfârşitul programului.

Important! Daca este necesar, programul de acomodare pentru copil se va prelungi şi în a treia săptămână. Indiferent de cât de mare este perioada de acomodare a copiilor, noi dorim ca ei să se simtă liniştiţi şi în siguranţă, astfel încât la plecare să spună “la revedere“ dornici să se reîntoarcă în grădiniţă fără probleme.

Important în această planificare:

- Să ne asigurăm că micuţul a înţeles că separarea este temporară;
- Prin intermediul obiectelor de acasă, a mirosului familiar, a jucăriilor preferate, a fotografiilor părinţilor, copilul începe să se simtă confortabil în spaţiul nou, străin;
- Aceeaşi persoană să preia responsabilitatea copilului în absenţa părinţilor;
- În interacţiunea dintre mamă şi copil vom putea observa mult mai mult, decât ne va povesti mama şi anume: modul în care ţine copilul de mână, modul în care interacţionează şi relaţionează în situaţii de joc, atunci când îl hrăneşte (postura, aşteptări), îl culcă. Dacă micuţul are dificultăţi de adaptare, putem utiliza câteva dintre gesturile mamei, acestea fiindu-i copilului familiare şi îl vor reconforta.
- Este important pentru copil să-i recunoaştem importanta trăirilor afective pe toată perioada de separare: „Acum eşti supărat/ă şi ai tot dreptul, dar mama ta va veni repede înapoi. Uite ce păpuşă, maşină mare avem aici!...”

Sugestii pentru educatoare pentru a facilita integrarea copilului în sala de grupă la despărţirea de părinţi sau alţi îngrijitori.

- Întâlniţi copilul în vestiar cu zâmbet şi blândeţe în voce. Luaţi-l de mână, mergeţi cu el în sala de grupă şi asiguraţi-l că părinţii vor veni să-l ia de la grădiniță, iar în grupă îl aşteaptă ceva interesant şi nou.
- Adresaţi-vă fiecărui copil folosind prenumele şi păşiţi împreună în sala de grupă pentru a descoperi ceva interesant, antrenant.
- Atrageţi copiii în activităţi.
- Faceţi câteva sugestii de activităţi/jocuri posibile, când copilul refuză să aleagă.
- Centraţi-vă pe relaţiile cu co-vârstnicii.
- Dacă în sala de grupă se află deja colegi cu care copilul se simte confortabil, invitaţi-i lângă acesta în spaţiul bibliotecii sau la masa cu puzzle-uri, astfel încât interacţiunea cu aceştia să-i faciliteze începutul zilei. Pentru cei mai mulţi copii, începutul zilei este cel mai dificil, dar odată ce se implică în activităţile iniţiate, reuşesc să se integreze şi atunci programul decurge mult mai uşor.

- Pregătiţi zilnic jucării şi invitaţi copiii de dimineaţă să le descopere, să le exploreze.

Extinderea

Oferiți recomandări derivate din experiența persoanlă pentru o mai bună adaptare a copilului ma medoil creșei.
Oferiți recomandări educatoarelor de la creșa pentru a-i pregăti pe antepreșcolari pentru tranziția la grădiniță.
Oferiți recomandări părinților pentru a-i pregăti pe antepreșcolari pentru adaptarea adaptarea antepreșcolarului la creșă.

Modulul IV

Dezvoltarea motricităţii, a igienei şi sănătăţii copiilor de la naştere la 3 ani

Evocare

Informațiile de mai jos sunt extrase din Curriculum pentru educatia timpurie (2019).

- Familiarizează-te cu informațiile pe care le prevede curriculumul pentru domeniul ***Dezvoltarea fizică, a sănătății și igienei personale;***
- Redă cel puțin o dimensiune a dezvoltării prezentate în Curriculum și două comportamente așteptate de la copil, la finalul perioadei antepreșcolare
- Exprimă-ți o părere personală legată de finalitățile prefigurate în Curriculum pentru acest domeniu de dezvoltare
- Cum crezi că se dezvoltă motricitatea la copiii, de la naștere la 3 ani? Care sunt principalele deprinderi pe care și le dezvoltă în plan motric copilul, până la vârsta de 3 ani?

În contextul în care încă de la naștere începe formarea și dezvoltarea competențelor de mai târziu ale tânărului, în acest stadiu, pe diferitele dimensiuni ale domeniilor de dezvoltare, se așteaptă de la copil următoarele:

A . DEZVOLTAREA FIZICĂ, A SĂNĂTĂȚII ȘI IGIENEI PERSONALE

Nivel antepreșcolar (de la naștere la 3 ani)

Nr. crt.	*Dimensiuni ale dezvoltării*	*La finalul perioadei antepreșcolare, copilul va manifesta o serie de comportamente, între care:*
1.	***Motricitate grosieră și motricitate fină în contexte de viață familiare***	1.1.Își poziționează corpul și membrele în mod corespunzător pentru a imita ceva/ pe cineva sau pentru a executa o mișcare (a merge, a alerga, a prinde/a arunca o minge etc.) 1.2. Participă activ în jocuri, dansuri, jocuri în aer liber etc. 1.3. Utilizează mâinile și degetele în manipularea corespunzătoare a unor obiecte/instrumente (tacâmuri, creion, pensulă, puzzle etc.)
2.	***Conduită senzorio-motorie, pentru orientarea mișcării***	2.1. Imită animale prin mișcare, onomatopee, înfățișare etc. 2.2. Explorează și utilizează texturi și suprafețe diferite când se joacă (nisip, apă, frunze, pluș, plastic, burete etc.) 2.3. Își coordonează mișcările în funcție de stimuli vizuali, ritm, cadență, pauză, semnale sonore, melodii.
3.	***Sănătate (nutriție, îngrijire, igienă personală) și practici privind securitatea personală***	3.1. Face diferența între lucruri care se mănâncă și cele care nu se mănâncă 3.2. Identifică produsele de îngrijire a corpului (săpun, șampon, pastă de dinți etc.) 3.3. Acordă atenție indicațiilor privind situațiile periculoase (ex.: *Dă-mi, te rog, mâna când traversăm strada!)* 3.4. Solicită ajutorul adultului la nevoie/ când se simte în pericol

Realizarea sensului

Informează-te! Procesează informaţia!

Activitate de învățare: Evoluţia motricităţii în perioada copilăriei mici (0-3 ani)

Structurile comportamentale specifice acestei vârste sunt reflexele înnăscute care evoluează spre mişcări echilibrate şi ulterior automate. Coordonarea informaţiilor se face la început întâmplător, copilul repetă mişcările care i-au făcut plăcere şi acţiunile pe care le desfăşoară sunt centrate pe propriul corp, de exemplu, apucarea reprezintă bucuria de a face o mişcare.

Evoluţia motricităţii în perioada copilăriei mici urmând un criteriu cronologic:

- **0 – 1 lună** - copilul culcat pe spate are membrele flexate/îndoite, dar nu îşi poate ţine capul, când acesta este mişcat lateral, tot corpul tinde să se mişte în aceiaşi direcţie, iar atunci când este ridicat în braţe se manifestă reflexul de extensie a braţelor;
- **3 – 4 luni** - copilul poate întoarce capul independent de corp, îşi poate susţine capul, iar atunci când este culcat pe burtă se poate ridica în coate sprijinindu-se pe antebraţe. Începe să perceapă şi se pare că îşi reprezintă mâna ca fiind un element component al propriei corporalităţi; https://www.youtube.com/watch?v=Z8lw9fhP9_I
- **5 – 6 luni** - poate să stea în şezut, susţinut la început, apoi treptat fără nici un fel de susţinere; aşezat pe burtă se ridică sprijinindu-se cu mâinile şi apar primele mişcări de rostogolire de pe spate pe abdomen;
- **7 – 9 luni** - poate sta mult timp (o jumătate de oră) în şezut, poate sta în picioare susţinut sprijinindu-se în călcâie, începe să se deplaseze în „patru labe”, se apucă cu mânuţele când riscă să cadă, dar are în continuare nevoie de suport; https://www.youtube.com/watch?v=k5c4Mv53SLk
- **1 an** - poate sta singur în picioare, face primii paşi şi “dansează”, mai exact controlează mişcarea şi asociază sunetul cu mişcarea;
- **1 an – 1an şi jumătate** - stă în picioare şi merge nesusţinut, îşi ţine picioarele depărtate pentru echilibru, stă jos (în genunchi şi în şezut) şi se poate ridica pe vârfuri dacă are un suport;
- **2 ani – 2 ani şi jumătate** - merge cu spatele, aleargă, se poate opri la comandă fără să cadă, urcă scări şi poate lovi o minge fără să-şi piardă echilibrul;
- **2 ani şi jumătate – 3 ani** - merge cu picioarele drepte, îşi perfecţionează toate mişcările învăţate anterior, poate sări, etc. Teoretic la trei ani copilul trebuie să meargă foarte bine.

Fiecare achiziţie motorie presupune dezvoltarea sistemului osteomuscular, a sistemului nervos, dar şi exersarea mişcărilor (antrenament). Dacă în primele luni de viaţă stimularea are ca scop doar dezvoltarea motricităţii, după un an stimularea prin exerciţii/joc

are şi un rol instructiv. Până la un an jocurile stimulative pentru activitatea motorie presupun mişcări de flexiune şi extensie a braţelor, rostogoliri, între un an şi doi ani copilul este susţinut să repete jocuri care presupun rostogoliri şi sărituri, pentru ca după doi ani să fie susţinut în dezvoltarea voluntară a mişcărilor simultane a mâinilor şi picioarelor, formarea reflexelor de orientare, etc.

Activitate de învățare: Repere fundamentale în dezvoltarea timpurie RFIDT (2010)

Următoarele informații sunt extrase din documenteul: ***Repere fundamentale în dezvoltarea timpurie RFIDT (2010):***

a. *Dezvoltarea fizică, sănătatea și moticitatea sunt elemente centrale ale tuturor experiențelor de învățare ale copiilor și stau la baza unui stil de viață activ și sănătos de-a lungul întregii vieți. O stare bună de sănătate fizică dă copiilor energie, echilibru și rezistență pentru a participa activ în numeroase activități. Dezvoltarea motorie este strâns legată de dezvoltarea limbajului (de ex. gânguritul, indicarea obiectelor), a capacităților cognitive (de ex. explorarea mediului), a abilităților sociale (de ex. îmbrățișarea, salutul de „la revedere") și dezvoltarea emoțională (de ex. zâmbetul, râsul). Deși există o oarecare predictibilitate în dezvoltarea abilităților mai sus menționate, dezvoltarea fizică și a motricității este deseori inegală datorită ritmului individual de dezvoltare, dar și datorită factorilor externi care le influențează dezvoltarea, precum nutriția sau mișcările fizice pe care copiii sunt stimulați de adulți să le efectueze.*
b. *DEZVOLTAREA FIZICĂ, SĂNĂTATEA ŞI IGIENA PERSONALĂ – cuprinde o gamă largă de deprinderi și abilități (de la mișcări largi, cum sunt săritura, alergarea, până la mișcări fine de tipul realizării desenelor sau modelarea), dar și coordonarea, dezvoltarea senzorială, alături de cunoștințe și practici referitoare la îngrijire și igienă personală, nutriție, practici de menținerea sănătății și securității personale.* ***Motricitatea cuprinde trei categorii mari de abilități: motricitate grosieră, fină și abilități senzorio-motorii.***

Reprezentarea schematică a acestor informații este redată în schema de mai jos:

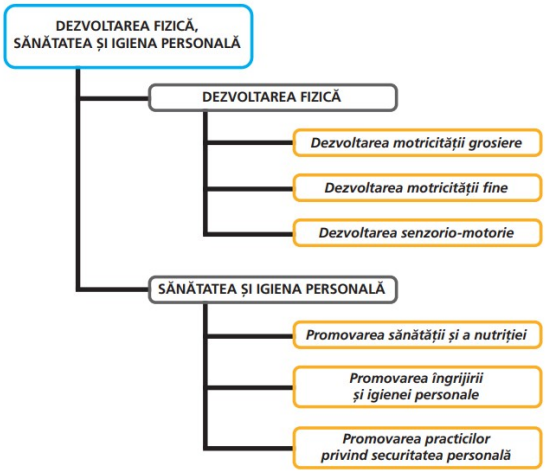

- Cum dezvoltăm copilul în aceste arii?

Activitate de învățare: Dezvoltarea mişcărilor mâinii

Reflexelor din naştere li se adaugă altele noi, astfel încât până la trei ani copilul învaţă să manipuleze, să arunce şi să prindă obiecte. Reflexele nou formate presupun integrarea mişcărilor. Ceea ce înseamnă că prehensiunea (prinderea) este transferată din exteriorul cubital (marginea exterioară a mâinii) în cel radial (interior), dinspre degete spre palmă. În acelaşi timp creşte precizia mişcărilor prin implicarea mişcărilor cotului, umărului, dar şi a controlului vizual şi tactil. Această trecere presupune o evoluţie stadială:

- **Stadiul pensei cubito-palmare (3 – 4 luni)** – poate apuca voluntar un obiect fie cu amândouă mâinile, fie folosind ultimele trei degete pe care le strânge în palmă.
- **Stadiul pensei digito-palmare (6 luni)** – poate strânge ultimele patru degete în palmă. Obiectele mici sunt apucate cu toata mâna, fără ca degetul mare să fie implicat activ. Obiectele mici aşezate pe o suprafaţă plană sunt luate cu o mişcare care seamănă foarte mult cu grebla, degetul mare nu participă la apucare, este doar un suport pentru celelalte. Nu poate ţine în mână în acelaşi timp doua obiecte.
- **Stadiul pensei radio-palmare (7 – 8 luni)** – copilul îşi foloseşte toate degetele, degetul mare este utilizat în mişcare în opoziţie cu celelalte. Poate trece un obiect dintr-o mână în alta.
- **Stadiul pensei radio-digitale (după 9 luni)** – copilul poate apuca obiecte folosind degetul mare şi cel opozant.

Mişcările mâinilor sunt din ce în ce mai flexibile. Dacă la patru luni copilul lasă obiectele să-i cadă din mână, la şase luni ţine obiectele cu ambele mâini. După un an aruncă

obiectele în mod intenţionat şi poate construi un castel din trei cuburi. La doi ani poate construi castele din şase cuburi, desenează, ţinând creionul ca pe un pumnal. La trei ani poate prinde o minge cu ambele mâini (coordonare bilaterală) şi îşi poate coordona mişcarea astfel încât începe să poată turna apa dintr-un recipient în altul.

Activitate de învățare: Stimularea dezvoltării fizice: motricitate fină şi grosieră

Este important încă din primele zile de viaţă ca bebeluşul să fie de stimulat în scopul dezvoltării fizice a acestuia şi anume, motricitatea fină şi grosieră. Iată câteva exerciţii:

- Să apuce obiecte şi să le manipuleze în scopul explorării sau utilizării lor.
- Să golească cutii de conţinut şi să le reumple.
- Să dea paginile unei cărţi.
- Să apuce în pensa bidigitală obiecte relativ mici (culege câte-o fărâmitură/bob de pe diverse suprafeţe).
- Să dovedească abilitate în coordonarea oculo-motorie.
- Să exploreze activ obiecte şi suprafeţe de diferite texturi - răsfiră pietricele printre degete, atinge iarba, strânge frunzele uscate în pumni, etc.
- Să demonstreze control asupra corpului (echilibru şi coordonare a mâinilor şi a picioarelor).
- Să evite locurile, obiectele sau situaţiile periculoase (aragaz, fier de calcat, prize).

Activitate de învățare: Indicatori și practici de sprijin pentru dezvoltarea fizică, a sănătății și igienei personale extrase din RFIDT (2010)

Indicatori și practici de sprijin pentru dezvoltarea motricității grosiere (RFIDT, 2010):

0-18 luni

Indicatori

1. Își ridică, fiind pe burtă, capul și pieptul.
2. Dobândește control al mișcărilor mâinilor și picioarelor.
3. Se rostogolește.
4. Când stă pe spate, își ridică picioarele și le duce la gură.
5. Stă în șezut cu sprijin din partea adultului și mai apoi fără sprijin.
6. Se leagănă înainte și înapoi ajutându-se cu mâinile și genunchii și mai târziu se târăște.
7. Se împinge să se ridice în picioare, sprijinindu-se de ceva sau cineva.
8. Merge ținându-se de mobilier.
9. Se apleacă pentru a explora obiecte aflate pe covor.
10. Încearcă să urce singur(ă) scările.

Practici de sprijin

- Puneți copilul pe burtă și arătați-i jucării care produc sunete deplasându-le în câmpul vizual al copilului pentru a le urmări. Supravegheați-l.
- Jucați cu el jocuri de schimbare a poziției corpului prin rostogoliri de pe spate pe burtă și de pe burtă pe spate sau joc în care este ajutat copilul în rostogolire prin mișcarea unui prosop pe care se află copilul și ridicând prosopul lateral îi imprimați mișcarea de rostogolire. (Rostogolirea se referă la schimbarea poziției de pe spate pe burtă.)
- Inițiați jocuri cu mișcări de tip „gimnastică": așezați copilul pe spate și mișcați-i mâinile și brațele, apoi picioarele, cu mișcări de flexie și extensie. Mișcările să fie ușoare, fără să forțați.
- Puneți-i la dispoziție obiecte care să poată fi trase, împinse, ridicate.
- Acordați-i spațiu pentru a se mișca liber, a încerca să meargă, să se ridice, să se cațere. Îmbrăcați copilul în haine comode să se poată mișca. Nu-i limitați mișcările prin înfășare totală sau parțială, nici ziua nici noaptea.
- Jucați-vă cu el jocuri în care cântați și îi antrenați în mișcări mâinile și picioarele. Așezați

19-36 luni

Indicatori

11. Duce obiecte în mâini în timp ce merge dintr-un loc în altul.
12. Merge și aleargă cu ușurință schimbând ritmul și direcția.
13. Merge cu spatele.
14. Se urcă și coboară din pat sau dintr-un scaun al adultului.
15. Lovește și aruncă mingea cu control redus al direcției și vitezei.
16. Sare pe loc.
17. Merge în linie dreaptă.
18. Împinge obiecte.
19. Urcă și coboară scări, nealternând picioarele, fără sprijin.

Practici de sprijin

- Oferiți copilului posibilitatea de a alerga, de a sări, de a se cățăra în siguranță. Susțineți-l când are nevoie de ajutor, încurajându-l să realizeze mișcări noi, în mod independent.
- Puneți-i la dispoziție jucării și diferite materiale și echipamente care să-l implice în activități de mișcare (căluți pentru a fi călăriți, cărucioare sau mașini pe care să le împingă).
- Implicați copiii în activități care să le solicite echilibrul, poziții diferite ale corpului.

Indicatori și practici de sprijin pentru dezvoltarea motricității fine (RFIDT, 2010):

0-18 luni

Indicatori

41. Prinde degetele adultului.
42. Apucă cu ambele mâini jucării/obiecte situate în imediata apropiere.
43. Imită gestul de „la revedere", de aplauze „bravo".
44. Transferă obiecte mici dintr-o mână în alta.
45. Apucă cu o mână obiecte.
46. Golește cutii de conținut.
47. Manipulează obiecte.
48. Dă paginile unei cărți mari, deseori dând mai multe pagini.
49. Face semne mari pe hârtie când i se dau instrumente de scris.
50. Umple cutii cu conținut.

Practici de sprijin

- Puneți obiecte în jurul copilului pentru ca el să ajungă la ele, să le prindă, să le ridice.
- Jucați jocuri și cântați cântecele în care solicitați mișcarea mâinilor și a degetelor (bătut din palme, cântat la pian, imitarea tobosarului, a ploii, a moriștii etc.).
- Oferiți feluri de mâncare ce permit explorarea cu degetele (cereale, biscuiți mici etc.)
- Încurajați copilul să se joace cu jucării în timpul băii, să le scufunde, să le umple cu apă, să le golească etc.).
- Jucați-vă cu mingi de ping-pong și tenis de câmp. Oferiți-i o minge și țineți-l de o mână pentru a-l constrânge să apuce cu o singură mână, apoi lăsați-l să manipuleze mingile trecându-le dintr-o mână în cealaltă. Puteți să-i demonstrați, ca să imite.
- Puneți la dispoziția copilului cărți cu pagini groase, cartonate, instrumente de scris (creioane de ceară, creioane mai groase) și citiți și scrieți, desenați cu el.

19-36 luni

Indicatori

51. În majoritatea situațiilor, dă paginile unei cărți una câte una.
52. Mâzgălește cu creionul începând să imite semne, cum ar fi cercul.
53. Utilizează pensula.
54. Deschide ușa, cu ajutor, apăsând pe clanță și închizând-o.
55. Realizează puzzle-uri de 3, 4, 6 piese.
56. Utilizează unele tacâmuri corespunzător.

Practici de sprijin

- Oferiți activități ce permit copilului să antreneze prinderea de obiecte în mâini.
- Oferiți cărți copiilor cu povești, imagini și dați libertatea să le exploreze. Încurajați activități în grup mic, perechi sau individuale de „lecturare".
- Puneți la dispoziția copiilor materiale de scris (coli mari, creioane și pensule groase, acuarele) și încurajați-i să scrie și să deseneze sau să picteze. Apreciați permanent efortul lor.
- Propuneți copiilor jocuri tip puzzle cu 3-6 piese mari, reprezentând poze clare și cuburi mari pentru construit.
- Puneți la dispoziția copilului tacâmuri personale (lingură și furculiță cu vârfuri rotunjite) și încurajați-l în autoservirea pe timpul mesei.

Indicatori și practici de sprijin pentru dezvoltarea senzorio-motorii (RFIDT, 2010):

0-18 luni

Indicatori

70. Reacționează întorcându-se după sunetul sau atingerea percepută.
71. Focalizează privirea pe obiectele apropiate sau depărtate.
72. Explorează mediul cu mâinile și gura.
73. Realizează coordonarea oculo-motorie în cadrul anumitor acțiuni (pune obiecte mici într-un recipient mai mare).
74. Explorează și reacționează la texturi și suprafețe diferite.

Practici de sprijin

- Verificați nivelul de zgomot din apropierea copilului. Evitați expunerea lui la sunete puternice.
- Atingeți copilul pe un obraz și pe celălalt, bucurați-vă când mișcă capul în partea în care l-ați atins. Bateți ușor din palme în apropiere de urechea dreaptă, apoi stânga, jucați-vă cu un clopoțel în stânga și dreapta copilului și verbalizați activitatea. Ex.: Auzi clopoțelul!
- Stimulați vederea copilului cu jucării care pendulează, pe care le poate prinde. Indicați obiecte în jurul copilului numindu-le, atât pe cele din apropierea sa cât și cele îndepărtate. Asigurați-vă prin aceste practici că vede și aude.
- Legănați ușor copilul folosind brațele, un balansoar sau alte echipamente de joacă.
- Oferiți copiilor obiecte din materiale și cu texturi diferite.
- Numiți când vorbiți cu copilul culorile, forma, mirosurile, gusturile, temperatura aerului etc.
- Explicați-le copiilor când mâncarea sau alte obiecte sunt prea fierbinți sau prea reci și nu trebuie atinse.

19-36 luni

Indicatori

75 Imită animale prin mișcare, onomatopee, înfățișare etc.
76. Demonstrează coordonare oculo-motorie în jocurile de construcție, în realizarea puzzle-urilor, în înșirarea de obiecte pe ață etc.
77. Utilizează diferite texturi când se joacă (nisip, apă, frunze, pluș, plastic, burete etc.).

Practici de sprijin

- Citiți împreună cărți cu poze mari și clare reprezentând animale, numind animalele și imitați modul de mișcare al acestora, onomatopeele emise de acestea. Încurajați copilul să repete împreună cu dumneavoastră.
- Puneți la dispoziția copilului jocuri tip puzzle, leggo-cuburi și de înșirat (4-6 piese mari, colorate, ață groasă sau sârmă protejată).
- Jucați jocuri în care copiii interpretează animale favorite. Le imită mișcările, onomatopeele. Inventează roluri.
- Oferiți oportunități de activități fizice care integrează mișcarea cu utilizarea simțurilor (jocul umbrelor, pictura cu picioarele, mișcări la auzul unor semnale etc.)
- Modelați mișcări ale copilului realizând anumite activități împreună cu el: dansuri, bătut la tobă, cântat la pian etc.
- Oferiți jucării și obiecte din materiale și texturi diferite. Numiți-le.

Indicatori și practici de sprijin pentru dezvoltarea sănătății și igienei personale – promovarea sănătății și a nutriției (RFIDT, 2010):

0-18 luni

Indicatori

86. Se hrănește prin alăptare.
87. Își reglează viteza și intensitatea cu care mănâncă.
88. Consumă o varietate de mâncăruri din toate grupele de alimente (grupa 1: cereale; grupa 2: legume și fructe; grupa 3: carne, pește, ouă, lactate; grupa 4: dulciuri și grăsimi).
89. Explorează mâncarea cu degetele.

Practici de sprijin

- Alăptați copilul la „cerere". Creați un mediu relaxat, propice alăptării.
- Alimentați copilul exclusiv la sân (fără niciun alt aliment fluid sau solid, nici măcar apă sau ceai) în primele 6 luni de viață. Începeți diversificarea alimentației de la 6 luni și continuați în paralel alăptarea până la doi ani.
- Oferiți lichidele cu linguriță și cana, nu cu biberonul.
- Nu adăugați sare în mâncare până la 2 ani.
- Introduceți progresiv alimente din toate grupele alimentare în ordinea și cantitățile recomandate de medici.

19-36 luni

Indicatori

90. Începe să recunoască și să mănânce o mare varietate de mâncăruri.
91. Face diferența între lucruri care se mănâncă și cele care nu se mănâncă.
92. Poate face alegeri între diverse opțiuni de mâncare.
93. Încearcă mâncăruri noi când îi sunt oferite.

Practici de sprijin

- Stabiliți ore regulate de masă și gustare.
- Vorbiți cu copilul despre importanța alimentației și a apei pentru sănătatea organismului. Încurajați copilul să bea apă pe parcursul zilei.
- Oferiți copilului posibilitatea de a alege între câteva variante de mâncăruri.
- Introduceți mâncărurile noi împreună cu cele preferate de copil.
- Evitati adaosul de zahar în alimentele oferite copilului până la 2 ani. Limitați și după această vârstă consumul de dulciuri concentrate (zahăr, bomboane, prăjituri, siropuri și băuturi dulci).
- Oferiți copilului fructe și legume variate zi de zi.

Reflecția

Reflectați asupra indicatorilor și practicilor de sprijin pentru dezvoltarea fizică, a sănătății și igienei personale extrase din RFIDT (2010). Extrageți idei utile pentru activitatea dvs directă cu antepreșcolarii

Indicatori și practici de sprijin pentru dezvoltarea motricității grosiere (RFIDT, 2010):

0-18 luni

Indicatori

1. Își ridică, fiind pe burtă, capul și pieptul.
2. Dobândește control al mișcărilor mâinilor și picioarelor.
3. Se rostogolește.
4. Când stă pe spate, își ridică picioarele și le duce la gură.
5. Stă în șezut cu sprijin din partea adultului și mai apoi fără sprijin.
6. Se leagănă înainte și înapoi ajutându-se cu mâinile și genunchii și mai târziu se târăște.
7. Se împinge să se ridice în picioare, sprijinindu-se de ceva sau cineva.
8. Merge ținându-se de mobilier.
9. Se apleacă pentru a explora obiecte aflate pe covor.
10. Încearcă să urce singur(ă) scările.

Practici de sprijin

- Puneți copilul pe burtă și arătați-i jucării care produc sunete deplasându-le în câmpul vizual al copilului pentru a le urmări. Supravegheați-l.
- Jucați cu el jocuri de schimbare a poziției corpului prin rostogoliri de pe spate pe burtă și de pe burtă pe spate sau joc în care este ajutat copilul în rostogolire prin mișcarea unui prosop pe care se află copilul și ridicând prosopul lateral îi imprimați mișcarea de rostogolire. (Rostogolirea se referă la schimbarea poziției de pe spate pe burtă.)
- Inițiați jocuri cu mișcări de tip „gimnastică": așezați copilul pe spate și mișcați-i mâinile și brațele, apoi picioarele, cu mișcări de flexie și extensie. Mișcările să fie ușoare, fără să forțați.
- Puneți-i la dispoziție obiecte care să poată fi trase, împinse, ridicate.
- Acordați-i spațiu pentru a se mișca liber, a încerca să meargă, să se ridice, să se cațere. Îmbrăcați copilul în haine comode să se poată mișca. Nu-i limitați mișcările prin înfășare totală sau parțială, nici ziua nici noaptea.
- Jucați-vă cu el jocuri în care cântați și îi antrenați în mișcări mâinile și picioarele. Așezați

19-36 luni

Indicatori

11. Duce obiecte în mâini în timp ce merge dintr-un loc în altul.
12. Merge și aleargă cu ușurință schimbând ritmul și direcția.
13. Merge cu spatele.
14. Se urcă și coboară din pat sau dintr-un scaun al adultului.
15. Lovește și aruncă mingea cu control redus al direcției și vitezei.
16. Sare pe loc.
17. Merge în linie dreaptă.
18. Împinge obiecte.
19. Urcă și coboară scări, nealternând picioarele, fără sprijin.

Practici de sprijin

- Oferiți copilului posibilitatea de a alerga, de a sări, de a se cățăra în siguranță. Susțineți-l când are nevoie de ajutor, încurajându-l să realizeze mișcări noi, în mod independent.
- Puneți-i la dispoziție jucării și diferite materiale și echipamente care să-l implice în activități de mișcare (căluți pentru a fi călăriți, cărucioare sau mașini pe care să le împingă).
- Implicați copiii în activități care să le solicite echilibrul, poziții diferite ale corpului.

Indicatori și practici de sprijin pentru dezvoltarea motricității fine (RFIDT, 2010):

0-18 luni

Indicatori

41. Prinde degetele adultului.
42. Apucă cu ambele mâini jucării/obiecte situate în imediata apropiere.
43. Imită gestul de „la revedere", de aplauze „bravo".
44. Transferă obiecte mici dintr-o mână în alta.
45. Apucă cu o mână obiecte.
46. Golește cutii de conținut.
47. Manipulează obiecte.
48. Dă paginile unei cărți mari, deseori dând mai multe pagini.
49. Face semne mari pe hârtie când i se dau instrumente de scris.
50. Umple cutii cu conținut.

Practici de sprijin

- Puneți obiecte în jurul copilului pentru ca el să ajungă la ele, să le prindă, să le ridice.
- Jucați jocuri și cântați cântecele în care solicitați mișcarea mâinilor și a degetelor (bătut din palme, cântat la pian, imitarea tobosarului, a ploii, a moriștii etc.).
- Oferiți feluri de mâncare ce permit explorarea cu degetele (cereale, biscuiți mici etc.)
- Încurajați copilul să se joace cu jucării în timpul băii, să le scufunde, să le umple cu apă, să le golească etc.).
- Jucați-vă cu mingi de ping-pong și tenis de câmp. Oferiți-i o minge și țineți-l de o mână pentru a-l constrânge să apuce cu o singură mână, apoi lăsați-l să manipuleze mingile trecându-le dintr-o mână în cealaltă. Puteți să-i demonstrați, ca să imite.
- Puneți la dispoziția copilului cărți cu pagini groase, cartonate, instrumente de scris (creioane de ceară, creioane mai groase) și citiți și scrieți, desenați cu el.

19-36 luni

Indicatori

51. În majoritatea situațiilor, dă paginile unei cărți una câte una.
52. Mâzgălește cu creionul începând să imite semne, cum ar fi cercul.
53. Utilizează pensula.
54. Deschide ușa, cu ajutor, apăsând pe clanță și închizând-o.
55. Realizează puzzle-uri de 3, 4, 6 piese.
56. Utilizează unele tacâmuri corespunzător.

Practici de sprijin

- Oferiți activități ce permit copilului să antreneze prinderea de obiecte în mâini.
- Oferiți cărți copiilor cu povești, imagini și dați libertatea să le exploreze. Încurajați activități în grup mic, perechi sau individuale de „lecturare".
- Puneți la dispoziția copiilor materiale de scris (coli mari, creioane și pensule groase, acuarele) și încurajați-i să scrie și să deseneze sau să picteze. Apreciați permanent efortul lor.
- Propuneți copiilor jocuri tip puzzle cu 3-6 piese mari, reprezentând poze clare și cuburi mari pentru construit.
- Puneți la dispoziția copilului tacâmuri personale (lingură și furculiță cu vârfuri rotunjite) și încurajați-l în autoservirea pe timpul mesei.

Indicatori și practici de sprijin pentru dezvoltarea senzorio-motorii (RFIDT, 2010):

0-18 luni

Indicatori

70. Reacționează întorcându-se după sunetul sau atingerea percepută.
71. Focalizează privirea pe obiectele apropiate sau depărtate.
72. Explorează mediul cu mâinile și gura.
73. Realizează coordonarea oculo-motorie în cadrul anumitor acțiuni (pune obiecte mici într-un recipient mai mare).
74. Explorează și reacționează la texturi și suprafețe diferite.

Practici de sprijin

- Verificați nivelul de zgomot din apropierea copilului. Evitați expunerea lui la sunete puternice.
- Atingeți copilul pe un obraz și pe celălalt, bucurați-vă când mișcă capul în partea în care l-ați atins. Bateți ușor din palme în apropiere de urechea dreaptă, apoi stânga, jucați-vă cu un clopoțel în stânga și dreapta copilului și verbalizați activitatea. Ex.: Auzi clopoțelul!
- Stimulați vederea copilului cu jucării care pendulează, pe care le poate prinde. Indicați obiecte în jurul copilului numindu-le, atât pe cele din apropierea sa cât și cele îndepărtate. Asigurați-vă prin aceste practici că vede și aude.
- Legănați ușor copilul folosind brațele, un balansoar sau alte echipamente de joacă.
- Oferiți copiilor obiecte din materiale și cu texturi diferite.
- Numiți când vorbiți cu copilul culorile, forma, mirosurile, gusturile, temperatura aerului etc.
- Explicați-le copiilor când mâncarea sau alte obiecte sunt prea fierbinți sau prea reci și nu trebuie atinse.

19-36 luni

Indicatori

75 Imită animale prin mișcare, onomatopee, înfățișare etc.
76. Demonstrează coordonare oculo-motorie în jocurile de construcție, în realizarea puzzle-urilor, în înșirarea de obiecte pe ață etc.
77. Utilizează diferite texturi când se joacă (nisip, apă, frunze, pluș, plastic, burete etc.).

Practici de sprijin

- Citiți împreună cărți cu poze mari și clare reprezentând animale, numind animalele și imitați modul de mișcare al acestora, onomatopeele emise de acestea. Încurajați copilul să repete împreună cu dumneavoastră.
- Puneți la dispoziția copilului jocuri tip puzzle, leggo-cuburi și de înșirat (4-6 piese mari, colorate, ață groasă sau sârmă protejată).
- Jucați jocuri în care copiii interpretează animale favorite. Le imită mișcările, onomatopeele. Inventează roluri.
- Oferiți oportunități de activități fizice care integrează mișcarea cu utilizarea simțurilor (jocul umbrelor, pictura cu picioarele, mișcări la auzul unor semnale etc.)
- Modelați mișcări ale copilului realizând anumite activități împreună cu el: dansuri, bătut la tobă, cântat la pian etc.
- Oferiți jucării și obiecte din materiale și texturi diferite. Numiți-le.

Indicatori și practici de sprijin pentru dezvoltarea sănătății și igienei personale – promovarea sănătății și a nutriției (RFIDT, 2010):

0-18 luni

Indicatori

86. Se hrănește prin alăptare.
87. Își reglează viteza și intensitatea cu care mănâncă.
88. Consumă o varietate de mâncăruri din toate grupele de alimente (grupa 1: cereale; grupa 2: legume și fructe; grupa 3: carne, pește, ouă, lactate; grupa 4: dulciuri și grăsimi).
89. Explorează mâncarea cu degetele.

Practici de sprijin

- Alăptați copilul la „cerere". Creați un mediu relaxat, propice alăptării.
- Alimentați copilul exclusiv la sân (fără niciun alt aliment fluid sau solid, nici măcar apă sau ceai) în primele 6 luni de viață. Începeți diversificarea alimentației de la 6 luni și continuați în paralel alăptarea până la doi ani.
- Oferiți lichidele cu linguriță și cana, nu cu biberonul.
- Nu adăugați sare în mâncare până la 2 ani.
- Introduceți progresiv alimente din toate grupele alimentare în ordinea și cantitățile recomandate de medici.

19-36 luni

Indicatori

90. Începe să recunoască și să mănânce o mare varietate de mâncăruri.
91. Face diferența între lucruri care se mănâncă și cele care nu se mănâncă.
92. Poate face alegeri între diverse opțiuni de mâncare.
93. Încearcă mâncăruri noi când îi sunt oferite.

Practici de sprijin

- Stabiliți ore regulate de masă și gustare.
- Vorbiți cu copilul despre importanța alimentației și a apei pentru sănătatea organismului. Încurajați copilul să bea apă pe parcursul zilei.
- Oferiți copilului posibilitatea de a alege între câteva variante de mâncăruri.
- Introduceți mâncărurile noi împreună cu cele preferate de copil.
- Evitati adaosul de zahar în alimentele oferite copilului până la 2 ani. Limitați și după această vârstă consumul de dulciuri concentrate (zahăr, bomboane, prăjituri, siropuri și băuturi dulci).
- Oferiți copilului fructe și legume variate zi de zi.

Extinderea

Mai jos sunt prezentate exemple de activităţi pentru dezvoltarea motricităţii, a igienei şi sănătăţii:

0-18 luni

- Jocuri în care copilul este aşezat pe burtă şi i se arată jucării care produc sunete, deplasându-le în câmpul vizual al acestuia cu scopul de a le urmări. Exerciţii „Privim în jur", „Privim luminiţa mişcătoare" etc.
- Jocuri de prindere a unei jucării. Jocuri de mişcare pasivă a picioarelor; „Greierele răsturnat", „Bicicleta", „Batem cu picioarele în podea" etc.
- Jocuri funcţionale-jocuri de prindere/atingere a unei jucării: „Ia jucăria", „Atingem clopoţelul", "Aruncăm mingea", „Lovim popicele", "Împingem jucăriile",
- Jocuri de schimbare a poziţiei corpului prin rostogoliri de pe spate pe burtă şi de pe burtă pe spate (copilul este ajutat să se rostogolească prin mişcarea unui prosop pe care acesta se află poziţionat, iar adultul se va adresa copilului cu o voce caldă,

afectuoasă): „Ne rostogolim” , „Ne răsucim” etc. Exerciţii pe muzică: „Ne rostogolim ca mingea – U-a-a- au!”, „Unde e burtica?” etc.

- Exerciţii de manipulare şi jocuri în care se aşează în jurul copilului jucării, obiecte de diferite forme pe care este încurajat să le apuce şi să le manipuleze: „Ne jucăm cu păpuşa/balonul etc.”, „Prinde/dă-mi cubul/mingea, ursuleţul etc.”, „Unde e…?” etc.
- Jocuri care solicită mişcarea degetelor: bătut din palme, cântat la pian, imitarea răpăitului de ploaie, prindem fulgul etc.
- Jocuri de construcţie în care copiii sunt încurajaţi să încarce şi să descarce containere.
- Jocuri de mişcare în care copiii să exerseze golirea şi umplerea unor vase cu apă, nisip, pietricele (asistaţi şi ajutaţi de un adult): „Punem bila în cutie”, „Aşezăm cercul pe gâtul lebedei”, „Punem/scoatem jucăriile din găletuşă/coş/cutie” etc.
- Jocuri cu cartea: citire de imagini indicând elementele din imagine, exersarea răsfoirii unei cărţi (datul paginii): „Acum citim: unde e pisica/mărul/…?”, „Mai departe…” etc.
- Exersări libere favorizate de rutine: „Acum e vremea să ne culcăm/relaxăm, dar mai întâi citim împreună o carte”, „Să aşteptăm în linişte pe…. (răsfoind cărţi)” etc.
- Jocuri de construcţie cu cuburi/pioneze mari de plastic/mărgele de hârtie mototolită: „Trenul”, „Turnul”, „Gardul”, „Mărgele pentru păpuşă/mama/bunica” etc.
- Jocuri cu jucării care produc zgomote şi sunete (plasate la diferite distanţe de copil) în care adultul le loveşte şi copilul este antrenat pentru a le localiza sau în care copilul este încurajat să le lovească şi împreună cu adultul să le localizeze: „Ghici unde se aude….(răţuşca,/ciocănelul de plastic/clopoţelul etc.?”, „Cum face…cubul/răţuşca…?”
- Jocuri tip „Cucu-Bau!”, utilizate în timpul momentelor de tranziţie, pentru localizarea vocii umane sau a unor zgomote/sunete produse de diferite obiecte/jucării: „Unde-i mama/tata/răţuşca…”, „Cine-i acolo?” etc.
- Jocuri şi activităţi de stimulare şi exersare în care copilul este încurajat să încarce cutii/coşuri cu diferite obiecte (jocuri tip Incastro; jocuri de construcţie simple-

suprapunerea a 2-3 cuburi, aşezarea în linie dreapta a 2-5 cuburi etc.): „Golim… şi umplem…”, „Rostogolim mingiile”, „Turnăm apa/nisipul/”,

- Jocuri libere cu jucării care produc sunete, jucării de tras şi împins, jucării cu butoane şi manivele: „Alegem jucăriile care cântă”, „Unde s-a ascuns?”.
- Jocuri cu obiecte din materiale diferite (lemn, plastic, pânză, carton, iarbă/gazon proaspăt cosită etc.), în care copilul este încurajat să le pipăie, să le desfacă, să le miroase etc. De asemenea, copilul poate fi încurajat să spună ce simte (cu ajutorul adultului) sau, în cazul în care acestea au fost ascunse privirii lui, ce crede că simte/a pipăit (o floare care este frumoasă, deci „măi-măi”, bluziţa de pijama pufoasă şi frumos mirositoare, care şi ea poate fi „măi-măi”, un cub de lemn cu colţuri tari, care ne deranjează, deci este tare şi ne înţeapă „Au!”etc.)
- Jocuri cu cărticelele-set cu coli din diferite materiale sau din combinaţii de variante – în culoare, în grosime, în asperitate etc. - ale aceluiaşi material (carton, hârtie glasată, creponată, foiţă transparentă, plastic, material textil de diferite consistenţe etc.) – Pipăim şi spunem „Măi-măi”(când ne place) sau „Nu măi-măi” (când nu ne place şi ne deranjează consistenţa materialului).
- Exersări libere favorizate de momentele de rutină sau de tranziţie în care copilul spune ce a atins, ce a întâlnit în cale şi cum este (cu ajutorul adultului).
- Activităţi de stimulare a comportamentelor pozitive legate de igiena personală: comentarii de tipul „Acum ne schimbăm, pentru că suntem murdari, am venit de la plimbare”; „Să spălăm mînuţele înainte de masă, pentru a fi curaţi, să spălăm mânuţele că am atins pisica”; „Ne-am sculat şi acum spălăm ochii” etc. Rutine / activităţi de stimulare şi exersare în care, sub formă de joc, i se atrage atenţia copilului asupra acţiunii/ activităţii pe care o face, corelat cu momentul / rutina / tranziţia / activitatea care le precede sau urmează – Ce melodie se aude? Ce urmează/ce facem acum?

- Stimularea (prin întrebări şi încurajări sau atenţionări) copiilor în timpul unei activităţi / rutine deja familiare ca structură pentru ei pentru a reţine etapele derulate, precum şi pentru a anticipa ce urmează până la sfârşit: Ce am făcut acum? Ce urmează să facem? Fii atent, fă şi tu ca mine, Acum ştii ce trebuie să faci? Etc.

19-36 luni

- Jocuri cu mingea; exerciţii de rostogolire a mingii cu mâna, cu piciorul; aruncarea şi prinderea mingii - cu mingi de mărimi diferite. Utilizarea momentelor de tranziţie sau a plimbărilor în aer liber pentru exersare: „Rostogolim mingea între noi”, „Mergem pe o cărare”, „Loveşte mingea cu piciorul/mâna”, „Lovim popicele”, “Facem baloane de săpun (cu mâinile)”, „Mergem pe băncuţă” etc.
- Jocuri muzicale care antrenează mişcarea muşchilor mari: imitarea unor mişcări ale diferitelor animale, a unor activităţi de rutină observate la cei apropiaţi sau practicate de ei: „Spălăm rufele ca mama”, „ Mestecăm în mâncare”, ”Aranjăm masa ca să mâncăm”, „Dăm cu măturicea, să facem curat”, „Punem hăinuţele pe pat ca să ne pregătim de ieşit afară” etc. (pot fi şi mişcări pe muzică şi rime). ”Bate vântul frunzele, se învârtesc moriştile…”
- Jocuri de mişcare în interior sau în aer liber; exersări libere în timpul momentelor de tranziţie şi chiar al rutinelor (sosirea şi plecarea), în care copiii sunt încurajaţi să urce şi să coboare trepte: „Urcăm... şi coborâm”,” Sus pe scară!”, „Ţop în jos pe scări, ca mingea!” etc. Activităţi şi jocuri de mişcare în aer liber în care copiii aleargă, sar, se rostogolesc. Mici trasee în care se pot combina deprinderile respective, „Ocolim obstacolele” etc. Jocuri tip: „De-a ascunselea”, „Şoarecele şi pisica”, „Suntem iepuraşi”, „Suntem păsărele” , „Suntem broscuţe”, ”Păsările şi automobilul” etc.
- Jocuri libere cu coli mari de hârtie şi creioane colorate sau negre groase (sau creioane cerate), cu cretă pe asfalt, cu pensula groasă pe hârtie, cu beţişorul pe nisip etc., în care copilul va exersa trasarea de forme/semne: „Facem căsuţa piticilor”, „Ouşoare”, „Drumul”, „Decorăm cutii pentru jucării”, ”Desenăm iarba” , ”Decorăm batista”etc.
- Activităţi de învăţare, din categoria activităţilor artistico-plastice (desen, pictură), cu temă dată, în funcţie de tema săptămânii: „Mingea”, „Linii de tren”, „Căsuţa din poveşti” etc.
- Activităţi de stimulare/exersare a lecturii/utilizării cărţii. Jocuri-exerciţii cu cărţi din carton: citire de imagini, concomitent cu exersarea răsfoirii cărţii (datului paginii una după alta, rând pe rând.). Jocuri tip: „Caută şi răspunde”, în care copilul va fi încurajat să caute şi să arate unde este un obiect/animal/element cunoscut, care se găseşte într-o carte cunoscută deja de el şi pusă la dispoziţia lui în timpul jocului.
- Jocuri-mimă sau jocuri simbolice, cu păpuşi şi tacâmuri de jucărie, în care copilul exersează folosirea corespunzătoare a tacâmurilor: „Cu ce mâncăm asta?”, „Hrăneşte păpuşa cu lingura”, „Mâncăm singuri” etc.

- Exersări libere favorizate de momentul de rutină - servirea mesei, în care copilul e încurajat şi ajutat să folosească tacâmuri (îndeosebi lingura şi linguriţa).
- Jocuri şi activităţi de stimulare/exersare, din categoria activităţilor euritmice, în care copilul este încurajat să se mişte pe muzică (diferite intensităţi şi ritmuri) şi să exprime prin mişcare ceea ce i se transmite prin muzică: „Tropăim ca elefanţii din Cartea junglei", „Ne legănăm şi ne întindem ca Mowgli", „Mergem tiptil ca pisica", "Sărim ca iepuraşii", "Mergem ca vulpiţa" etc.
- Exerciţii în care, prin dans, copilul va mişca ritmic diferitele segmente ale corpului nominalizate de educatoare/adult: degete, braţe, cap, picioare, în funcţie de ce aude şi vede: „Piciorul drept în faţă!", „Mâinile sus!", „Suntem acrobaţi!"etc.
- Exersări libere ale mişcării diferitelor părţi ale corpului sau a corpului în ansamblu, în timpul tranziţiilor sau rutinelor, apelând la fragmente muzicale, frământări de limbă, fragmente în versuri, numărători etc. sau chiar la semnale vizuale (culori, lumini) sau sugestii verbale (ne e frig, ne e cald, cad picăturile de ploaie, bate vântul etc.)
- Jocuri didactice în care copilul va fi încurajat să mimeze şi să numească acţiuni pe care le cunoaşte şi le-a practicat anterior într-o rutină/tranziţie/altă activitate (spălăm batista, îmbrăcăm păpuşa).
- Exersări libere ale mişcării diferitelor părţi ale corpului sau a corpului în ansamblu, în timpul tranziţiilor sau rutinelor, apelând la fragmente muzicale, frământări de limbă, fragmente în versuri, numărători adecvate (cu tematică: sănătate, igienă personală, alimentaţie etc.)
- Jocuri de rol, jocuri cu text şi cânt sau jocuri didactice în care copilul va fi încurajat să vorbească despre anumite deprinderi de igienă corporală adecvate vârstei (spălat pe mâini, spălat pe faţă, spălarea dinţilor, pieptănatul, folosirea prosopului etc.) sau să imite şi să recunoască mişcările specifice ale acestora.
- Exersări libere, observate şi îndrumate cu atenţie de către educatoare/adult în timpul rutinelor sau tranziţiilor: (ne spălăm pe mâini înainte de masă, spălăm dinţii după fiecare masă, mestecăm bine tot ce avem în gură, nu alergăm cu gura deschisă, nu stăm în sala de grupă cu aceeaşi încălţăminte cu care ieşim afară etc.)
- Exersări libere favorizate de momentul de rutină - servirea mesei, în care copilul e încurajat şi ajutat să servească diferite alimente sau mâncăruri şi să recunoască gustul lor: „Să găsim cea mai gustoasă mâncare/cea mai parfumată/delicioasă prăjitură", „Spune ce este?" etc.

- Activităţi de învăţare şi jocuri în timpul cărora copilul e stimulat să denumească alimentul, gustul acestuia şi calităţile nutritive, după o serie de repetări şi exemplificări anterioare oferite de adult (ex.: carnea de pui este dulce şi gustoasă; merele au un gust dulce, au vitamine şi ne ajută să creştem mari; morcovul are un gust dulce şi ne ajută să vedem mai bine; portocala are un gust acrişor şi este de culoare portocalie/oranj, este rotundă. etc..)
- Jocuri şi activităţi de stimulare tip: joc de rol, joc didactic, imitare etc. în care sunt utilizate obiecte casnice care impun un risc de accidentare declanşat de o manipulare greşită (ex:: aragaz, sobă, fier de călcat, uscător de păr etc.). Jocuri pe teme rutiere cu respectarea regulilor de circulaţie. Memorare de poezii cu teme privind regulile de protecţie şi de circulaţie: „La plimbare”, „Traversăm corect”, ”Semaforul cu doi ochi”.

Inventarul de abilități Portage. Indicatori de evaluare: dezvoltarea motorie

În continuare, am extras din *Inventarul de abilități Portige* (pe care îl vom detalia în modulele 10 și 11) itemii aferenți pentru evaluarea abilităților motrice ale antepreșcolarilor. Scopul acestui Inventar este de a evalua nivelul de dezvoltare în cinci arii, între care și cel motor, și de a oferi punctele de start în conturarea programelor de activități educative pentru copiii care întâmpină dificultăți în formarea anumitor abilități.

DEZVOLTARE MOTORIE				
Crt.	**COMPORTAMENT**	**Data ……**	**Data ……**	**Data ……**
	0-1 ani	*	*	*
1.	Întinde mâna după un obiect aflat în faţa lui la 15 - 22 cm.			
2.	Apucă un obiect ţinut la 7 - 8 cm în faţa sa.			
3.	Se întinde după obiectele plasate în faţa lui şi le apucă.			
4.	Întinde mâna după un obiect preferat.			
5.	Duce obiectele la gură.			
6.	Ţine capul şi pieptul ridicate cu sprijin pe braţe, în timp ce stă culcat pe abdomen.			
7.	Susţine capul şi pieptul sus cu sprijin pe un braţ.			
8.	Explorează obiectele cu gura.			
9.	Se întoarce de pe abdomen pe o parte şi-şi menţine această poziţie 50% din timp.			
10.	Se rostogoleşte de pe burtă pe spate.			
11.	Înaintează pe burtă (distanţă egală cu lungimea corpului).			
12.	Se rostogoleşte de pe spate pe o parte.			

13.	Se întoarce de pe spate pe burtă.			
14.	Se ridică în poziţie şezând când apucă degetele adultului.			
15.	Întoarce capul nestingherit când corpul este sprijinit.			
16.	Îşi menţine pentru 2 minute poziţia şezând.			
17.	Dă jos din mână un obiect pentru a se întinde după altul.			
18.	Ridică şi lasă să cadă un obiect, intenţionat.			
19.	Stă în picioare cu sprijin maxim.			
20.	Saltă în sus şi în jos fiind sprijinit să stea în picioare.			
21.	Merge de-a buşilea pentru a lua un obiect de la o distanţă egală cu lungimea			
22.	Stă sprijinit în poziţia şezând.			
23.	Din poziţia şezând se întoarce în poziţia de mers “de-a buşilea”.			
24.	Se ridică de pe burtă în poziţia şezând.			
25.	Şade fără să se sprijine cu mâinile.			
26.	Aruncă obiecte la întâmplare.			
27.	Stând sprijinit pe genunchi şi mâini, se leagănă înainte şi înapoi.			
28.	În poziţia şezând, trece un obiect dintr-o mână într-alta.			
29.	Reține într-o mână 2 cuburi mici (cu latura 2, 5 cm).			
30.	Se ridică singur în poziţia “în genunchi”.			
31.	Se ridică în picioare sprijinindu-se.			
32.	Folosește pensa digitală pentru a ridica un obiect.			
33.	Se târăște (merge de-a buşilea).			
34.	Apucă cu o mână din poziţia târâre.			
35.	Stă în picioare cu sprijin minim.			
36.	Linge mâncarea din jurul gurii (când se murdărește).			
37.	Stă singur în picioare un minut.			
38.	Scoate obiecte dintr-un recipient, prin răsturnare.			
39.	Întoarce paginile unei cărţi, mai multe odată.			
40.	Ia mâncarea cu linguriţa.			
41.	Pune obiecte mici într-un recipient.			
42.	Se aşază singur în poziţia şezând din poziţia în picioare.			
43.	Bate din palme.			
44.	Merge cu sprijin minim.			
45.	Face câţiva paşi fără ajutor.			
	1-2 ani	*	*	*
46.	Urcă pe scări de-a buşilea.			
47.	Se ridică în picioare din poziţia şezând.			
48.	Rostogolește mingea imitând adultul.			
49.	Se urcă pe un scaun pentru adulţi, se întoarce şi se aşază pe el.			
50.	Aşază 4 inele pe un suport vertical.			
51.	Scoate din planşeta cu orificii piese cilindrice cu 2,5 cm diametru.			
52.	Pune piese cilindrice în planşeta cu orificii cu diametru de 2,5 cm.			
53.	Face un turn din 3 cuburi.			
54.	Trasează linii.			
55.	Merge independent.			
56.	Coboară scările de-a buşilea, punând mai întâi picioarele.			
57.	Se aşază singur într-un scaun pentru copil.			
58.	Se aşază pe vine şi se ridică din această poziţie în picioare.			

59.	În timp ce merge, împinge sau trage o jucărie după el.			
60.	Se dă în balansoar.			
61.	Urcă scările cu ajutor.			
62.	Se apleacă din talie pentru a ridica obiecte, fără să cadă.			
63.	Imită mişcarea circulară cu creionul.			
	2-3 ani	*	*	*
64.	Înşiră 4 mărgele mari pe un şiret în 2 minute.			
65.	Răsuceşte butoane şi mânere.			
66.	Sare pe loc cu ambele picioare deodată.			
67.	Merge cu spatele.			
68.	Coboară treptele cu ajutor.			
69.	Aruncă adultului mingea la distanţă de 1,5 m fără ca adultul să se mişte din loc.			
70.	Construieşte un turn din 5 - 6 cuburi.			
71.	Întoarce pagini, una câte una.			
72.	Despachetează un obiect mic.			
73.	Împătureşte o hârtie în două, imitativ.			
74.	Desface şi îmbină jucării de asamblat.			
75.	Deşurubează jucării cu filet.			
76.	Dă cu piciorul într-o minge care stă pe loc.			
77.	Face biluţe din plastelină.			
78.	Apucă creionul între degetul mare şi arătător, sprijinindu-l pe mijlociu.			
79.	Face o tumbă înainte, cu ajutor.			
80.	Bate cu ciocanul 5 piese cilindrice.			
	3-4 ani	*	*	*
81.	Completează un incastru cu 3 forme.			
82.	Taie cu foarfeca.			
83.	Sare de la înălţimea de aproximativ 20 cm.			
84.	Loveşte mingea cu piciorul când aceasta se rostogoleşte spre el.			
85.	Merge pe vârfuri.			
86.	Aleargă 10 paşi cu mişcări coordonate alternative ale braţelor.			
87.	Pedalează pe tricicletă pe o distanţă de 1,5 m.			
88.	Se dă în leagăn dacă leagănul este pus în mişcare de adult, la început.			
89.	Se urcă şi îşi dă drumul pe topogan.			
90.	Se dă tumba înainte.			
91.	Urcă scările, alternând picioarele.			
92.	Merge în pas de marş.			
93.	Prinde mingea cu amândouă mâinile.			
94.	Foloseşte şabloane.			
95.	Taie de-a lungul unei linii drepte, lungă de 20cm, depărtându-se numai cu 0,5cm.			

În privința recomandărilor în activitățile educative sau recuperatorii, iată câteva sugestii extrase din Ghidul Portige de evaluare timpurie:

MOTOR 45

Vârsta: 0-1 an

TITLU: FACE CÂŢIVA PAŞI FĂRĂ AJUTOR.

Sugestii:

1. Staţi în picioare în faţa copilului prinzându-i mâinile în ale dv. Trageţi-l uşor înainte. Treptat lă-saţi-l să meargă singur. Lăudaţi-l şi recompensaţi-l.

2. Două persoane să stea pe scăunele mici, orientate cu spatele unul la celălalt la aproximativ 65 cm. Puneţi copilul să stea între scaune şi să se sprijine de unul. Una dintre persoane să-l strige pe nume, să întindă mâna şi dacă el vine să-i dea o jucărie sau ceva dulce. Treptat măriţi distanţa în-tre scaune.

3. Puneţi copilul în picioare la câţiva paşi de un obiect dorit, treptat reduceţi sprijinul pe măsură ce el se deplasează spre obiect.

4. Daţi-i copilului să ţină ceva în mână sau puneţi-l să se ţină de propria lui îmbrăcăminte. Aceasta poate să-l ajute să-şi menţină echilibrul.

MOTOR 46

Vârsta: 1-2 ani

TITLU: URCĂ PE SCĂRI DE-A BUŞILEA.

Sugestii:

1. Aşezaţi copilul cu mâinile şi genunchii pe scară. Puneţi ceva care i-ar plăcea pe treapta următoa-re. Îndemnaţi-l să ia obiectul.

2. Aşezaţi copilul în aceeaşi poziţie şi ajutaţi-l fizic să urce treptele. Susţineţi-i şi mişcaţi-i mâinile şi genunchii. Lăudaţi cel mai mic efort făcut de copil.

3. Începeţi cu 2 trepte pentru ca copilul să se târască. Aşezaţi o jucărie pe treapta a II-a şi dacă este necesar ajutaţi-l să o ia. Reduceţi ajutorul şi treptat creşteţi numărul de trepte pe care să se târască ca să-şi ia jucăria plasată pe una din trepte.

4. Staţi pe ultima treaptă a scărilor şi chemaţi copilul îndemnându-l să vină la dv. Puneţi o altă persoană care să stea în spatele copilului, în caz că alunecă sau cade.

5. Puneţi câteva perne mari pe podea şi îndemnaţi copilul să urce pe ele.

6. Folosiţi un scăunel sau o cutie şi sprijiniţi-l de perete. Îndemnaţi copilul să urce pe el şi apoi încercaţi să-l puneţi să urce pe scară.

MOTOR 47

Vârsta: 1-2 ani

TITLU: SE RIDICĂ ÎN PICIOARE DIN POZIŢIA ŞEZÂND.

Sugestii:

1. Când copilul stă pe podea atârnaţi o jucărie deasupra capului său pentru a-l încuraja să se ridice în picioare şi să se întindă după jucărie. Când se ridică după jucărie, daţi-i-o.

2. Întindeţi o mână spre el şi ajutaţi-l să se ridice apoi lăudaţi-l şi daţi-i o bomboană.

3. Reduceţi din ajutor şi lăsaţi-l pe el să facă mai mult din mişcarea necesară pentru a se ridica în picioare.

4. Folosiţi un scaun. Puneţi copilul să se ridice în picioare, sprijinindu-se de scaun. Folosiţi treptat scaune mai joase.

5. Puneţi copilul să stea pe prima treaptă a scării şi îndemnaţi-l să se ridice în picioare sprijinindu-se de mâna dv. sau balustradă.

6. Puneţi copilul să stea pe un scăunel mic sau o cutie şi aşezaţi-i în faţă un scaun rezistent de care să se poată sprijini pentru a se ridica în picioare.

Modulul V

Dezvoltarea cognitivă copiilor de la naştere la 3 ani

Evocare

Extrage termenii cheie din informațiile prezentate mai jos, pentru a defini nivelul de dezvoltare cognitivă al unei persoane!

Dezvoltarea cognitivă este un domeniu la fel de important ca oricare celelalte cuprinse în Curriculum pentru Educația timpurie, iar perioada primilor trei ani este o perioadă crucială pentru dezvoltarea abilităților vizate de acest domeniu, mai ales datorită disponibilității și plasticității creierului.

Dezvoltarea cognitivă și cunoașterea lumii se referă la capacitățile copilului de a gândi, a asimila noi informații și a utiliza ceea ce știe, de a descoperi și a-și construi înțelegerea prin interacțiunea cu cei din mediul social apropiat și cu mediul fizic în care trăiește. De aceea, abilitățile din acest domeniu nu se reduc doar la ceea ce mulți consideră a fi necesar să știe copilului înainte să intre la grădiniță, un anumit set de cunoștințe (culori, forme, numere, cifre, etc.), ci cuprind o gamă mult mai largă și foarte importantă de capacități precum gândirea, explorarea mediului pentru a-l cunoaște, pentru a stabili relații, conexiuni între caracteristicile obiectelor sau ale ființelor, între fenomene, evenimente și situații, rezolvarea de situații problematice, toate acestea însemnând să-l învățăm pe copil să gândească, să-și construiască cunoașterea, pe lângă a-i oferi un set cât mai divers de cunoștințe despre lumea înconjurătoare.

Dezvoltarea cognitiva – se refera la capacitatea crescânda a copilului pentru învatare si *un mod mai complex de gândire.* În primii ani viață copiii își dezvoltă curiozitatea, învață să adreseze întrebari de tipul: *"Ce?", "Ce poți face cu asta?", "Cum?", "Când?" și "De ce?".* Lucrul cel mai important în dezvoltarea cognitivă la copiii mici este crearea unor situaţii problematice concrete, pe care aceştia să le rezolve şi din care să înveţe. La fel de important este ca adulţii să fie prezenţi pentru a-l ghida, însă nu trebuie să-i ofere copilului soluţia. Cel mic învață din încercări repetate şi greşeli.

EXERCIȚIU: Informațiile de mai jos sunt extrase din Curriculum pentru educatia timpurie (2019).

- Familiarizează-te cu informațiile pe care le prevede Curriculumul pentru domeniul **Dezvoltarea cognitivă și cunoașterea lumii;**

- Redă/Reține cel puțin o dimensiune a dezvoltării prezentate în Curriculum și două comportamente așteptate de la copil, la finalul perioadei antepreșcolare
- Exprimă-ți o părere personală legată de finalitățile prefigurate în Curriculum pentru acest domeniu de dezvoltare
- Cum se dezvoltă gândirea la copiii, de la naștere la 3 ani? Care sunt principalele abilități pe care și le dezvoltă în plan cognitiv copilul, până la vârsta de 3 ani?

Nr. crt.	*Dimensiuni ale dezvoltării*	*La finalul perioadei antepreșcolare, copilul va manifesta o serie de comportamente, între care:*
1.	***Relații, operații și deducții logice în mediul apropiat***	1.1. Experimentează pentru a observa efectele propriilor acțiuni asupra obiectelor și asupra celorlalți 1.2. Constată și descrie asemănarea sau deosebirea dintre două obiecte de același tip (ex.: *o minge este mai mare decât lată, fusta mea este la fel cu cea a Mariei* etc.) 1.3. Repetă/ reia comportamente pornind de la experiențe anterioare (ex.: *observă cum adultul suflă în mâncare pentru a o răci și suflă și el/ea la următoarea masă*) 1.4. Utilizează explorarea prin încercare și eroare pentru a rezolva probleme
2.	***Reprezentări matematice elementare, pentru rezolvarea de probleme și cunoașterea mediului apropiat***	2.1 Recunoaște unele cantități ale unor obiecte (ex.: *două cărți, trei cutii* etc.) 2.2. Identifică prin comparare, mărimea (*mare – mic*) sau cantitatea (*mult/-e – puțin/-e*) obiectelor de același tip 2.4. Seriază obiecte de același fel într-un șir (ex.: *un șir de cuburi*) 2.5. Identifică, cu sprijin, categorii de obiecte, ființe (ex.: pisica, vulpea și câinele sunt animale) și le grupează după un criteriu
3.	***Caracteristici structurale și funcționale ale lumii înconjurătoare***	3.1. Sesizează detalii sau diferențe între obiecte, ființe, fenomene de care sunt interesați, atunci când le examinează 3.2. Observă și înțeleg că ființele vii au nevoie de apă și hrană pentru a crește și a se dezvolta 3.3. Descrie câteva părți ale corpului omenesc și câteva organe de simț 3.4. Întreține (ordonează) mediul apropiat, asistat de un adult

Procesul de gândire la copiii mici este caracterizat de trei etape:

- imitarea;
- practica şi repetiţia;
- sortarea şi clasificarea.

Ca bebeluşi, copiii imită expresiile faciale şi sunetele adulţilor, învăţând astfel să comunice - mai întâi prin gesturi, apoi verbal. Pentru a-şi perfecţiona noile aptitudini, cei mici le repetă la nesfârşit. Pentru a căpăta experienţă, copiii clasifică informaţia - *obiectele rotunde se rostogolesc, lucrurile ascuţite înţeapă, apa – udă obiecte, haine etc.*

Realizarea sensului

Informează-te! şi Procesează informaţia!

Activitate de învățare: Teoria dezvoltării cognitive (a cunoașterii) după J. Piaget

Inteligența este ceea ce folosești când nu știi ce să faci – Jean Piaget

Jean Piaget a fost un psiholog și epistemolog genetician din Elveția. Prin studiul celor trei copii ai săi, din fragedă copilărie până au început să vorbească, Piaget a dezvoltat o teorie a dezvoltării cognitive care a descris o serie de etape ale dezvoltării intelectuale pe care copiii le trec până la maturizare. Teoria lui Jean Piaget arată cum se dezvoltă inteligența sau cunoașterea (cei doi termeni fiind sinonimi la acest autor) de la stadiul infantil (de sugar) la stadiul adultului. Omul percepe realitatea, dar o și construiește prin intermediul operațiilor mentale (analiza, sinteza, comparația, abstractizarea, generalizarea etc.). Realitatea este percepută și înțeleasă în funcție de nivelul de dezvoltare cognitivă al fiecărui individ și presupune o învățare progresivă.

Înainte de Piaget, oamenii aveau tendința să se gândească la copii ca la niște versiuni mici ale adulților. Pornind de la principiile dezvoltării umane, pedagogii trebuie să aibă în vedere că un copil nu este un adult în miniatură, ci el gândește diferit, percepe lumea diferit, are alte repere etice etc. Pentru a studia capacitățile intelectuale ale copiilor, Piaget a renunțat la testele psihologice standardizate și a apelat la metoda interviurilor clinice, care încurajau manifestările spontane ale copiilor. El a adresat întrebări copiilor cu vârste cuprinse între 3 și 12 ani având ca subiecte: Luna/ Soarele, Divinitatea și părerile lor despre justiție. Atunci când un copil spunea ceva de neînțeles, straniu, Piaget încerca să descopere cum au ajuns ei la viziunea respectivă.

Fiind fascinat de epistemologia genetică, J. Piaget s-a consacrat studiului dezvoltării cognitive ce presupune trecerea de la inteligența senzorio-motorie (interacțiunea direct cu obiectele) la cea formală (prelucrări complexe ale informațiilor și operarea asupra posibilului cu ajutorul raționamentelor ipotetico-deductive). Inteligența este o formă superioară de adaptare ideală, potrivită la situații problematice, diferite, iar adaptarea este rezultatul interacțiunii a două componente: asimilarea și acomodarea. Asimilarea se referă la transformările prin care trec obiectele din mediul înconjurător sub acțiunea unui organism, iar acomodarea este fenomenul invers, adică modificarea schemelor mintale pentru a corespunde noilor situații; astfel apărea râvna spre un permanent echilibru. Acest concept de echilibru este primordial în accepțiunea lui Piaget, definind adaptarea ,,ca un echilibru între asimilare și acomodare sau, cu alte cuvinte, un echilibru al schimburilor dintre subiect și obiecte” (Piaget, 1965, p. 62).

Jean Piaget consideră că pentru dezvoltarea abilităților cognitive este mai important cum gândeşte copilul decât ceea ce ştie la un moment dat. Piaget descoperă patru stadii de

dezvoltare intelectuală, fiecăruia dintre ele corespunzându-i un anumit tip de gândire. Vom descrie în continuare prime două stadii:

- De la naștere la 2 ani - stadiul senzorio – motor

Copilul foloseşte simțurile și abilitățile motorii pentru a înțelege lumea.

Aceasta perioadă începe cu reflexele şi se termină cu schemele senzorio-motorii. Copilul înțelege ca un obiect există chiar dacă nu se mai afla permanent în câmpul său vizual. Începe să-şi amintească şi să-şi reprezinte experiențele (reprezentări mintale). În acest stadiu copilul experimentează lumea prin percepții imediate şi prin activitate fizică, gândirea fiind dominată de principiul „aici şi acum".

În această perioadă, copilul:

- ✓ Diferenţiază forma obiectelor.
- ✓ Recunoaşte agentul unei acţiuni şi este capabil să declanşeze acţiuni; scutură o jucărie pentru a suna mai tare sau mai încet.
- ✓ Achiziţionează obiectul permanent: (caută o jucărie ascunsă în prezenţa sa după mai multe paravane.)
- ✓ Achiziţionează primele conduite inteligente: conduita suportului, a sforii, a bastonului.
  - conduita suportului – trage covorul pentru a aduce mai aproape obiectul sau trage fața de masă pentru a coborî obiectul
  - conduita sforii - trage sfoara de care este legat un obiect pentru a-l apropia
  - conduita bastonului – apropie un obiect îndepărtat folosind un băț
- ✓ Diferenţiază propriul corp de alte obiecte.

Vezi un material audio-video pentru a înțelege mai ușor aceste informații: Etape dezvoltare bebelus 9- 12 luni - YouTube

- De la 2 la 6/7 ani - stadiul preoperațional

Copilul foloseşte gândirea simbolică incluzând achizițiile din sfera limbajului în activitatea de cunoaştere a lumii înconjurătoare. Gândirea este egocentrica, cunoaşterea fiind făcută din perspectiva proprie. În perioada preoperațională pot fi percepute cel mai clar diferențele între gândirea copiilor şi gândirea adulților. Aceasta este perioada în care se dezvoltă limbajul şi Piaget considera că utilizarea limbajului de către copil demonstrează o reduce treptată a egocentrismului. La început, copilul prezintă o vorbire egocentrică, dar, treptat devine conştient că, utilizând limbajul pentru comunicare. Principala sarcină a

perioadei preoperaționale este de a pregăti copilul pentru perioadele ulterioare şi, în acest scop, copilul învață tot timpul din ce în ce mai multe despre mediu.

Această etapă este împărțită în substadiul gândirii simbolice (2- 4 ani) și substadiul gândirii intuitive (4-7 ani). Substadiul gândirii simbolice este descris ca fiind perioada în care copilul reușește să reprezinte mintal obiecte care nu sunt în preajma lui, prin intermediul simbolurilor. În copilăria timpurie sunt renumite experimentele lui Piaget privind dezvoltarea noțiunii de conservare (umplerea paharelor cu mărgeluşe sau cu lichid în care un pahar constituie element de referință, apoi se mută conținutul în pahare diferite ca formă și mărime), „când se operează cu relația cantitate-nivel și mult-puțin ce pun în evidență dinamica evoluției gândirii la copii de diferite vârste." (Verza & Verza, 2000, pg. 104-105). Stadiul gândirii preoperaționale asigură copilului instrumentele necesare însușirii scrisului/cititului și a operațiilor aritmetice.

Activitate de învățare: Dezvoltarea cognităvă în perioada copilăriei mici (0-3 ani). Caracteristici

Dezvoltarea cognitivă a copilului între 12 şi 24 de luni – caracteristici:

- La această vârstă copilul mic este foarte curios şi arată interes pentru efectele produse de acţiunile sale, precum şi mecanismele şi obiectele care se mişcă.
- Copilul poate grupa sau potrivi obiectele similare - cuburi, jucării, puzzle-uri uşoare, după culoare şi formă. Atenţia la această vârstă este foarte scurtă.
- Copilul mic denumeşte părţile corpului şi obiecte familiare văzute în fotografii.
- Foloseşte obiectele conform destinaţiei, imitând comportamentul adulţilor.
- Până la un an şi jumătate copilul face diferenţa dintre sine şi ceilalţi, urmând ca până la 2 ani să conştientizeze mai profund această diferenţă. Un pas mare în acest proces este recunoaşterea propriilor trăsături faciale în oglindă. Odată cu conştientizarea sinelui apar sentimente noi, ca ruşinea, invidia şi empatia.
- Începe jocul dominat de fantezie şi imaginaţie.

***Dezvoltarea cognitivă a copilului între 24 şi 36 de luni – caracteristici*:**

- La această vârstă copilul mic este interesat de caracteristicile obiectelor - culoare, textură, dimensiune, formă, etc. şi are primele activităţi creative - desen, construcţie,

modelare cu plastilină, procesul de "creaţie" fiind mai important decât produsul final.

- Jocul copilului include mai multe situaţii imaginare, care imită acţiunile adulţilor.
- Alegerea şi decizia au un rol tot mai important - copiii vor să aleagă şi să facă ei singuri, fără ajutor.
- Copilul identifică obiectul ţinut în mână cu cel din fotografie.
- În jurul vârstei de 2 ani copilul înţelege relaţia dintre obiecte şi poate rezolva puzzle-uri simple, din 3 - 4 piese.
- Copilul nu doar manevrează obiecte, ci începe să le înţeleagă mecanismul de funcţionare, prin cauză - efect.
- Creşte interesul pentru jucăriile mecanice.
- Până la 3 ani copiii încep să gândească înainte de a acţiona.

Activitate de învățare: Dezvoltarea sensibilităţii în perioada copilăriei mici (0-3 ani). Caracteristici

Dezvoltarea cognitivă este condiţionată de evoluţia normala a senzorialităţii care este sursa primară de informaţii.

Simţul tactil este cel mai extensiv simţ al organismului, receptorii sunt dispersaţi pe întreaga suprafaţă a corpului. Dezvoltarea sensibilităţii tactile se face progresiv:

0 – 1 lună – nou-născutul reacţionează doar la temperatura ambiantă şi la mângâierea mâinii;

3 – 4 luni - plânge când este ud, se linişteşte când este luat în braţe şi schimbat, se joacă cu jucăriile atârnate deasupra patului;

5 – 6 luni - se joacă cu propriile degeţele, atinge cu mâna obiecte şi le aruncă;

8 – 9 luni - vrea să atingă hrana cu degetele;

1 an - foloseşte mâna pentru a mânca, bate din palme prin imitaţie, arată cu degetul;

1 an şi jumătate - îşi foloseşte degetele pentru a mânca;

2 ani - reacţionează diferit la diverşi stimuli din exterior, învaţă că se poate răni, se teme de foc şi poate întoarce paginile unei cărţi;

2 ani şi jumătate - sensibilitatea tactilă devine sofisticată, poate diferenţia obiecte prin pipăire, fără să le vadă;

3 ani - face distincţia între rece şi fierbinte.

În corelare cu dezvoltarea motricităţii şi sensibilităţii tactile se dezvoltă şi ***sensibilitatea kinestezică***, care permite memorarea şi recunoaşterea formelor, aprecierea spaţiului, diferenţierea între relaxare şi încordarea musculară.

a) Între 0–7 zile ***sensibilitatea vizuală*** a copilului este diferită de a adultului. Astfel, acuitatea vizuală nu este formată şi, ca urmare, nou-născutul are o imagine neclară (în ceaţă), distinge între lumină şi întuneric, poate urmări o sursă de lumină. Studiile arată că imaginea cea mai clară se formează la distanţa de 19–20 cm şi vederea periferică nu este încă formată (*Fantz, 1958*). Copilul poate percepe clar obiectele în jur de trei luni – trei luni şi jumătate. Tot acum este definitivată vederea periferică, începe să perceapă culorile şi diferenţiază figura mamei de a altor persoane. Aceasta evoluţie are o bază fiziologică, dezvoltarea sistemului nervos şi a analizatorului vizual, transformarea stimulilor vizuali în imagine presupun un nivel de maturizare a substratului anatomic şi un nivel adecvat de funcţionalitate al acestuia.

b) ***Sensibilitatea auditivă*** funcţionează înainte de naştere, ulterior copilul învaţă să diferenţieze şi să asocieze sunetele. Se poate considera auzul definitivat la o lună, când poate asocia sunetele cu imagini, cu obiecte.

c) ***Sensibilitatea olfactivă*** este perfect structurată la naştere, copilul reacţionează diferenţiat la mirosuri plăcute şi neplăcute.

d) ***Sensibilitatea gustativă*** este relativ formată, în sensul în care, deşi reacţionează pozitiv la dulce, copilul nu diferenţiază o serie de alte gusturi.

În concluzie, senzorialitatea este complet dezvoltată la sfârşitul primului an de viaţă, evidenţiabil la nivel comportamental. Copilul este interesat de exterior, de obiecte, repetă mişcările şi acţiunile care îi fac plăcere.

Reflecția

Copiii mici învaţă folosindu-şi simţurile, experimentând şi manevrând obiecte. Mulţi adulţi/părinţi sunt sătui de obiceiul copiilor de a arunca pe jos tot felul de obiecte, însă astfel ei experimentează şi învaţă cum funcţionează gravitaţia. Apoi vor reuşi să prezică ce se poate întâmpla în anumite situaţii: "*dacă arunc farfuria pe podea, aceasta se va sparge, iar mama/educatoarea se va supăra pe mine"; "dacă arunc farfuria pe covor, nu se va sparge*"; etc. Cel mic începe să-şi dezvolte o lume interioară a gândurilor în momentul în care reuşeşte să se detaşeze de lucrurile din jurul său şi se concentrează asupra unui singur obiect

sau activitate - timp de câteva minute, sau chiar mai mult - dacă este ajutat de un adult. Acest lucru se întâmplă, în general, după vârsta de 2 ani. O altă schimbare majoră în dezvoltarea cognitivă este gândirea anticipată, care apare după vârsta de 2 ani.

- Care alte aspecte teoretice parcurse în acest modul le considerați importante de cunoscut pentru dvoastră în activitatea cu un copil de 0-3 ani, în educația timpurie?
  Rețineți că atunci când formăm sau dezvoltăm abilitățile cognitive este importantă stabilirea obiectivului/comportamentului așteptat și desfășurarea unor activități de învățare adecvate.
  În acest sens îți sugerez să consulți materialul Reperele fundamentale in dezvoltarea timpurie https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Invatamant-Preuniversitar/2016/prescolar/ORDIN%203851_2010_ANEXA_RFIDT.pdf
  Mai jos sunt prezentate câteva informații relevante pentru conținjuturile cuprinse în acest modul.

Indicatori și practici de sprijin extrase din Reperele fundamentale in dezvoltarea timpurie

- Aspectul specific: Reprezentări elementare matematice (numere, reprezentări numerice, operații, concepte de spațiu, forme geometrice, înțelegerea modelelor, măsurare).
- Reper 7: Copilul ar trebui să fie capabil să identifice și să numească forme ale obiectelor

0-18 luni	19-36 luni
Indicatori	***Indicatori***
646. Se joacă cu jucării de forme diferite, chiar dacă nu reușește să potrivească întotdeauna formele (pătratul în spațiul de forma pătratului, rotundul în spațiul de forma rotundului etc.).	647. Potrivește forme simple în puzzle-uri cu forme sau tăblițe cu forme. 648. Identifică forma rotundă/cercul. 649. Creează și copiază forme simple realizate de alții.
Practici de sprijin	***Practici de sprijin***
• Puneți la dispoziția copilului jucării care se bazează pe formă. Identificați și numiți în mediul copilului diferite forme. • Cântați cu el cântece sau citiți-i cărți în care sunt prezente diferite forme.	• Utilizați cuvinte care desemnează forme în activitatea cotidiană. Numiți forme ale obiectelor cu care copilul se joacă. • Căutați împreună cu copilul forme geometrice în mediul lui înconjurător („*Unde mai vezi un rotund?*"). Explorați elemente decorative. • Puneți la dispoziția copilului piese de forme geometrice, puzzle-uri cu forme geometrice. Încurajați-i să copieze formele pentru a realiza anumite compoziții artistice.

- Aspectul specific: Reprezentări elementare matematice (numere, reprezentări numerice, operații, concepte de spațiu, forme geometrice, înțelegerea modelelor, măsurare)
- Reper 8: Copilul ar trebui să fie capabil să realizeze operații de seriere, grupare, clasificare a obiectelor.

0-18 luni	19-36 luni
Indicatori	***Indicatori***
657. Grupează, cu ajutorul adultului, obiecte după o singură culoare.	658. Seriază obiecte de același fel într-un șir (un șir de cuburi). 659. Grupează obiectele după un criteriu. 660. Identifică, cu sprijin, categorii de obiecte, ființe (pisica, vulpea, câinele sunt animale).
Practici de sprijin	***Practici de sprijin***
• Utilizați cărți cu imagini pentru a numi formele, culorile, mărimea. Cântați cântecele despre forme și asociați-le cu imaginea acestora. • Cereți copiilor să strângă materialele care sunt numai animale, sau care sunt roșii, sau care sunt rotunde etc.	• Realizați cu copiii trenulețe, șerpișori din diferite obiecte. • Oferiți copiilor obiecte de forme și culori diferite și propuneți-le o temă cu o anumită culoare sau cu o anumită formă. • Citiți cu copiii cărticele cu imagini care denumesc aceleași categorii de obiecte sau ființe. • Jucați jocuri de potrivire a obiectelor la categoriile corespunzătoare.

- Aspect specific: Cunoașterea și înțelegerea lumii (lumea vie, Pământul, spațiul, metode științifice)
- Reper 9: Copilul ar trebui să fie capabil să dobândească informații despre mediul înconjurător și lumea vie prin observare, manipulare de obiecte și investigarea mediului.

0-18 luni	19-36 luni
Indicatori	***Indicatori***
666. Întoarce capul și privește spre locul de unde vin diverse surse de stimulare (sunete, voci, miros, lumină puternică...).	670. Sesizează detalii (asperități, colțuri...) atunci când examinează jucăriile și obiectele de interes.
667. Folosește mai multe simțuri atunci când explorează un obiect (o jucărie este privită, ținută în mână și pipăită, gustată).	671. Observă și manipulează obiecte pentru a identifica asemănări și diferențe.
668. Urmărește cu privirea obiecte din mediul înconjurător pentru perioade scurte de timp.	672. Observă și examinează fenomene ale naturii prin simțuri (ceață, tunet) sau diferite ființe vii (insecte, animale de companie).
669. Atenționat de adult, observă fenomene ale naturii cu ajutorul simțurilor (ploaie, ninsoare, vânt).	673. Sesizează diferențele dintre vară și iarnă (de ex.: vara ne îmbrăcăm cu haine subțiri, iarna cu haine groase, iarna este zăpadă, vara mergem la mare etc.).
Practici de sprijin	***Practici de sprijin***
• Asigurați copilului un mediu echilibrat de bogat în obiecte/jucării și surse de stimulare (vizuală, auditivă, tactilă). • Plasați la dispoziția copilului jucării și obiecte și ajutați-l să le exploreze prin toate simțurile în siguranță, stimulându-l cu întrebări, explicații. • Denumiți obiectele din mediu, caracteristicile și utilitatea lor și stimulați copilul să repete denumirile, să indice obiectele întâlnite. • Asigurați plimbări în aer liber copilului și inițiați-l în a simți picăturile de ploaie, fulgii de zăpadă verbalizați ce ați simțit: ud, rece... descrieți evenimentele, fenomenele trăite.	• Puneți la dispoziția copilului obiecte și stimulați-l prin întrebări să identifice și să descrie caracteristici (mărime, culoare, formă, suprafață), să conștientizeze aspectele periculoase. • Încurajați explorarea diferitelor obiecte și descrieți similarități și diferențe între acestea; încurajați întrebările și răspundeți la întrebări despre acestea. • Asigurați prezența copilului în natură; examinați în siguranță ființele vii (animale, insecte) întâlnite. • Încurajați copilul să sesizeze relațiile între caracteristici ale anotimpurilor și efecte asupra vieții (cum ne îmbrăcăm iarna, cum ne protejăm vara de soare), valorificați contextele reale, experiențele anterioare ale copilului.

Extinderea

Exemple de activităţi pentru dezvoltarea cognitivă

A. 0-18 luni

- Jocuri cu apariţii şi dispariţii de obiecte. Jocuri cu obiecte, jucării în care se urmăresc căderea jucăriei ca efect al aruncării; zgomotul clopoţelului ca efect al scuturării.

- Jocuri cu jucării care produc efecte diverse (sunete, mișcări), ca efect al unei manipulări efectuate de copil asupra lor: *„Rostogolim mingea”, „Lovim tobița”, „Lovim clopoţelul”* etc.
- Jocuri în care să reproducă gesturi, să imite ce a văzut la altă persoană.
- Cântecele cu mișcări ce pot fi imitate de copii. Poezii cu versuri ce pot fi exprimate prin mișcări și imitate de copil.
- Jocuri stimulative cu sunete diferite.
- Activităţi de exersare a autonomiei, crearea de situaţii în care să facă singur anumite activităţi: să mănânce/bea, să își ia jucării.
- Jocuri pentru exersarea susţinerii atenţiei cu tehnici specifice (onomatopee, orientarea privirii urmărind cu degetul). Reluarea și repetarea activităţilor realizate spontan de copil. *„Joacă-te cu mine!”, „,Ascultă cântecul cocoşului!”, „Ascultăm ciripitul păsărelelor”, „Priveşte maşina/bicicleta”* etc.
- Jocuri cu obiecte uzuale și jucării diverse și interesarea copilului pentru a găsi utilizări noi unui obiect, cum ar fi: așezarea unei cutii/a unui scaun ca să ajungă la masă.
- Activităţi de explorare a unor obiecte de uz casnic, care nu supun la riscuri copilul, pentru a-l încuraja pe copil să descopere singur jocuri, cum ar fi: să bată cu lingura în cratiţe întoarse.

B. <u>19-36 luni</u>

- Activităţi în care copilul asistat de adult *învârte butonul de la lumină, apasă o sonerie, deschide robinetul, rostogoleşte o bilă/minge, modelează plastilina/lutul/aluatul, stoarce bobul de strugure, loveşte popicele* etc.
- Jocuri care implică gruparea și sortarea mai multor obiecte după criterii diferite (culoare, mărime, categorie) și observarea diferenţelor între ele.
- Jocuri de grupare a obiectelor după mărime: *„Cuburi mari - cuburi mici”, „Păpuşi mari şi mici”, ”Maşini mari-maşini mici”* etc.
- Jocuri de înseriere și de grupare pe criteriul mult-puţin și mare-mic, mult-una/un: *„Coş cu mere multe (3) - coş cu mere puţine (1)”, ”Cutie cu mingi multe mici – cutie cu o minge mare”.*
- Activităţi în care copilul să experimenteze plutirea/scufundarea obiectelor în apă, rostogolirea obiectelor pe suprafeţe înclinate, colorarea, îndulcirea apei, uscarea obiectelor la soare sau pe calorifer, creșterea plantelor etc., dar și în care să fie

încurajaţi să găsească explicaţia celor întâmplate: „*Scufundăm pietricele”, „Suc pentru păpuşă”,*
„Îndulcim ceaiul”, „Spălăm rochiţa păpuşii” etc.

- Jocuri tip Puzzle/Incastre cu număr de piese redus. Jocuri de construcţii, experimente, jocuri de masă, în care se descrie ce vede şi etichetează denumind activitatea răspunzând la întrebarea: „*Ce este asta*?”(castelul, trenul etc.).
- Oferirea de alternative, inclusiv în cadrul rutinelor (culoarea farfuriei, a jucăriei cu care să doarmă, a îmbrăcămintei etc.). Încurajarea copilul să aleagă singur jucăriile. Utilizarea întrebărilor deschise pentru a-l orienta pe copil spre activitatea ce o desfăşoară: *Acum cum o să continui?, Ce îţi mai trebuie ca să poţi termina?* etc.
- Jocuri de construcţii cu piese de diferite culori, forme, mărimi.
- Jocuri simbolice în care sunt încurajate combinaţii inedite de personaje şi materiale.
- Realizarea unor postere tematice având la dispoziţie cât mai diverse materiale: *„Fructele şi sănătatea”, „Prietenul meu Pisi”, „Frunzele şi vântul”, ”Obiectele mele personale”* etc.

Exemple de jocuri şi activităţi de dezvoltare senzorială

- Puneţi în recipiente mălai, orez, paste melcişori sau alte forme, boabe de fasole, linte, făina etc. Copilul poate să le toarne, să le verse, să le ia în pumn, să le dea drumul, să le amestece, să pună boabe într-o sticlă etc. Data următoare puteţi adăuga şi un lighean / bol cu apă caldă în care copilul poate turna ingredientele, le poate amesteca, le poate prinde prin apă.
- Joaca cu gelatină: faceţi mai multe castronele cu gelatină conform instrucţiunilor. În timpul în care încălziţi apa turnaţi şi coloranţi alimentari. Copilul va avea ocazia să se joace cu un fel de "piftie" sau jeleu de diferite culori.
- Pungi magice la atingere şi vedere: Puneţi într-o pungă cu "fermoar" de plastic, coloranţi alimentari şi câteva boabe de linte sau mazăre. Apoi închideţi bine punga. Copiii se vor juca şi vor explora timp îndelungat aceste pungi. Puteţi diversifica şi adăuga puţin sclipici sau steluţe sclipicioase. Folosirea acestor pungi este utilă mai ales pentru copiii care au rezerve în a atinge şi explora tactil lucrurile. Aşa se pot apropia şi ei încet, încet de diverse materiale care se murdăresc sau rămân pe mâini.
- Spumă de săpun şi bule: puneţi într-un castron mai mare puţină apă şi săpun lichid.

- Amestecaţi până se fac bule şi spumă. Copilul poate explora această apă, întinde spuma pe coli, scufunda jucării de plastic în spumă. O alta variantă este de a umple pe jumătate doua borcane de plastic cu apă şi săpun lichid, în care puteţi adăuga şi puţin colorant alimentar. E recomandat să sigilaţi capacul cu scotch pentru ca cei mici vor fi tentaţi să-l deschidă. Agitaţi bine şi copilul se poate juca cu cele doua borcane, agitându-le, învârtindu-le ca pe o minge etc.

Jocuri colorate:

- Pictăm cu iaurt: amestecaţi iaurt cu coloranţi alimentari (sau cu gem de căpşună, zmeură, coacăză) şi gata culorile non-toxice cu care copilul poate picta, ba chiar şi gusta. Puneţi/ lipiţi o coala mare de hârtie de muşama şi copilul poate fi lăsat doar în chiloţi şi maiou în timpul în care explorează culorile.
- Pictăm cu maşinile de jucărie: turnaţi pe o coală grămăjoare de tempera de diferite culori. Copilul îşi poate folosi maşinuţele sau camioanele pe post de pensule. Pe hârtie vor rămâne urme tare interesante de la roţi, de diferite culori. La final, împreună cu copilul/copiii puteţi face baie maşinilor într-un lighenaş.
- Paste sau orez colorat: puneţi la fiert un pachet de paste sau o cană de orez. După ce au fiert împărţiţi în mai multe recipiente. Turnaţi peste paste sau orez diferite nuanţe de colorant alimentar lichid. La final turnaţi şi puţin ulei şi amestecaţi pentru ca pastele sa rămână alunecoase şi sa se fixeze şi culoarea. Puneţi pastele colorate într-un bol şi gata un alt material de joacă pentru copil. Cu orezul diferit colorat şi uscat copilul poate realiza colaje, folosind şi lipici lichid.
- Pictăm cu spumă de ras şi tempera: turnaţi spuma pe o coală mare şi peste ea tempera de diferite culori. Copiilor le va plăcea să picteze cu acest amestec. Sau puteţi turna spuma într- un castron, iar acolo copilul se poate juca tactil. Spuma de ras este magică pentru copii. Daca vreţi ceva mai natural puteţi înlocui spuma de ras cu frişca făcută în casă şi tempera cu iaurt amestecat cu colorant alimentar, aşa copilul îşi poate şi gusta operele de artă.

Jocuri de învăţare a culorilor

- Grupaţi cuburile pe culori, spuneţi ce culori folosiţi. Oferiţi şi copilului câte un obiect şi rugaţi-l să îl aşeze în grupa potrivită. Dacă îl pune în grupa greşită, mutaţi obiectul

în grupa potrivită şi spuneţi ce culoare are atât obiectul cât şi grupa în care trebuie poziţionat.

- Continuaţi apoi să numiţi culorile obiectelor pe măsură ce vă întâlniţi cu ele. Puteţi începe cu culorile maşinilor, a jucăriilor, a hainelor pe care le au oamenii, etc. Chiar dacă pare că nu acordă prea mare atenţie la ceea ce spuneţi, nu vă lăsaţi bătuţi. Solicitaţi- le să vă aducă maşină de culoare…. Astfel dacă copilul greşeşte, aduceţi-o dumneavoastră spunând: ”*Uite maşina de culoare….”*.
- Din momentul în care poate să mâzgălească cu un creionul pe hârtie puteţi să folosiţi creioane colorate. Vorbiţi şi explicaţi constant ceea ce faceţi, ce culoare folosiţi. Desenaţi şi voi împreună cu el, spuneţi ce culoare folosiţi voi şi ce culoare el. Nu vă fie teamă că nu înţelege.
- Organizaţi o zi sau o săptămână a unei culori. Azi e zi de verde, îmbrăcaţi-vă în verde, mâncaţi mâncare predominant verde, jucaţi-vă cu jucării verzi, etc.

În continuare, am extras din *Inventarul de abilităţi Portige* (pe care îl vom detalia în modulele 10 şi 11) itemii aferenţi pentru evaluarea abilităţilor cognitive. Scopul acestui Inventar este de a evalua nivelul de dezvoltare în cinci arii, între care şi cel motor, şi de a oferi punctele de start în conturarea programelor de activităţi educative pentru copiii care întâmpină dificultăţi în formarea anumitor abilităţi.

Evaluarea nivelului de DEZVOLTARE COGNITIVĂ Inventarul de abilităţi PORTAGE				
Crt.	**COMPORTAMENT**	**Data ……**	**Data ……**	**Data ……**
	0-1 ani	*	*	*
1.	Îndepărtează de pe faţă scutecul/obiectul care îi împiedică vederea.			
2.	Caută un obiect care a fost îndepărtat din linia directă a privirii.			
3.	Ia un obiect dintr-o cutie deschisă.			
4.	Pune un obiect într-o cutie deschisă.			
5.	Pune un obiect în cutie, la comandă verbală.			
6.	Scutură o jucărie sunătoare agăţată pe o sfoară.			
7.	Pune 3 obiecte într-o cutie, goleşte cutia.			
8.	Transferă un obiect dintr-o mână într-alta pentru a lua un alt obiect.			
9.	Lasă să cadă o jucărie şi o ridică.			
10.	Găseşte un obiect ascuns sub o cutie.			
11.	Împinge un tren din trei cuburi.			
12.	Scoate cercul din incastru.			
13.	Pune o piesă cilindrică în planşeta cu orificii.			

14.	Execută gesturi simple la cerere (bate din palme).			
	1-2 ani			
15.	Scoate unu câte unu 6 obiecte din cutie.			
16.	Indică o parte a corpului.			
17.	Suprapune 3 cuburi la cerere.			
18.	Asociază obiecte asemănătoare.			
19.	Mângâie.			
20.	Arată spre sine când e întrebat *"Unde e* (numele)*?"*			
21.	Pune 5 piese cilindrice în planşeta cu orificii.			
22.	Asociază obiecte cu imaginile lor.			
23.	Indică o imagine numită.			
24.	Întoarce 2 - 3 pagini la rând ca să găsească imaginea cerută.			
	2-3 ani			
25.	Găseşte o anumită carte la cerere.			
26.	Completează un incastru cu trei figuri.			
27.	Numeşte imagini ale unor obiecte cunoscute (patru).			
28.	Desenează o linie verticală, imitativ.			
29.	Desenează o linie orizontală, imitativ.			
30.	Copiază un cerc.			
31.	Asociază materiale după textură.			
32.	Indică la cerere obiecte mari şi mici.			
33.	Desenează o cruce, imitativ (+).			
34.	Sortează (asociază) trei culori.			
35.	Plasează obiecte *ÎN, PE, SUB*, la cerere.			
36.	Numeşte obiectul după sunetul produs (sonerie, telefon, etc.).			
37.	Pune 4 cuburi unele în altele, după mărime (piramida).			
38.	Numeşte acţiunea din imagini.			
39.	Asociază forme geometrice cu imaginile lor			
40.	Aşează inele, în ordinea mărimii, pe un baston.			
	3-4 ani			
41.	Spune dacă un obiect este mare sau mic.			
42.	Indică 10 părţi ale corpului la comandă verbală.			
43.	Indică un băiat şi o fată la comandă verbală.			
44.	Spune dacă un obiect este greu sau uşor.			
45.	Alătură două părţi ale unei forme pentru a reface un întreg.			
46.	Descrie 2 evenimente sau persoane familiare din poveşti sau programe TV.			
47.	Repetă jocuri cu degetele însoţite de cuvinte.			
48.	Asociază câte 1 la 1 (trei sau mai multe obiecte).			
49.	Arată obiecte lungi sau scurte.			
50.	Spune ce obiecte se potrivesc.			
51.	Numără până la 3 imitativ.			
52.	Aranjează obiecte în categorii.			
53.	Desenează un "V" imitativ.			
54.	Desenează o diagonală într-un pătrat cu latura de 10 cm.			
55.	Numără 10 obiecte imitativ.			
56.	Construieşte un pod din 3 cuburi (imitativ).			

57.	Realizează un şir de cuburi sau mărgele, repetând o secvenţă (model de culoare, formă sau mărime).			
58.	Copiază o serie de linii în "V" unite (VVV).			
59.	Completează imaginea "omuleţului" cu mâna sau piciorul care-i lipseşte.			
60.	Completează un joc *"puzzle"* (format din 6 piese) fără încercări şi erori.			
61.	Numeşte obiecte ca fiind *"la fel"* şi *"diferite"*.			
62.	Desenează un pătrat imitativ.			
63.	Numeşte 3 culori la cerere.			
64.	Numeşte trei forme: pătrat, triunghi, cerc.			

În privința recomandărilor în activitățile educative sau recuperatorii, iată câteva sugestii extrase din Ghidul Portige de evaluare timpurie:

COGNITIV 18

Vârsta: 1-2 ani

TITLU: ASOCIAZĂ OBIECTE ASEMĂNĂTOARE.

Sugestii:

1. Începeţi cu 4 obiecte cu care este obişnuit copilul (2 mingi, 2 păpuşi, etc.) Ţineţi în mână o minge şi cereţi copilului să v-o dea pe cealaltă. Faceţi acelaşi lucru cu păpuşile. Treptat diversificaţi şi creşteţi numărul obiectelor.

2. Repetaţi aceeaşi activitate folosind imagini în loc de obiecte.

3. Iniţiaţi un joc cu două pungi umplute cu obiecte identice. Scoateţi pe rând câte un obiect din punga dv. şi cereţi-i copilului să vă dea un obiect la fel din punga lui.

4. Lăsaţi copilul să aleagă tacâmuri, maieuri albe de şosete negre sau mere de portocale într-o ladă. Întâi oferiţi dv. modelul, punând primele obiecte: un măr şi o portocală, etc.

COGNITIV 19

Vârsta: 1-2 ani

TITLU: MÂZGĂLEŞTE.

Sugestii:

1. Arătaţi-i copilului ce să facă, folosind creioane groase şi făcând mişcări ample. Daţi apoi copilu-lui creionul aajutându-l (conducându-i mâna). Cu timpul reduceţi ajutorul fizic şi orientaţi-l numai verbal.

2. Ca materiale cu care puteţi lucra vă recomandăm: cretă şi tălbliţă, acuarele, vopsele, desenatul pe nisip, desenatul pe trotuar. Scrisul cu degetul pe geamul aburit, tăbliţa magică (cu hârtie cerată).

3. O bucată mare de ziar şi creioane colorate cu pâslă pot de asemenea să stimuleze dorinţa copilu-lui de a mâzgăli.

4. Lipiţi bucăţi de hârtie pe perete sau pe oglindă şi îndemnaţi-l să le mâzgălească.

5. Dacă lucrează la masă lipiţi hârtia de masă ca să trebuiască să o ţină copilul.

Modulul VI

Dezvoltarea limbajului şi a comunicării copiilor de la naştere la 3 ani

Evocare

Extrage termenii cheie din informațiile prezentate mai jos, pentru a defini nivelul de dezvoltare al limbajului și comunicării!

Una dintre cele mai mari realizări pe care copilul o face de la naştere până la 6 ani este dezvoltarea limbajului. Între aceste limite de timp, copilul progresează de la a nu şti nimic despre limba sa maternă până la a avea aproape competenţa verbală a unui adult. Deşi ritmul achiziţiei variază, majoritatea copiilor urmează o anumită schemă în dezvoltarea limbajului. Limbajul este un aspect important al dezvoltării copilului, permiţându-i acestuia să comunice, să-şi facă înţelese nevoile şi să interacţioneze cu cei din jur. Forma concretă a limbajului este vorbirea, care se însuşeşte treptat. Copilul trebuie învăţat să vorbească, iar acest lucru se realizează în perioada primei copilării, adică între 0-3 ani.

Copilul începe să înveţe limbajul prin a asculta vorbirea din mediul său şi prin a observa situaţiile în care aceasta apare. El începe prin a scoate sunete, apoi lalalizează şi în sfârşit încep să apară cuvinte reale. Pe măsură ce copilul achiziţionează un vocabular de cuvinte separate. El începe să combine cuvintele în proproziţii. Iniţial cerutul apei pentru băut este "*apa*", pentru ca, după o dezvoltare de câţiva ani, el să devină în stare să ceară *"Aş putea să beau un pahar cu apă?"*.

În Curriculum pentru Educația Timpurie, domeniul ***DEZVOLTAREA LIMBAJULUI, A COMUNICARII SI A PREMISELOR CITIRII SI SCRIERII*** – vizează dezvoltarea limbajului (sub aspectele vocabularului, gramaticii, sintaxei, dar și a înțelegerii semnificației), a comunicării (cuprinzând abilitați de ascultare, comunicare orală și scrisă, nonverbală și verbală) și preachizițiile pentru scris-citit și însoțește dezvoltarea în fiecare dintre celelalte domenii.

EXERCIȚIU: Informațiile de mai jos sunt extrase din Curriculum pentru educatia timpurie (2019).

- Familiarizează-te cu informațiile pe care le prevede Curriculumul pentru domeniul ***Dezvoltarea limbajului, a comunicarii si a premiselor citirii si scrierii*** (antepreșcolar);

- Redă/Reține cel puțin o dimensiune a dezvoltării prezentate în Curriculum și două comportamente așteptate de la copil, la finalul perioadei antepreșcolare
- Exprimă-ți o părere personală legată de finalitățile prefigurate în Curriculum pentru acest domeniu de dezvoltare
- Care sunt principalele achiziții ale limbajului și comunicării copiilor, în perioada 0-3 ani?

Dimensiuni ale dezvoltării	*La finalul perioadei antepreșcolare, copilul va manifesta o serie de comportamente, între care:*
Mesaje orale în contexte de comunicare cunoscute	1.1. Ascultă povești și povestiri scurte, participă la jocuri/cântece/poezii însoțite, inițial, de gesturi (comunicare receptivă) 1.2. Folosește intonații diferite, gesturi, limbajul corpului, structuri lingvistice/gramaticale simple pentru a transmite un mesaj (comunicare expresivă)
Mesaje orale în diverse situații de comunicare	2.1. Verbalizează experiențe senzoriale gustative, olfactive sau vizuale 2.2. Întreabă pentru a cunoaște denumirea obiectelor, evenimentelor, persoanelor 2.3. Folosește cuvinte noi în experiențele zilnice
Premise ale citirii și scrierii, în contexte de comunicare cunoscute	3.1. Este atras de cărți, reviste, imagini și le privește/răsfoiește fără să fie asistat 3.2. Recită sau cântă rime familiare, individual sau împreună cu alți copii 3.3. Completează o poveste cunoscută privind imaginile acesteia 3.4. Mâzgălește/lasă urme pe hârtie cu un scop și descrie ce a desenat/scris

Realizarea sensului

Informează-te! şi Procesează informaţia!

Limbajul și comunicarea, dar și achizițiile premergătoare citit-scris-ului prind viață în cadrul unui proces complex, intens, care debutează la naștere. Drumul de la nou-născutul care gângurește (emițând sunete) ca expresie a bucuriei în prezența mamei, până la jocul simbolic, care se bazează pe stăpânirea limbajului, se prezintă ca un proces interactiv în care copilul învață sistemul de sunete (fonologie), cuvinte (morfologie) și structuri gramaticale (sintaxa), sensurile cuvintelor (semantica), folosirea adecvată a acestora, în prezența și asistat/susținut/stimulat continuu de aparținători/familie, de grupurile de joacă formale (în cadrul instituțiilor de educație timpurie) sau informale, sau de către comunitate. Modelele verbale ale copilului, modalitățile de stimulare, varietatea experiențelor de învățare, atitudinea adulților din mediul apropiat copilului față de carte și aprecierea acesteia, interesul acordat comunicării scrise în copilăria timpurie, toate acestea sunt variabile care influențează și determină achizițiile copilului cu dezvoltare tipică în domeniul dezvoltării limbajului, a comunicării și a premiselor citirii și scrierii. Cele trei subdomenii ale domeniului studiat, *Mesaje orale*, și *Premisele citirii și scrierii* sunt corelate și se produc concomitent de la naștere la 7 ani (ca și ulterior). Nu este posibil să separi achiziția unui aspect de a celorlalte, cu toate că, în timp, focalizarea se produce asupra unui aspect specific mai mult decât asupra celorlalte.

Înainte de primele forme de limbaj verbal, dar şi după aceea, copilul comunică foarte mult folosind limbajul nonverbal (gesturi şi mimica).

Dezvoltarea limbajului la copii înregistrează cea mai spectaculoasă transformare în primii trei ani de viaţă – la vârsta de 3 ani copilul învaţă şi 10-20 de cuvinte noi pe săptămână. Spre deosebire de dezvoltarea spectaculoasă a vocabularului, pronunţia rămâne încă deficitară, în special în privinţa consoanelor ***s, z, j, r.*** Pronumele reprezintă încă o provocare de ordin logic, astfel încât cel mic evită să le folosească şi le înlocuieşte cu numele proprii.

- La vârsta de **1 an** copilul înţelege ceea ce îi spun părinţii, însă nu reuşeşte să se exprime decât eventual prin cuvinte singulare.
- La **2 ani** copilul reuşeşte să formeze scurte propoziţii, astfel încât părinţii înţeleg mai bine ce îşi doreşte.
- La vârsta de **3 ani** deja vorbirea este mai clară, astfel încât şi persoanele din afara cadrului familial înţeleg ce spune cel mic.

Se descriu următoarele stadii ale dezvoltării limbajului: preverbal, verbal (al cuvintelor), al propoziţiilor, al achiziţiei regulilor şi al limbajului scris.

Dezvoltarea limbajului la copilul de 0-12 luni. Caracteristici.

- ***În stadiul preverbal, între 0-1 an*****,** mijloacele lingvistice de comunicare sunt ţipetele şi plânsul, care reprezintă primele semnale de comunicare. Ele se modulează în raport cu starea emoţională a copilului şi mama învaţă să le cunoască semnificaţia. Comunicarea dintre părinţi şi copii se realizează prin simţul tactil kinestezic, apoi prin utilizarea simţului vizual, care este primul limbaj prin care copilul înţelege iar zâmbetul bebeluşului este primul răspuns la dialogul vizual. Dialogul dintre părinte şi copil se schimbă de-a lungul primului an. Verbalizarea copilului creşte înainte că bebeluşul să iniţieze limbajul.

  a) ***La 3-4 săptămâni*** încep să apară primele forme de comunicare non-verbală (diferite expresii ale feţei, surâs, zâmbet, gestica mâinilor etc.). **Până la *o lună*** ţipătul este mijlocul principal de comunicare, după care el este însoţit de gângurit care reprezintă debutul comunicării verbale.

  b) ***La vârsta de 3-4 luni*** apare gânguritul, copilul emite sunete ascuţite, vocale prelungite şi, prin modificarea intonaţiei, pare că poartă un dialog cu cei din jurul său. Este considerat semn de plăcere.

c) ***La 6 luni*** începe lalalizarea, rezultată din alăturarea unei consoane la o vocală, ”la.. la”,

”ba”, “da”, “pa”, “ma” pe care le repetă la început neintenţionat, ulterior voit, în funcţie de aprobările pe care le primeşte de la adulţi. Ele capătă treptat semnificaţie şi se leagă între ele rezultând primul cuvânt.

Stadiul verbal începe de la vârsta de ***9-10-12 luni*** cu variaţii mari de la copil la copil.

a) ***După luna a 10-a*** copilul se centrează pe cuvinte, chiar dacă acestea sunt imitări de sunete (pisica este *miau-miau*, câinele este *ham-ham*), ele au pentru copil înţeles de propoziţii, dovada că el înţelege mai mult decât poate să exprime.

b) ***În jur de 11 luni*** apar primele cuvinte articulate, de doua silabe („mama”, „tata”, „papa”).

Spre sfârşitul primului an de viaţă copilul răspunde prin gesturi la întrebări simple execută comenzi simple, poate da sau arăta la cerere anumite obiecte, indică 3-5 imagini dintr-o carte când sunt denumite, arată 3 părţi ale corpului. Vocabularul său ajunge până la 5 cuvinte, dar poate folosi acelaşi cuvânt pentru obiecte diferite. Treptat vocabularul creşte la 30-40 cuvinte şi capătă semnificaţia de cuvânt-propoziţie înainte de 18 luni.

Dezvoltarea limbajului la copilul de 12-18 luni – caracteristici.

- În această perioadă de vârstă cuvintele singulare au o foarte mare importanţă pentru copil, acesta reuşind să le folosească pentru a denumi realităţi. Primele cuvinte ale copilului se referă de obicei la obiecte şi fiinţe înconjurătoare.
- Vocabularul unui copil cu vârsta de 18 luni include 5-20 de cuvinte, în principiu substantive.
- Copilul poate urma instrucţiuni simple – de exemplu – poate da jucăria care i se cere.
- Copilul mic produce fraze lungi, alcătuite dintr-un ”limbaj propriu” şi se uită cu interes la pozele din cărţi. Poate repeta de multe ori acelaşi cuvânt.
- După un an începe să construiască mici propoziţii: „*Vreau apă*!” şi răspunde la mici propoziţii afirmativ sau negativ. La un an şi jumătate copilul îşi recunoaşte numele.

Dezvoltarea limbajului la copilul de 18-24 luni – caracteristici.

- ***După un an şi jumătate*** vocabularul activ al copiilor este de aproximativ 30 de cuvinte, dar ei înţeleg şi reacţionează corect la mult mai multe cuvinte. Studii nevalidate încă, au arătat că există diferenţe temperamentale în modalitatea de achiziţionare şi utilizare a limbajului. Introverţii vorbesc mai târziu, par a exersa mintal pronunţia cuvintelor şi de abia când se conving că aceasta este identică cu modelul pronunţă cuvântul corect. Extroverţii vorbesc mai repede, repetă cu greşeli până ajung la pronunţia corectă.
- În această perioadă copilul mic trece de la formularea propoziţiei dintr-un cuvânt la cele de 2-4 cuvinte, în funcţie de importanţa pe care copilul le-o acordă. Imitarea este în continuare o formă de învăţare pentru copil, iar acum imitarea verbală este mai frecventă decât imitarea fizică.
- Copilul foloseşte ”propoziţii telegrafice”, care conţin doar informaţiile principale.
- Copilul achiziţionează 10-20 cuvinte pe zi, iar până la vârsta de 2 ani are un vocabular format din 150-300 cuvinte, dar poate înţelege mai multe şi începe să asocieze cuvinte pentru a forma propoziţii simple. La această vârstă nu foloseşte încă pronumele personal "eu" şi vorbeşte despre sine la persoana a III-a. Numeşte alţi membri ai familiei, 4 - 5 jucării şi răspunde cu DA sau NU la întrebări care cer răspunsuri de acest tip.
- Este posibil ca unii copii, în jurul vârstei de 18 luni, să înregistreze o adevărată *”explozie”* în achiziţionarea cuvintelor.
- Copilul înţelege că toate obiectele şi fiinţele au câte o denumire şi este capabil să înveţe foarte repede înţelesul unui cuvânt, doar auzindu-l de câteva ori.
- Copiii mici răspund la comenzi de genul ”*Arată-mi unde sunt ochii, nasul, gura, etc”*.
- Adulţii pot înţelege aproximativ 2/3 din ceea ce spune copilul.
- Copilul foloseşte cel puţin două prepoziţii şi două pronume.

Dezvoltarea limbajului la copilul de 24-36 luni – caracteristici.

În primele luni după ce a împlinit vârsta de 2 ani, copilul se află în stadiul preconceptual, adică tranziţia de la general la particular, iar în următoarele luni, până la vârsta de 3 ani, copilul intră în stadiul frazei gramaticale, reuşind să se exprime mai corect.

- Vocabularul unui copil de 3 ani este format din 900-1000 cuvinte, utilizează cuvinte în locul obiectelor, pune întrebări referitoare la persoanele absente cu care s-a simţit bine, îşi poate imagina viitorul.

- Copilul foloseşte comunicarea verbală pentru a crea situaţii imaginare.
- Persoanele străine pot înţelege majoritatea cuvintelor rostite de către copilul mic.
- Copilul acum îşi poate spune numele, spune sau arată pe degete ce vârstă are, îşi spune sexul când este întrebat (băiat-fată), foloseşte corect pluralul substantivelor, foloseşte câteva verbe la trecut, răspunde la întrebări de genul "*ce face*?", "*unde este*?". Apar întrebările *"Ce este?" şi "De ce?"* La nivelul limbajului apar propoziţiile formate din patru cuvinte, foloseşte cuvintele "vreau"/"nu vreau". Poate folosi în joc obiecte simbolice.
- Copilul cu vârsta de 3 ani foloseşte corect pronumele şi formează cu uşurinţă propoziţii din trei cuvinte.

Reflecția

- Care alte aspecte teoretice parcurse în acest modul le considerați importante de cunoscut pentru dvoastră în activitatea cu un copil de 0-3 ani, în educația timpurie?
  Rețineți că atunci când formăm sau dezvoltăm abilitățile de limbaj și comunicare este importantă stabilirea obiectivului/comportamentului așteptat și desfășurarea unor activități de învățare adecvate.
  În acest sens îți sugerez să consulți materialul Reperele fundamentale in dezvoltarea timpurie https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Invatamant-Preuniversitar/2016/prescolar/ORDIN%203851_2010_ANEXA_RFIDT.pdf
  Mai jos sunt prezentate câteva informații relevante pentru conținjuturile cuprinse în acest modul.

Aspect specific: Dezvoltarea capacității de vorbire și comunicare (comunicare expresivă)

Reper 3: Copilul ar trebui să fie capabil să comunice eficient.

0-18 luni

390. Gângurește, vocalizează ca răspuns la vorbirea altei persoane, lalalizează.
391. Răspunde prin gesturi la întrebări simple.
392. Imită intonația vocii altora (sub aspectul tonului, ritmului, mimicii).
393. Rostește cuvinte monosilabice și bisilabice cu sens pentru a atrage atenția celor din jur.
394. Folosește onomatopee pentru a imita glasul animalelor, a unor fenomene, sau a le denumi.
395. Comunică o nevoie prin cuvinte, expresii faciale sau gesturi care exprimă acțiuni.
396. Imită saluturi simple, formule de politețe.
397. Asociază cuvinte cu onomatopee.

Practici de sprijin

- Expuneți copilul limbajului de la naștere, comunicând, vorbind și citindu-i acestuia.
- Arătați copilului că înțelegeți ceea ce spune prin gesturi sau expresii faciale; transformați răspunsul său într-unul de tip verbal.
- Vorbiți expresiv, expresiile feței, intonația sunt importante pentru a stimula interesul și reacțiile copilului.
- Arătați și numiți diferite obiecte familiare în fața copilului; invitați copilul să repete sau să inițieze acest joc; dați copilului posibilitatea de a contribui cu câte un cuvânt atunci când îi citiți sau îi spuneți o poveste urmărind diferite imagini.

19-36 luni

Indicatori

398. Își spune numele sau porecla/diminutivul când este întrebat(ă) sau când se prezintă.
399. Cunoaște numele membrilor familiei.
400. Arată cu ajutorul degetelor câți ani are.
401. Adresează întrebări pentru a extinde cunoașterea „Ce este?"
402. Folosește cuvinte care desemnează categorii simple (animale, mâncare, jucării).
403. Folosește intonații diferite pentru a transmite diferite mesaje.
404. Folosește gesturi și limbajul corpului pentru a exprima nevoi și sentimente (îmbrățișează spontan membrii familiei).
405. Se adaptează interlocutorilor diferiți (când vorbește cu un copil îi folosește numele).

Practici de sprijin

- Oferiți copilului posibilitatea de a se prezenta în diverse contexte (vecini, cunoștințe, personal din grădiniță, medic).
- Povestiți copilului istorioare despre familie, cultura acesteia sau comunitatea din care provine.
- Ajutați copilul să realizeze corespondența dintre număr și cantitate, prin imitație, până la împlinirea vârstei de 3 ani.
- Răspundeți întrebărilor copilului. Stimulați-l să adreseze întrebări despre obiecte și fenomene interesante. Adresați întrebări deschise pentru a oferi modele pentru întrebările adresate

Extinderea

Stimularea dezvoltării vorbirii a copilului mic

În acest proces de însuşire a limbajului, părinţii, alţi îngrijitori/adulţi au un rol foarte important, deoarece ei reprezintă modelul pe care copilul îl imită de la o vârstă foarte mică. De aceea, în primul rând adulţii trebuie să vorbească foarte corect, să nu stâlcească cuvintele şi să nu-l încurajeze pe copil să o facă, deşi este amuzant, să îl corecteze de câte ori este nevoie fără a deveni însă un factor frustrant pentru copil.

Adulţii trebuie să-l stimuleze continuu verbalizând fiecare acţiune pe care o fac, să folosească multe jocuri, jucării şi cărţi, să-i citească şi să-l antreneze în activităţi specifice vârstei lui, încurajându-i fiecare încercare de a vorbi.

Exemple de activităţi pentru dezvoltarea limbajului şi a comunicării

0-18 luni

- Verbalizarea cu voce tare a tuturor activităţilor desfăşurate cu copilul (jocurile şi rutinele) şi jocuri de exersare a recunoaşterii vocii persoanelor cunoscute fără a le vedea: *„Cine a vorbit?", „Cine se aude?", „Care e vocea lui…?* etc. Verbalizarea şi comunicarea cu copilul a tot ceea ce se întâmplă în jurul lui;

- Povestire după imagini (cărţi de poveşti pentru copii de până la 3 ani), denumirea fiecărui element din imagine, utilizarea onomatopeelor şi încurajarea copilului pentru a le repeta. Activităţi de explorare şi „lecturare" a cărţilor cu poveşti, de „răsfoire" a cărţilor, de observare a imaginilor împreună cu un adult. Activităţi frecvente de citire de istorioare şi poveşti prin crearea unei atmosfere plăcute şi relaxante (utilizarea zonei de relaxare) şi asigurarea interesului copilului prin utilizarea de onomatopee, explicaţii pe imagine, contact vizual: *„Scăunelul fermecat", „Ora de poveşti"* etc.,
- Lecturarea poveştilor înainte de somnul de zi, înainte de mese.
- Povestioare scurte, în versuri şi cărţi cu imagini mari şi clare sau pe suport audio.

19-36 luni

- Jocuri de etichetare a obiectelor din jurul copilului (indicare obiecte cu degetul/mâna, denumire obiecte, aprecierea reuşitei): Jocul *„Ia şi dă mai departe!", „Adu-mi o carte/ păpuşa…", „Punem jucăriile în coş"* etc.
- Jocuri cu întrebări şi răspunsuri (despre obiecte, fenomene, evenimente, poveşti ascultate sau personaje preferate): *„Jocul întrebărilor", „Cine este/cine sunt?"* etc.
- Povestiri după imagini mari şi clare, cu numirea obiectelor şi a personajelor.
- Proiecte tematice (*Familia mea, Casa mea)* ce permit utilizarea fotografiilor familiei şi comentarea lor împreună cu copilul, încurajându-l să numească ce/pe cine vede, ce face persoana respectivă etc.
- Activităţi de povestire şi repovestire după imagini utilizând cărticele cu imagini mari şi clare, adaptate vârstei: *„Citim cărticele"*.
- Activităţi de explorare a obiectelor în care copilul descrie ceea ce vede: *„Spune ceva despre…", „Cum este…?"* etc.
- Activităţi alese în care copilul este solicitat, prin întrebări succesive, să spună ce/cum face (construcţii, desen, jocuri imaginare în centre de activităţi la alegere).
- Activităţi individuale de „lectură", în care copilul răsfoieşte cărţi şi "recitește" singur povestea cunoscută.

Inventarul de abilități Portage. **Indicatori de evaluare: limbajul**

În continuare, am extras din *Inventarul de abilități Portige* (pe care îl vom detalia în modulele 10 și 11) itemii aferenți pentru evaluarea abilităților legate de limbaj și comunicare ale antepreșcolarilor. Scopul acestui Inventar este de a evalua nivelul de dezvoltare în cinci arii, între care și cel motor, și de a oferi punctele de start în conturarea programelor de activități educative pentru copiii care întâmpină dificultăți în formarea anumitor abilități.

Evaluarea nivelului de dezvoltare al limbajului cu ajutorul Inventarului Portage				
Crt.	**COMPORTAMENT**	**Data ……**	**Data ……**	**Data ……**
	0-1 ani	*	*	*
96.	Repetă sunetele făcute de alte persoane.			
97.	Repetă aceeaşi silabă de două, trei ori (ma, ma, ma).			
98.	Răspunde la gesturi cu gesturi.			
99.	Îndeplinește comenzi simple, însoţite de gesturi.			
100.	Încetează activitatea cel puţin momentan, în 75% din cazuri, când i se spune "*nu*".			
101.	Răspunde prin gesturi la întrebări simple.			
102.	Combină două silabe diferite în jocul vocal.			

103.	Imită intonaţia vocii altora.			
104.	Foloseşte un cuvânt cu sens ca să denumească o persoană sau un obiect.			
105.	Vocalizează ca răspuns la vorbirea altei persoane.			
	1-2 ani	*	*	*
106.	Spune cinci cuvinte diferite (poate folosi acelaşi cuvânt pentru obiecte diferite).			
107.	Poate cere "*mai (mult)*".			
108.	Spune "*Gata, nu e*".			
109.	Execută trei comenzi simple, fără a i se dea indicaţii prin gesturi.			
110.	Poate da sau arăta la cerere (când i se spune: "*dă-mi*" şi "*arată-mi*").			
111.	Arată 12 obiecte familiare, când sunt numite.			
112.	Indică 3-5 imagini dintr-o carte, când acestea sunt denumite.			
113.	Arată 3 părţi ale propriului corp.			
114.	Îşi spune la cerere numele sau porecla (diminutivul).			
115.	Răspunde la întrebarea "*Ce-i asta?",* dneumind obiectul.			
116.	Combină cuvinte şi gesturi pentru a-şi face cunoscute dorinţele.			
117.	Numeşte 5 alţi membrii ai familiei, inclusiv animalele preferate.			
118.	Numeşte 4 jucării.			
119.	Produce onomatopee pentru a imita glasul animalelor sau foloseşte aceste sunete pentru a denumi animalele (vaca este *"mu-mu"*).			
120.	Cere un aliment care îi este cunoscut, folosind numele acestuia când îl vede (lap-te, biscuit, prăjitură).			
121.	Pune întrebări folosind o intonaţie urcătoare la sfârşitul cuvântului sau al propoziţiei.			
122.	Numeşte 3 părţi ale corpului la o păpuşă sau altă persoană.			
123.	Răspunde afirmativ sau negativ la întrebări care cer răspuns de tip "*da/nu"*.			
	2-3 ani	*	*	*
124.	Alătură un substantiv şi un adjectiv sau 2 substantive în propoziţii de 2 cuvinte "*mingea mea, mingea masa"*.			
125.	Alătură un substantiv şi un verb în propoziţii de două cuvinte "*tata pleacă*".			
126.	Foloseşte un cuvânt anumit pentru a-şi exprima nevoia de a merge la toaletă.			
127.	Alătură un verb sau un substantiv cu "*acolo*" şi "*aici*" în propoziţii de două cu-vinte ("*scaun aici*").			
128.	Alătură 2 substantive ca să exprime posesia *("maşina tata").*			
129.	Foloseşte "*nu*" în vorbirea spontană.			
130.	Răspunde la întrebarea "*Ce face?*" pentru activităţi simple.			
131.	Răspunde la întrebarea "*Unde este?"*			
132.	Numeşte sursa unor sunete familiare din mediu.			
133.	Dă mai mult de un obiect, când i se cere, folosind pluralul (exemplu: "cuburi").			
134.	În vorbire se referă la sine cu nume propriu.			
135.	Indică imaginea unui obiect uzual descris prin întrebuinţarea lui. (10)			
136.	Arată pe degete câţi ani are.			

137.	Îşi spune sexul când este întrebat.			
138.	Îndeplineşte 2 comenzi legate între ele.			
139.	Foloseşte forma continuă (pentru limba engleză).			
140.	Foloseşte forma obişnuită a pluralului (cub-cuburi).			
141.	Foloseşte câteva verbe neregulate la trecut - în mod consecvent (ex.”a fost, a ple-cat, a făcut”).			
142.	Pune întrebări “*ce e asta / aia”*.			
143.	Îşi controlează volumul vocii 90% din timp.			
144.	Foloseşte “*asta*” şi “*aia*” în vorbire.			
145.	Foloseşte “*este sau e*” în afirmaţii (*“asta este minge”*).			
146.	Foloseşte mai mult “*eu, mie, al meu*” decât numele propriu.			
147.	Indică un obiect care “*nu este*” (“nu este o minge”).			
148.	Răspunde la întrebările cu “*cine*?”, indicând numele.			
149.	Foloseşte forme de posesiv *“a lui tata*”.			
150.	Foloseşte articolul hotărât şi nehotărât în vorbire (pentru masculin şi feminin).			
151.	Foloseşte câteva substantive care desemnează categorii (animal, mâncare, jucărie).			
152.	Foloseşte uneori “*pot”* şi formele verbale de viitor.			
153.	Poate descrie lucrurile ca fiind “*închise*” sau *“deschise*”.			

În privința recomandărilor în activitățile educative sau recuperatorii, iată câteva sugestii extrase din Ghidul Portige de evaluare timpurie:

LIMBAJ 18

Vârsta: 1-2 ani

TITLU: ARATĂ 3 PĂRŢI ALE PROPRIULUI CORP.

Sugestii:

1. Întrebaţi-l “*unde este ...tău?”*. Luaţi mâna copilului şi duceţi-i-o la respectiva parte a corpului (de exemplu: la nas). Spuneţi: *“acesta este nasul tău”*. Repetaţi*: “bravo, acesta este nasul tău”,* după care îl întrebaţi din nou: *“unde este nasul?”* Treptat reduceţi ajutorul fizic până când copilul arată singur partea de corp cerută.

2. Făceţi-l pe copil să arate şi părţi ale corpului la mamă*: “unde este nasul mamei?”* Când copilul execută comanda îi spunem*: “da, bravo, acesta este nasul*”. Repetaţi cuvântul.

3. Folosiţi o oglindă şi staţi lângă copil. La început făceţi-l să imite gesturile dv. când atingeţi dife-rite părţi ale corpului, după care. îl lăsaţi pe el singur. Numiţi o parte a corpului şi aşteptaţi ca el să o atingă.

4. Predaţi numai o singură partea din corp şi numai când sunteţi sigur că ştie bine părţile predate anterior, adăugaţi şi alte părţi ale corpului.

5. Numiţi părţile mai importante ale corpului când îi faceţi baie copilului; aceasta îl va ajuta să se obişnuiască mai bine cu cuvintele şi semnificaţia acestora.

LIMBAJ 19

Vârsta: 1-2 ani

TITLU: ÎŞI SPUNE LA CERERE NUMELE SAU PORECLA (DIMINUTIVUL).

Sugestii:

1. Folosiţi o fotografie sau o oglindă şi întrebaţi: *"cine-i aici?"* Spuneţi apoi numele copilului şi deter-minaţi-l să repete.

2. Înşiraţi câteva nume şi făceţi-l pe copil să bată din palme sau să se ridice când aude propriul nume.

3. Întrebaţi-l pe copil *"cum te cheamă?"* Arătaţi spre copil sau atingeţi-i uşor pieptul. Spuneţi-i: *"numele tău este ..."*. Reduceţi treptat ajutorul şi şoptiţi-i doar numele sau prima literă. Lăsaţi-l să termine completându-şi singur numele.

4. Când copilul îşi spune numele, spuneţi-i*: "Bravo, Doru!"* repetându-i astfel numele.

5. Aveţi grijă ca porecla (diminutivul) să fie una care va putea să fie folosită şi când va fi mare şi din când în când, numiţi-l cu numele întreg.

6. Folosiţi des numele copilului când îi daţi comenzi, când îi puneţi întrebări şi în general în conversaţie.

Modulul VII

Dezvoltarea socială şi emoţională copiilor de la naştere la 3 ani

Evocare

Extrage termenii cheie din informațiile prezentate mai jos, pentru a defini nivelul de dezvoltare socio-emoțională al unei persoane!

La această vârstă evoluţia psihică înseamnă în primul rând dezvoltarea afectivităţii, ca fundament pentru celelalte componente ale personalităţii. Mama are rolul cel mai important în stimularea şi dezvoltarea comunicării, ea creează premisele unor evoluţii diferenţiate ale comportamentelor. Afectivitatea se manifestă în primele şapte zile după naştere prin prezenţa zâmbetului spontan, mai corect - mimica asemănătoare, fără o justificare foarte clară, definită. Se numeşte *zâmbet* ***neonatal*** şi se poate asocia cu reacţii de surpriză, sau de disconfort (*ca urmare a durerii*), de dezgust (*răspuns la un miros sau gust neplăcut*) şi de interes (*pentru obiectele, figurile şi zgomotele din jur*). Toate aceste reacţii sunt precursoarele ***zâmbetului social,*** ca şi al emoţiilor de surpriză şi tristeţe. Reacţia specifică acestei perioade este ***ţipătul*** care nu are o determinare bine precizată, el apare ca reacţie la senzaţii de frig, de foame, de durere sau când este trezit brusc şi se sperie. Deşi bebeluşii au în comun aceleaşi tipare de dezvoltare, fiecare vădeşte de la început o personalitate distinctă: combinaţia relativ constantă de emoţii, temperament, gândire şi comportament care dă unicitate fiecărei persoane (Eisenberg, Fabes, Guthire şi Reiser, 2000).

În Curriculum pentru Educaţia Timpurie, domeniul **DEZVOLTAREA SOCIO-EMOȚIONALĂ** – vizează debutul vieţii sociale a copilului, capacitatea lui de a stabili şi menţine interacţiuni cu adulţi şi copii. Interacţiunile sociale mediază modul în care copiii se privesc pe ei înşişi şi lumea din jur. Dezvoltarea emoţională vizează îndeosebi capacitatea copiilor de a-şi percepe şi exprima emoţiile, de a înţelege şi răspunde emoţiilor celorlalţi, precum şi dezvoltarea conceptului de sine, crucial pentru acest domeniu. În strânsă corelaţie cu conceptul de sine se dezvoltă imaginea despre sine a copilului, care influenţează decisiv procesul de învăţare.

EXERCIȚIU: Informațiile de mai jos sunt extrase din Curriculum pentru educatia timpurie (2019).

Sarcini de lucru:

- Familiarizează-te cu informațiile pe care le prevede Curriculumul pentru domeniul ***Dezvoltarea socio-emoțională*** (antepreşcolar);
- Redă/Reține cel puțin o dimensiune a dezvoltării prezentate în Curriculum și două comportamente așteptate de la copil, la finalul perioadei antepreșcolare
- Exprimă-ți o părere personală legată de finalitățile prefigurate în Curriculum pentru acest domeniu de dezvoltare
- Care sunt principalele caracteristici ale dezvoltării socio-emoționale a copiilor, în perioada 0-3 ani?

Dimensiuni ale dezvoltării	***La finalul perioadei antepreşcolare, copilul va manifesta o serie de comportamente, între care:***
Interacțiuni cu adulții și cu copiii de vârste apropiate	1.1. Imită și se joacă împreună cu adulții, interacționând pozitiv cu aceştia 1.2. Cere ajutorul adultului, atunci când este în dificultate 1.3. Se bucură de compania copiilor la joacă
Comportamente prosociale, de acceptare și de respectare a diversității	2.1. Se joacă în prezența altor copii, diferiți din punctul de vedere al genului, limbii vorbite, etniei sau cu cerințe educative speciale 2.2. Anticipează și urmează reguli/rutine simple, cu supraveghere și dacă acestea i se reamintesc 2.3. Începe să împartă și să înapoieze jucării, cu ajutorul adulților 2.4. Cu ajutorul unui adult, vorbește cu alt copil pentru a rezolva un conflict 2.5. Demonstrează conștientizarea stărilor emoționale diferite prin jocul de rol (ex.: *alină păpușa care plânge*)
Conceptul de sine	3.1. Atrage atenția asupra sa, în fotografii sau în oglindă 3.2. Își recunoaște propriile obiecte
Autocontrol și expresivitate emoțională	4.1. Recunoaște și numește emoții simple (teamă, bucurie, tristețe) 4.2. Începe să își controleze pornirile/impulsurile (ex.:*spune NU obiectelor pe care i se interzice să le ia*)

Realizarea sensului

Informează-te! şi Procesează informaţia!

Caracteristici generale privind dezvoltarea socio-emoțională (pe vârste)

- ***Între 7–30 zile*** asistăm la prima formă de comunicare socială. Copilul comunică/spune celorlalţi ce simte prin mişcarea întregului corp. Spre exemplu, îşi exprimă durerea prin strângerea mâinilor şi a picioarelor. Spre sfârşitul primei luni apar modificări care reprezintă primii paşi în comunicarea cu ceilalţi ca persoane individualizate, spre exemplu, ***zâmbetul neonatal*** (nedirecţionat) se transformă în ***zâmbet social*** (direcţionat şi conştient) pentru mama.
- ***Între 1–3 luni*** creşte receptivitatea la stimulii externi, zâmbetul începe să se asocieze şi cu alte persoane, obiecte sau situaţii declanşatoare a unor stări de bine. Tot în

această perioadă apar ţipetele modulate, diferenţiate pentru diferite nevoi, frustrări sau durere).

- Dacă până la 3 luni copilul se bazează pe principiul "aici şi acum**", *între 3 şi 6 luni*** se dezvoltă capacitatea de stocare a memoriei şi de anticipare (caracteristică a gândirii) corelativ cu diferite situaţii frustrante. Existenţa anticipării creează bazele dezvoltării unor noi trăiri, cum sunt bucuria, furia, dezamăgirea, spaima. Copilul începe să socializeze, se joacă şi comunică cu ceilalţi. Zâmbetul capătă adresabilitate, conţinut, consistenţă şi învaţă să râdă. De exemplu, copilul va zâmbi persoanelor cunoscute şi va râde dacă acestea fac ceva care îi provoacă plăcere. Este o perioadă a primelor interacţiuni reciproce între copil şi îngrijitor. Toate aceste trăiri sunt achiziţii sociale.
- ***Între 6–12 luni*** participă la jocuri sociale (cu alţii), relaţionează, ***"vorbeşte"***, ţipă, gângureşte, exprimă o gamă largă de sentimente şi reacţii faţă de persoanele cunoscute. Raportat la persoanele necunoscute se poate speria şi va reacţiona diferenţiat în funcţie de gradul de noutate al stimulilor şi persoanelor.
- ***Către 12 luni*** apar sentimentele de ruşine, de ezitare şi de şovăială. Se percepe pe sine ca diferit de ceilalţi, se uită în oglindă şi se recunoaşte. Este o fază de simbioză totală cu mama, copilul fiind posesiv în relaţia cu aceasta.
- ***Între 1–2 ani*** copilul explorează locurile din jurul său, utilizând fără reţinere protecţia pe care o primeşte. Nu există comportamente diferenţiate sexual, ataşarea atributului de masculin sau feminin unui comportament sunt doar proiecţii şi interpretări ale adulţilor.
- ***Între 2–3 ani*** copilul trăieşte primele sentimente de anxietate aflându-se în continuare într-un proces de individualizare. Pentru a depăşi anxietăţile şi sentimentele de singurătate are nevoie de prezenţa constantă a unui adult. În acelaşi timp este din ce în ce mai autonom şi ca urmare apar conduite de refuz, evidenţiate la nivel verbal prin utilizarea cuvântului „nu". Refuză aproape orice, parcă testând forţa acestui cuvânt. Apar sentimente noi precum vina şi dispreţul. Prezenţa conştiinţei de sine permite ***„înţelegerea"*** diferenţelor de gender, în fapt copiii percep asemănarea fizică cu părinţii de acelaşi sex şi se manifestă primele comportamente diferenţiate (imitaţii ale unor reacţii caracteristic masculine sau feminine), fără o justificare în sfera personalităţi.

În achizitia comportamentelor sociale copiii de vârsta timpurie parcurg câteva etape specifice pe care le prezentam mai jos:

În primele 3 luni	✓ Copiii își explorează foarte mult propriul corp: își sug degetul, își observă mâinile, se uită spre acea parte a corpului care este atinsă de către adult și realizează că este o persoană separată de ceilalți; ✓ Devin interesați de alte persoane și îi recunosc pe cei care au grijă de ei; ✓ Se simt bine atunci când persoanele intră în contact cu ei pe perioade scurte de timp, dar frecvente; perioadele lungi de timp în care cineva se joacă pot fi prea obositoare pentru copil, iar perioadele prea lungi în care cineva nu le dă atenție îi fac să se simtă părăsiți;
Între 3 și 6 luni	✓ Copiii devin atenți atunci când le este rostit numele, zâmbesc spontan, disting între persoanele familiare și cele nefamiliare și manifestă disconfort la pierderea unei jucării;
Între 9 și 12 luni	✓ Copiii devin neliniștiți dacă sunt separați de persoana care îl îngrijește; ei încep sî imite gesturi simple;
De la 1 la 2 ani	✓ Copiii sunt mult mai interesați să stabilească contacte cu cei din jur; ✓ Se recunosc în poze sau în oglindă; ✓ Manifestă afecțiune față de persoanele familiare (de exemplu: le pupă, le îmbrățișează); ✓ Încep să se joace singuri; ✓ Imită comportamentul adultului în cadrul jocului; ✓ Se bucură atunci când fac mici progrese; ✓ Încep să-i ajute pe ceilalți (de exemplu: o ajută pe mama să adune jucăriile);
De la 2 la 3 ani	✓ Devin conștienți de sexul lor (*Sunt fetiță; Sunt băiat*); ✓ Spun când au nevoie să meargă la baie; ✓ Își manifestă preferințele lor în fața adultului (de exemplu: *Nu vreau să iau rochița asta, nu-mi place, o vreau pe cealaltă!*); ✓ Se pot autoevalua: „*Sunt frumos/ă*”, „*sunt murdar/ă*” etc.; ✓ Devin conștienți de emoțiile lor și ale celorlalți și discută despre ele; ✓ Apar modificări rapide ale dispoziției (de exemplu: plâng dintr-o dată); ✓ Încep să simtă furie și manifestă agresivitate în comportament; ✓ Încep să manifeste frica față de anumite lucruri (de emplu: de întuneric, de anumite jucării);

Stimularea dezvoltării sociale şi emoţionale

Stimularea dezvoltării sociale şi a afectivităţii se va realiza prin interacţiunea permanentă copil-adult; adult-copil, prin activităţi, jocuri, prin aprecierea, încurajarea copilului, care favorizează interpretarea normelor sociale, supunând interesul propriu celui general. Jocul reprezintă calea de învăţare a regulilor sociale şi conduce progresiv către constituirea unei conştiinţe sociale. Facilitează procesul de socializare, puterea de adaptare, dezvoltarea copilului, încurajând spontaneitatea, imaginaţia, creativitatea şi observaţia. Pentru dezvoltarea afectivităţii se vor realiza diferite activităţi, jocuri în cadrul cărora copilul poate să se exprime şi să se elibereze de tensiune, asigurând un echilibru sănătos emoţional. Costumele şi reprezentările în miniatură ale elementelor lumii reale (*maşini, magazine, bucătarii*...) le permit copiilor să reprezinte şi să-şi imagineze diverse situaţii din lumea adulţilor, experimentând diverse roluri care-i ajută să testeze roluri diferite şi care constituie un sprijin în construirea propriei identităţi. Marionetele, păpuşile sau jucăriile reprezentând eroi de acţiune promovează exprimarea şi manifestarea sentimentelor, a dorinţelor, a temerilor şi a

emoţiilor. De cealaltă parte, copiilor le place să se supună unor teste, provocărilor pe care le reprezintă jocurile precum puzzle-uri sau table de jocuri, favorizează testarea succesului personal şi social şi stau la baza respectului de sine.

Cum putem dezvolta abilităţile sociale ale copiilor noştri?

Primul lucru pe care trebuie să-l facă părinţii este acela de a-i ajuta *să deprindă setul de norme*

şi reguli de bună purtare, care le asigură acceptarea de către ceilalţi parteneri sociali şi succesul

social. Salutul („Spune, sărut-mâna, bunicii!", „Spune bună ziua, copiilor, educatorei, vecinei!"), modalităţile de a mulţumi şi de a-şi arăta recunoştinţa („Mulţumesc pentru cadou, mătuşică!", „Îţi mulţumesc că ai fost cu mine în parc, tăticule!"), de a-şi arăta respectul (să vorbească politicos, să spună „vă rog", să aibă răbdare şi consideraţie pentru cei în vârstă şi pentru persoane necunoscute), să nu aibă comportări nepotrivite în public (ţipete, manifestări

Puneţi-vă copiii în diverse situaţii sociale. Chiar dacă ei nu manifestă nici o plăcere de

a ieşi în lume, faceţi-o, totuşi; întâlniri în famile, cu prietenii care au copii de aceeaşi vârstă la cofetărie, în parc, oriunde, cu mai mulţi sau cu mai puţini oameni, copiii vor învăţa să socializeze, să perceapă ce trebuie făcut în prezenţa celorlalţi, care sunt reacţiile potrivite, cum te poţi adapta oricărui mediu ori situaţie.

Daţi-le, puţin câte puţin, sarcini în care să-şi exerseze deprinderile învăţate sau observate. De multe ori, nu trebuie decât un mic imbold, pentru că toţi copiii demonstrează că sunt buni obsevatori și imitatori. Încurajaţi-i săconverseze cu persoanele cunoscute, să răspundă la întrebări şi să pună întrebări în mod firesc, fără trac. Învăţaţi-i să se prezinte, să cunoască numele tuturor membrilor familiei, să ştie unde locuieşte; aceste lucruri vor contura sentimentul identităţii individuale și al apartenenţei la o familie şi la un anume grup social.

Reflecția

- Care alte aspecte teoretice parcurse în acest modul le considerați importante de cunoscut pentru dvoastră în activitatea cu un copil de 0-3 ani, în educația timpurie?

Rețineți că atunci când formăm sau dezvoltăm abilitățile socio-emoționale este importantă stabilirea obiectivului/comportamentului așteptat și desfășurarea unor activități de învățare adecvate. În acest sens îți sugerez să consulți materialul Reperele fundamentale in dezvoltarea timpurie https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Invatamant-Preuniversitar/2016/prescolar/ORDIN%203851_2010_ANEXA_RFIDT.pdf

Mai jos sunt prezentate câteva informații relevante pentru conținjuturile cuprinse în acest modul.

B.1. Subdomeniul: Dezvoltarea socială B.1.1. Aspect specific: Abilități de interacțiune cu adulții

Reper 1: Copilul ar trebui să fie capabil să manifeste încredere în adulții cunoscuți și să interacționeze cu aceștia.

0-18 luni

Indicatori

141. Copilul se liniștește în prezența adulților cu care este obișnuit.
142. Inițiază și menține interacțiuni cu adulții care îl îngrijesc și cu care este obișnuit/ă.
143. Arată preferința pentru unii dintre adulții cu care este familiarizat prin expresii faciale și gesturi (zâmbește, gângurește, dă din mâini).
144. Folosește mișcări corporale – gesturi pentru a iniția interacțiuni sociale (de ex. atinge ușor cu palma pentru a atrage atenția, întinde mâinile pentru a fi luat în brațe).
145. Manifestă teama de separare prin plâns (când nu vede adulții cu care este obișnuit sau în prezența străinilor).

Practici de sprijin

- Comportați-vă afectuos și calm cu copilul. Acordați-i atenție ori de câte ori plânge, vorbiți-i.
- Adresați-vă copilului pe nume, zâmbiți-i, vorbiți-i, îmbrățișați-l, încurajați-l să imite gesturi și sunete produse de adulții cu care este obișnuit. Priviți copilul în ochi când îi vorbiți!
- Vorbiți-i și cântați-i copilului frecvent, mai ales atunci când îl hrăniți și schimbați.
- Reacționați la gesturile inițiate de copil.

19-36 luni

Indicatori

146. Se atașează de un adult, altul decât persoana care l-a îngrijit.
147. Își exprimă verbal nevoia de securitate în situații de disconfort (neplăcute) sau periculoase căutând adulții în care are încredere.
148. Imită activitățile adulților (ajută la strângerea jucăriilor, se preface că citește sau gătește lângă adultul care face acest lucru).
149. Interacționează pozitiv și se joacă împreună cu adulții.

Practici de sprijin

- Oferiți copilului posibilitatea de a interacționa (gradat) cu alți adulți de încredere, în afara celor care îl îngrijesc.
- Prin gesturi și cuvinte, arătați copilului înțelegere față de reacțiile sale și asigurați-l că îi sunteți alături.
- Încurajați copilul și oferiți modele de comportamente variate, care să evite reproducerea unor stereotipuri de gen (lectură, activități casnice, de petrecere a timpului liber, etc.).
- Manifestați receptivitate la mesajele verbale și non-verbale inițiate de copil, jucați-vă împreună cu acesta.

B.1. Subdomeniul: Dezvoltarea socială B.1.4. Aspect specific: Dezvoltarea comportamentului pro-social

Reper 5: Copilul ar trebui să fie capabil să perceapă regulile și efectele acestora

0-18 luni

Indicatori

212. Urmează reguli și rutine simple legate de hrană, somn.
213. Asociază anumite comportamente ale adulților cu propriile comportamente (când este pus în pătuț, se așteaptă să adoarmă, ridică mâinile anticipând să fie luat din pătuț și hrănit).

Practici de sprijin

- Stabiliți și respectați rutine legate de programul de hrană, igienă și somn, ținând cont atât de particularitățile individuale ale copilului, cât și de caracteristicile culturale ale familiei.
- Manifestați în mod constant disponibilitate și sensibilitate față de copil, dar și consecvență în respectarea rutinei specifice.

19-36 luni

Indicatori

214. Anticipează și urmează reguli simple, dacă i se reamintește și cu supraveghere (să pună jucăriile la loc, să nu strice construcțiile altor copii, etc.).
215. Urmează rutinele familiei (comportamentul la masă).
216. Anticipează consecințele nerespectării regulilor.
217. Recunoaște că un comportament negativ atrage reacții negative din partea adulților.

Practici de sprijin

- Stabiliți rutine și reguli care să fie respectate în mod regulat, dar ținând cont și echilibrând în mod flexibil nevoile individuale ale copilului.
- Repetați reguli simple: „Acum mâncăm, înainte să mâncăm trebuie să ne spălăm pe mâini. La fel face și mama și tata..."; „înainte să ieșim în curte, strângem jucăriile".
- Lăudați copilul pentru respectarea acestor rutine și reguli.
- Stabiliți reguli simple, repetați-le în fiecare situație similară și reacționați la comportamentul copilului.
- Prin observare directă și prin formulare verbală, puneți-i pe copii în situația de a învăța că fiecare context social are anumite reguli (ex. dacă vreau să mă dau pe tobogan trebuie să stau la rând. Dacă nu stau la rând, ne lovim).

B.2. Subdomeniul: Dezvoltare emoțională B.2.2. Aspect specific: Dezvoltarea autocontrolului emoțional

Reper 9: Copilul ar trebui să fie capabil să își regleze trăirile emoționale.

0-18 luni

Indicatori

273. Își exprimă nevoile prin sunete și mișcări.
274. Se relaxează când se simte confortabil (când i se vorbește calm, este luat în brațe etc.).
275. Își găsește singur/ă alinare când este obosit/ă, de ex. ține o jucărie sau pledul preferat.

Practici de sprijin

- Manifestați grijă și preocupare pentru nevoile copilului, comportați-vă astfel încât copilul să simtă că sunteți aproape de el atunci când schimbați elemente de mediu (de exemplu când plecați de acasă).
- Vorbiți copilului și răspundeți prin expresii faciale, comportați-vă astfel încât să vadă receptivitatea față de nevoile sale.
- Reacționați la orice sunet pe care îl emite, încercând să identificați ce vrea să comunice și verbalizați cu glas tare ce descifrați că solicită copilul.
- Asigurați confortul copilului stând aproape de el și comportându-vă conform rutinei familiare.
- Puneți la dispoziția copilului obiectele cu care este obișnuit și care îl liniștesc (melodia de culcare, jucărie, pled, etc.).

19-36 luni

Indicatori

276. Numește câteva emoții (vesel, trist, speriat, etc.).
277. Caută sprijin emoțional când trăiește emoții intense.
278. Începe să-și controleze pornirile/ impulsurile (spune „nu" obiectelor pe care i se interzice să le ia).

Practici de sprijin

- Construiți situații imaginare sau descrieți situații în care copilul să identifice propriile emoții și emoțiile altor persoane în diverse situații.
- Încurajați copilul să își recunoască emoțiile, modelați prin propria expresivitatea emoțională comportamentul copiilor.
- Discutați probleme legate de emoții, transmițând astfel copiilor ideea că acceptați că există asemenea probleme și că le oferiți sprijinul; asemenea discuții contribuie la conștientizarea de către copil a diferitelor stări emoționale pe care le experimentează.
- Organizați jocuri cu mișcare la semnale: Stăm pe loc până auzim clopoțelul.
- Încurajați copiii să-și amâne realizarea dorințelor pe un timp. „Nu putem să mâncăm acum prăjitură, pentru că mai e foarte puțin timp până la masa de prânz. După ce te trezești, cu siguranță o să mănânci" sau "Nu putem merge în acest moment să cumpărăm creioane colorate, căci este târziu și trebuie să ajungem la bunica, că ne așteaptă. Când plecăm de la ea, își promit că mergem."

Extinderea

Exemple de activităţi pentru dezvoltarea socială şi emoţională

A. <u>0-18 luni</u>

Dezvoltarea socială

- Activităţi de rutină - culcarea, hrănitul, îmbrăcatul, care sunt însoţite de un dialog cu copilul prin care adultul îşi manifestă (atât verbal, cât şi prin mimică sau gesturi) aprecierea, atenţia, dragostea etc. faţă de copil.
- Jocuri şi activităţi pe diferite teme cu grupuri mici de copii de vârste apropiate: „Cum râde bebe?", „Mergem ca băieţii mari", etc.
- Activităţi de rutină desfăşurate secvenţial urmând acelaşi algoritm zilnic. De exemplu: *aşezat masa, spălat pe mâini, pus papeţica la gât*, *servit masa* sau *utilizat toaleta, apoi spălat pe mâini.*
- Jocuri în care se împart jucării de acelaşi fel grupului de copii, apoi se schimbă jucăriile între doi copii. Se repetă şi se continuă cu schimbul jucăriilor de acelaşi fel, dar de culori diferite.

Dezvoltarea emoţională

- Jocuri în care sunt denumite părţile corpului la copil şi pe diferite păpuşi. Rostirea de scurte poezii, intonarea de cântecele care denumesc părţi ale corpului.
- Jocuri în care copilul este strigat pe nume (fiecare activitate/interacţiune cu copilul va implica pronunţarea numelui acestuia; Ex.: *Ana mănâncă, Ana se joacă*…). Jocuri la oglindă (să se privească în oglindă, să se arate şi să îşi spună numele când se vede în oglindă). Joc: *„Cine este aici?", „Unde e…?", „Pe cine vedem noi aici?"* etc.
- Activităţi la panoul " ***Eu astăzi sunt aici",*** unde copilul îşi spune numele, îşi pune poza în fereastra, căsuţa lui.
- Activităţi de stimulare/exersare a reacţiilor corespunzătoare ale copilului faţă de o situaţie dată: când plânge – *găsirea împreună a soluţiei, discutând pe un ton liniştit şi arătându-i atenţie, numind sentimentul trăit şi motivul descoperit*; când face un lucru nou – *ne bucurăm împreună şi arătăm şi altora ce am făcut noi,*etc.
- Vizite şi plimbări în care să privească în condiţii de siguranţa alţi copii, alte persoane, animale etc.

B. <u>19-36 luni</u>

Dezvoltarea socială

- Activităţi de stimulare/exersare a abilităţii de interacţiune cu adulţii la care sunt invitaţi apropiaţi ai copiilor pentru a asista/participa la jocuri de tipul: *„Avem musafiri”, „Cine a venit?”, „Ne jucăm împreună”* etc.
- Activităţi/joc de strângere a jucăriilor, de aranjat şi de strâns masa, de întors paginile cărţii când i se citeşte*: „Facem ordine la masă/la jucării”, „Aranjăm hăinuţele”, „Fă ca mine”* etc.
- Activităţi comune cu adultul în care copilul este ajutat să facă singur ceea ce se ştie că poate să facă şi singur: Mâncăm singuri, Ne spălam singuri pe mâini*”. Aşezăm jucăriile la locul lor”, „ O ajutăm pe dădacă să pună coşul cu pâine pe masă”,” Îi ducem cartea educatoarei „* etc.
- Activităţi în grupuri mici sau în perechi, formate în baza preferinţei copilului pentru anumiţi copii: *„Acum ne jucăm cu prietenii noştri”, „Ne luăm de mână cu colegul/prietenul nostru şi mergem…”, „Aşezăm masa pentru colegii noştri, păpuşă, oaspeţi”, „Dansăm cu prietenul nostru”* etc..
- Confecţionarea unor daruri pentru alţi „colegi”. Cu prilejul unei sărbători facem daruri altui copil (*darul va fi oferit într-un mic pacheţel, iar pacheţelul va fi făcut împreună cu adultul sau cu un alt coleg/prieten*).
- Activităţi în grupuri mici care necesită exersarea abilităţilor de cooperare şi care solicită împărţirea aceloraşi materiale sau realizarea unui produs comun (o construcţie - *Să construim Casa Piticilor din poveste*, etc.) .
- Jocuri de construcţii sau jocuri simbolice care încurajează schimburile de jucării întrecopii: *„La 2 schimbăm jucăria”, „Trenuleţul/turnuleţul nostru”,* etc.
- Jocuri în care copiii vor anticipa derularea algoritmului rutinei şi respectarea regulilor (Jocuri-cântec sau poezii care amintesc de momente de rutină, ex. *Înainte să mâncăm, trebuie să ne spălăm!)*
- Joc exerciţiu (pregătirea pentru somn): *„Unde zboară pantalonii/ciorapii/bluziţa?”*
- Jocuri în grup mic cu jucării diferite, dar egal cu numărul copiilor. Când un copil lasă o jucărie angajaţi-l în a o oferi copilului de lângă el, apoi încurajaţi-l să o returneze.
- Organizarea unei activităţi de grup în care să fie implicaţi 2-3 copiii. Ex: pictatul cu degetele pe o coală mare de hârtie, se începe prin a avea aceeaşi culoare de vopsea pentru toţi copiii, apoi fiecare copil va folosi o anume culoare *„ploiţă colorată”, ”flori de multe culori”, etc.*

Dezvoltarea emoţională

- Jocuri şi activităţi de exersare în care se denumeşte fiecare parte a corpului copilului în diferite ocazii (static şi în mişcare): la spălat, la îmbrăcat, în oglindă*: „Punem sandalele în picioare", „Ne punem pălăriuţa pe cap", „Ne spălăm pe mâini/faţă", „Acesta sunt eu!", „Fac gimnastică în oglindă",* etc
- Jocuri cu păpuşile pentru a indica elementele de schemă corporală: „*Ridică braţele păpuşii", „Roteşte capul păpuşii", „Arată ce spun eu"* etc.
- Activităţi de colaj, de desen, pictură cu personaje din poveşti preferate (de cele mai multe ori completare de lacune cu autocolant, desen etc.)
- Jocuri în care se foloseşte numele fiecărui copil de către adult şi de către ceilalţi copii: *„Cine te-a strigat?", „Cine are ursuleţul/păpuşica/mingea?", „Facem cunoştinţă", „Ştiu cum mă cheamă?"* etc.
- Activităţi la panoul ***"Eu astăzi sunt aici",*** unde copilul îşi spune numele, îşi pune poza în fereastra, căsuţa lui.
- Activităţi de citire de poveşti cu imagini reprezentând familii de animale: *„Puii animalelor", „Al cui este?"* etc..
- Activităţi în care sunt utilizate fotografii ale copiilor cu familia, însoţite de povestirea unor evenimente şi de identificarea rolurilor pe care le au personajele în familie**:** *„De ziua mea", „La masă", „În vizită"* etc.
- Jocuri de identificare a caracteristicilor fizice de gen. (Evitaţi stereotipii care dezvoltă discriminarea de gen de tipul "fetiţele sunt drăguţe", „băieţii sunt puternici".): *„Băieţeii - câte doi", „Un băiat-o fată", „Mergi la grupul de fetiţe"* etc.
- Activităţi de povestire cu suport imagistic în care copiii sunt încurajaţi să-şi exprime propriile emoţii faţă de situaţii şi personaje din povestiri: supărare, bucurie, tristeţe, veselie, mirare etc.
- Jocuri simbolice în care se construiesc situaţii imaginare şi copilul identifică emoţiile trăite de el în funcţie de situaţie: *„Feţe vesele, feţe triste", „Să ne mirăm", „De ce plânge?"* etc.
- Jocuri cu imagini, jocul cu păpuşi, folosirea oglinzii pentru a înfăţişa copilului mimici specifice pentru bucurie, supărare, mirare.
- Utilizarea panoului ***"Dispoziţia mea"*** pentru determinarea dispoziţiei copilului, cauzei, efectului de bucurie, supărare.
- Jocuri simbolice la iniţiativa copiilor cu personaje din poveşti preferate: *„Scufiţa Roşie speriată/supărată/veselă", „Lupul supărat/vesel/sătul"* etc.

Inventarul de abilități Portage. Indicatori de evaluare: Socializarea

În continuare, am extras din *Inventarul de abilități Portige* (pe care îl vom detalia în modulele 10 și 11) itemii aferenți pentru evaluarea abilităților legate de socializare. Scopul acestui Inventar este de a evalua nivelul de dezvoltare în cinci arii, între care și cel motor, și de a oferi punctele de start în conturarea programelor de activități educative pentru copiii care întâmpină dificultăți în formarea anumitor abilități.

Inventarul de abilități PORTAGE SOCIALIZARE				
Nr. crt.	**COMPORTAMENT**	**Data ……**	**Data ……**	**Data ……**
	0-1 ani SOCIALIZARE	*	*	*
154.	1. Urmăreşte cu privirea persoane care se mişcă în câmpul său vizual.			
155.	2. Zâmbeşte ca răspuns la atenţia acordată de adult.			
156.	3. Vocalizează ca răspuns la atenţia ce i se acordă.			
157.	4. Îşi priveşte mâinile, zâmbeşte adeseori sau vocalizează.			
158.	5. Răspunde la faptul că se află printre membrii familiei zâmbind, vocalizând sau încetând să mai plângă.			
159.	6. Zâmbeşte ca răspuns la expresia facială a celor din jur.			
160.	7. Zâmbeşte şi vocalizează la vederea imaginii în oglindă.			
161.	8. Atinge şi-l trage pe adult de păr, nas, ochelari.			
162.	9. Se întinde spre obiectul oferit.			
163.	10. Se întinde spre persoanele familiare.			
164.	11. Se întinde spre oglindă, loveşte uşor cu mâna imaginea din oglindă sau un alt copil.			
165.	12. Ţine şi examinează obiectele oferite cel puţin un minut.			
166.	13. Scutură sau strânge obiectele care îi sunt puse în mână, producând sunete neintenţionat.			
167.	14. Se joacă singur timp de 10 minute.			
168.	15. Caută adesea contactul vizual atunci când vă ocupaţi de el 2-3 minute.			
169.	16. Se joacă singur cu plăcere, timp de 15-20 de minute, în preajma adultului care se ocupă de treburile lui.			
170.	17. Vocalizează pentru a atrage atenţia.			
171.	18. Imită jocul „cucu-bau”.			
172.	19. Bate din palme (ca la Ala-Bala), imitându-l pe adult.			
173.	20. Face din mână „pa-pa” imitând adultul.			
174.	21. Ridică braţele „aşa de mare” imitând adultul.			
175.	22. Oferă adultului o jucărie, un obiect, puţină mâncare, dar nu o şi lasă întotdeauna.			
176.	23. Îmbrăţişează, mângâie, sărută persoane „familiare”.			
177.	24. Răspunde la propriul nume cu privirea sau întinzându-se să fie			

	luat în braţe.			
178.	25. Apasă sau scutură o jucărie ca să producă un sunet prin imitaţie.			
179.	26. Manipulează o jucărie sau un obiect.			
180.	27. Oferă jucăria sau obiectul adultului şi o lasă acestuia.			
181.	28. Îmită mişcările altui copil când se joacă.			
	1-2 ani SOCIALIZARE	*	*	*
182.	29. Imită adultul în diverse activităţi (aranjează îmbrăcămintea, întinde aşternutul, manevrează vesela).			
183.	30. Se joacă cu alt copil, fiecare făcând activităţi diferite.			
184.	31. Participă la jocuri, împinge maşinuţa sau se joacă cu mingea cu un alt copil timp de 2-5 minute.			
185.	32. Acceptă absenţa părinţilor prin continuarea activităţii, exprimându-şi eventual supărarea pentru moment.			
186.	33. Explorează activ mediul înconjurător.			
187.	34. Participă la jocuri de manipulare (trage sfoara, întoarce manivela) împreună cu alte persoane.			
188.	35. Îmbrăţişează şi duce în braţe o păpuşă sau o jucărie de pluş.			
189.	36. Repetă acţiuni care produc zâmbete şi atrag atenţia.			
190.	37. Aduce cărţi adultului pentru a-i „citi” sau să le „citească” împreună.			
191.	38. Trage o altă persoană pentru a-i arăta o serie de acţiuni sau obiecte.			
192.	39. Îşi trage mâinile şi spune „nu-nu” când se află în apropiere de obiecte ce-i amintesc interdicţia.			
193.	40. Aşteaptă să i se satisfacă necesităţile (schimbat, alimentat) când este plasat în scaunul înalt sau pe masa de schimbat.			
194.	41. Se joacă cu alţi 2-3 copii.			
195.	42. Îşi împarte jucăriile sau mâncarea cu un alt copil atunci când i se cere.			
196.	43. Salută pe copiii de vârsta sa şi persoanele familiare când i se aduce aminte.			
197.	44. Îndeplineşte ceea ce îi cer părinţii 50% din timp.			
	2-3 ani SOCIALIZARE	*	*	*
198.	45. Poate să aducă sau să ia un obiect sau să cheme o persoană din altă cameră dacă i se dau indicaţii.			
199.	46. Ascultă muzică sau poveşti timp de 5-10 minute.			
200.	47. Spune „te rog” şi „mulţumesc” când i se aduce aminte.			
201.	48. Încearcă să ajute părinţii în diverse activităţi casnice îndeplinind o parte din acţiune (de exemplu, ţine făraşul).			
202.	49. Joacă roluri costumându-se în haine de adult („de-a ...”).			
203.	50. Face o alegere când i se cere.			
204.	51. Arată înţelegerea sentimentelor verbalizând dragostea, supărarea, tristeţea, veselia, etc.			
	3-4 ani SOCIALIZARE	*	*	*
205.	52. Cântă şi dansează după muzică.			
206.	53. Respectă regulile de joc imitând acţiunile altor copii.			
207.	54. Salută adulţii familiari.			
208.	55. Respectă regulile în jocuri de grup conduse de adult.			

209.	56. Cere voie să se joace cu jucăria cu care se joacă alt copil.			
210.	57. Spune „te rog” şi „mulţumesc” jumătate din timp, fără ca cineva să-i aducă aminte.			
211.	58. Răspunde la telefon, cheamă pe cei mari sau vorbeşte cu persoană familiară.			
212.	59. Aşteaptă să-i vină rândul.			
213.	60. Respectă regulile unui joc condus de un copil mai mare.			
214.	61. Îndeplineşte cerinţele formulare de adulţi 75% din timp.			
215.	62. Stă în zona delimitată din curtea casei.			
216.	63. Se joacă alături de alţi copii şi vorbeşte cu ei în timp ce lucrează la o activitate proprie (30 minute).			
	4-5 ani SOCIALIZARE	*	*	*
217.	64. Cere ajutor şi asistenţă când întâmpină greutăţi.			
218.	65. Participă la conversaţiile adulţilor.			
219.	66. Spune versuri, cântă sau dansează pt. alţii.			
220.	67. Lucrează singur la o sarcină casnică 20-30 de min.			
221.	68. Îşi cere iertare fără să i se amintească în 75% din cazuri.			
222.	69. Îşi aşteaptă rândul într-o activitate de grup cu 8-9 copii.			
223.	70. Se joacă cooperând în activitate cu 2-3 copii timp de 20 de min.			
224.	71. Se angajează în comportamente social-acceptabile când este în public.			
225.	72. Cere permisiunea de a folosi obiectele care aparţin altor persoane în 75% din cazuri.			

SOCIALIZARE 51

Vârsta: 2-3 ani

TITLU: ARATĂ ÎNŢELEGEREA SENTIMENTELOR, VERBALIZÂND DRAGOSTEA , SUPĂRAREA, TRISTEŢEA, VESELIA, ETC

Sugestii:

1. Relataţi-i copilului sentimentele dvs. Întrebaţi-l ce simte el.

2. Dacă o soră/copil manifestă emoţie, rugaţi copilul să descrie ce se întâmplă. Daţi copilului posibilitatea să aleagă, dacă este supărat sau fericit, etc.

3. Citiţi copilului o carte care arată oameni care zâmbesc sau plâng. Discutaţi despre situaţia respectivă. Întrebaţi copilul de persoana care plânge sau râde.

4. Priviţi împreună cu copilul reviste ilustrate şi decupaţi feţe de oameni care zugrăvesc o anumită emoţie.

5. Când îmbrăţişaţi copilul, spuneţi-i că-l iubiţi.

6. Când sunteţi supărat spuneţi copilului “*sunt supărat pentru că ...* “. Astfel îi daţi un model pe ca-re să-l utilizeze ca să se exprime.

Modulul VIII

Jocul copiilor cu cu vârsta cuprinsă de la naştere la 3 ani

Evocare

Comentează următoarele afirmații din prisma evoluției jocului în funcție de etapele de vârstă:

Trei feţe (după Lucian Blaga)

Copilul râde:

"Înţelepciunea şi iubirea mea e jocul!"

Tânărul cântă:

"Jocul şi-nţelepciunea mea-i iubirea!"

Bătrânul tace:

"Iubirea şi jocul meu e-nţelepciunea!"

Realizarea sensului

Informează-te! şi Procesează informaţia!

Ce este jocul şi de ce este important în viaţa copilului?

Cuvântul ***"joc"*** îşi are rădăcinile încă din cele mai străvechi timpuri, care presupuneau diverse scene amuzante din viaţă, sau manifestări sportive, militare sau religioase.

Învăţarea copiilor are loc *prin joc, prin imitare*. Aceştia îşi petrec majoritatea timpului liber jucându-se. Jocul reprezintă pentru copii o modalitate de a-şi exprima propriile capacităţi. Prin joc, copilul află despre lumea în care trăieşte intrând în contact cu semenii, adulţii, cu obiectele din mediul înconjurător, învăţând să se orienteze în timp şi în spaţiu. Putem spune ca jocul este *"munca copilului"*. Mai jos sunt prezentate câteva definiţii ale jocului:

După J. Huizinga,

Jocul este o acţiune specifica, încărcată de sensuri şi tensiuni, întotdeauna desfăşurată după reguli acceptate de bunăvoie şi în afara sferei utilităţii sau necesităţii materiale, însoţită de simţăminte de înălţare şi de încordare, de voioşie şi destindere.

În Marele Dicţionar de Psihologie jocul este definit ca fiind:

Mod de activitate polimorfă, observabilă cu o frecvenţă cu atât mai mare cu cât urcăm pe scala animală şi ocupând un loc cu atât mai considerabil în viaţa unui individ, cu cât acesta este mai tânăr

În Lexiconul pedagogic (2006), jocul este:

Activitate umană fundamentală, alături de muncă, învăţare şi creaţie, între care, de altfel, se întind multe punţi de legătură

Brunner şi Sylva (1980), consideră *jocul* ca fiind modalitatea de formare a deprinderilor fizice, dar şi a cogniţiei. Jocul presupune experimentarea unor acţiuni restrânse care mai târziu se integrează la nivelul unei deprinderi. Ca activitate care contribuie la dezvoltarea cognitivă, activitatea ludică sau jocul elaborat provoacă şi stimulează copilul să desfăşoare activităţi tot mai complexe, ceea ce înseamnă, implicit, şi dezvoltarea unui set complex de abilităţi. Jocul elaborat prezintă două caracteristici importante: are un scop precis şi o anumită semnificaţie pentru a fi achiziţionat şi, pe de altă parte, reprezintă o modalitate de control, de evaluare a propriului progres fără a face apel la altcineva.

În joc copilul învaţă:

- ✓ Să se joace şi să împartă cu ceilalţi, precum şi să-şi asume un rol.
- ✓ Să realizeze construcţii simple (din diferite materiale de construcţie: nisip, cuburi etc.) mai întâi singur şi, treptat, cu unul sau mai mulţi copii împreună.
- ✓ Să aşeze şi să grupeze diferite materiale şi jucării specifice acestei categorii de activitate (jocul) după criteriile: formă, culoare (o culoare din două), mărime (mare-mic).
- ✓ Să cunoască şi să respecte reguli şi elemente simple de joc cum ar fi: să răspundă când e solicitat, să reacţioneze la un stimul vizual sau auditiv, să pună la locul lui orice obiect după utilizare, să aplaude un răspuns corect etc.) şi va fi încurajat să le respecte.
- ✓ Să utilizeze corect materialele şi jucăriile puse la dispoziţie (*plimbăm păpuşile, legănăm păpuşile, facem maşinile să meargă pe podea, aşezăm cuburile unul peste altul, arătăm jetonul copiilor şi spunem ce este dacă ştim, răsfoim cartea, punem foaia pe masă şi scriem cu creionul pe ea* etc.).

În relație cu valorile promovate de Curriculumul pentru Educația timpurie, practica/ opțiunile metodologice ale educatorilor vor fi orientate și de principiul ***principiul învățării bazate pe joc*** (jocul este activitatea copilului prin care acesta se dezvoltă natural, prin urmare trebuie să stea la baza conceperii activităţilor didactice de toate tipurile). Astfel, **jocul este activitatea**

fundamentala a copilului, pe care se sprijina toate tipurile de activitati de învatare. Totodată:

Conform prevederilor în vigoare, **activitațile de învațare pe domenii experiențiale alterneaza cu pauze de 10-15 minute pentru copii** (pauzele pot fi alocate jocului liber, jocurilor de mișcare, exercițiilor fizice, unei tranziții, unei rutine)

Etape în evoluția jocului la vârstele mici

Piaget, a analizat relaţia dintre joc şi dezvoltarea gândirii şi a descris trei stadii ale activităţii de joc şi anume:

- ***deprinderea de joc (0-2 ani)*** - care corespunde stadiului senzorio-motor al dezvoltării, în care se exersează mişcările şi se explorează mediul înconjurător prin observaţie şi atingere. Activitatea de joc a copilului include multiple mişcări repetitive care asigură formarea deprinderilor.
- ***Jocul simbolic*** corespunde stadiului preoperaţional (2-7 ani) şi implică imaginaţie, presupunând utilizarea unor obiecte pentru a simboliza altele în cursul jocului.
- ***Jocul cu reguli*** este specific stadiului operaţional (după 7 ani) şi presupune utilizarea regulilor prestabilite.

Parten (1932) consideră că în stilul de joc al copilului se poate evidenţia procesul de socializare. Au fost stabilite câteva tipuri de joc ca dezvoltare socială a copilului şi anume:

- ***jocul copilului sugar*** - acesta se manifestă prin zâmbet, privire, gângurit ca răspuns la atenţia şi îngrijirea acordată de adult. Prin acest tip de joc identificăm modalităţile de relaţionare între părinte şi copil;
- ***jocul solitar*** - începe de la un an şi este o formă de joc singur a copilului sau cu adultul/adulţii ce-l înconjoară;
- ***jocul paralel*** (alături de ceilalţi semeni) - începe la 1 an şi 6 luni şi durează până la 2 ani. Copiii se joacă singuri chiar dacă sunt împreună, alături cu alţi copii şi conştienţi de prezenţa acestora. Copilul doar poate comunica altui copil de alături: *Maşina are roţi mari; Păpuşa are pantofi;*
- ***jocul asociativ (2 -3 ani)*** - în acest tip de joc copiii se reunesc cu alţi copii pentru a face o activitate, dar nu lucrează împreună şi nici nu colaborează

- ***jocul cooperant*** (împreună cu ceilalţi) - unde copiii se reunesc pentru a vorbi, pentru a se juca, a realiza acţiuni împreună, având acelaşi scop, intenţie. Acest tip de joc apare după vârsta de 3 ani. Pentru adulţi este foarte important să cunoască abilităţile, calităţile şi competenţele copilului, acestea manifestându-se în funcţie de vârsta copilului, dar şi de stadiul său de dezvoltare.

În teoria inteligenţelor multiple, Howard Gardner identifica 7 tipuri distincte de inteligenţă care caracterizează dezvoltarea fiinţei umane. Aceste inteligenţe sunt: lingvistică, muzicală, logică şi matematică, spaţială, corporal-kinestezică, personală şi socială (Gardner, 1983). Pe baza teoriei larg acceptate a inteligenţelor multiple, jocul este privit ca o experienţă care încurajează cele 7 tipuri de inteligenţă identificate:

- copiii învaţă elemente de vocabular nou numind obiectele în timpul jocului, utilizând structuri gramaticale, dezvoltându-şi abilitatea de a susţine o conversaţie; îşi exprimă nevoi, negociază, împărtăşesc idei; iar adulţii sau alţi copii servesc drept model pe care copiii mici îl imită;
- copiii învaţă muzica prin intermediul cântecelor, jocurilor cu acompaniament, jocului cu instrumente muzicale;
- copiii învaţă deprinderi matematice pe măsură ce se joacă cu cuburi de construit, învaţă să numere, să compare, obiecte din jur, fac predicţii în timp ce construiesc;
- abilităţile spaţiale sunt achiziţionate prin intermediul activităţilor de arte, al jocurilor de corespondenţă vizuală şi pe baza realizării de semne vizuale;
- abilităţile de tip corporal-kinestezic se realizează prin intermediul cățărării, alergării, prinderii mingii, implicării în jocuri sportive variate;
- inteligenţa personală se dezvoltă în jocuri tematice, pe măsură ce copiii încep să conştientizeze propriile sentimente, gânduri, ce le place şi ce nu le face plăcere;
- abilităţile sociale sunt achiziţionate de copii pe măsură ce se joacă şi încearcă roluri sociale, învaţă să vadă lumea din perspectiva altor persoane, folosesc limbajul pentru negociere şi rezolvare de probleme; învaţă să colaboreze cu alţi copii.

Caractristici ale jocului în funcție de vârstă, în mica copilărie. Jocul copiilor de la naştere la 3 ani

Până la vârsta de 3 ani, copiii se află în stadiul senzorio-motor al dezvoltării şi explorează lumea prin cele 5 simţuri. Ei trăiesc *„momentul*". Copiii traversează această perioadă de la reflexe simple, de tipul suptului degetului, la reflexe coordonate şi organizate, precum atingerea şi mişcarea unei jucării muzicale agăţate deasupra pătuţului. Jocul copiilor de această vârstă este unul fizic, de explorare şi senzorial.

Activităţile senzoriale şi motorii în această etapă se rezumă la următoarele:

- ✓ ***Activitatea bucală***

În această etapă, gura este principala cale prin care copilul explorează şi cunoaşte lumea. Pentru stabilirea gustului daţi-i copilului diferite produse cu gust diferit (acru, dulce, etc) şi de temperatură diferită (călduţ, la temperatura camerei, rece).

- ✓ ***Simţul tactil***

Simţul tactil al copiilor este foarte dezvoltat. Acesta joacă un rol foarte important în relaţiile sociale şi, mai ales, în relaţia cu părinţii săi. Copiii sunt foarte recunoscători atunci când sunt luaţi în braţe şi mângâiaţi. Cea mai bună metodă de stimulare a simţului tactil este prin masaj corporal. De asemenea, putem stimula simţul tactil cu ajutorul jucăriilor (jucării de plus, animalele îmbrăcate, păpuşi...) care au texturi diferite şi plăcute pentru copil. Reflexul de a gândi al noului născut evoluează rapid spre exerciţii care dau naştere la primele jocuri de *a da* şi de *a lua*: copilul ia obiectul şi apoi îl dă înapoi. Obiectele pot fi netede, cu asperităţi (pluş, pană, glaspapir, piatră, lemn, etc), unele care permit senzaţii termice (rece, cald) sau senzaţii legate de greutate mare sau mică (pană, piatră) etc.

- ✓ ***Simţul vizual***

Copiii au capacitatea de a vedea încă de la naştere, dar le lipseşte precizia şi capacitatea de a percepe forme. Copilul este atras de forma, culoarea, mărimea şi aspectul general al ansamblului de jocuri senzoriale şi îşi dezvoltă progresiv capacităţile de a diferenţia aceste detalii şi caracteristici ale obiectelor. Îl putem ajuta amplasând obiecte în câmpul său vizual (precum corpuri în leagănele în mişcare sau locuri de joacă) mişcându-le lent, deoarece în cazul în care se mişcă rapid vizualizarea şi observarea vor fi dificile pentru copii.

- ✓ ***Simţul auditiv***

Copilul are nevoie să interacţioneze cu jucării sonore şi muzicale, dar acestea nu trebuie să fie stridente. Puţin câte puţin simţul auditiv începe să repereze cuvinte, sunete şi primele expresii, fiind esenţial sprijinul adulţilor în aceste jocuri, astfel încât copilul să aibă acces la comunicarea verbală.

- ✓ ***Mişcări***

Pe parcursul jocului, copilul îşi foloseşte membrele sau alte părţi ale propriului său corp, pentru a se ţine, a da, a face zgomot, pentru a reacţiona la stimuli. În plus, are nevoie să simtă mişcările întregului corp, ca un tot unitar, pentru care sunt necesare balansoare şi leagăne.

- ✓ ***Deplasări***

Pentru a se deplasa în spaţiu copilul are nevoie de maşini sau triciclete manevrate de adulţi, dar este preocupat de asemenea să arunce sau să împingă jucării.

- ✓ ***Experienţe existenţiale***

În această primă etapă, copilul are nevoie să simtă că interacţionează cu adulţii, că aceştia îi răspund şi îl acompaniază pe timpul jocului, dar şi că el poate influenţa evenimente externe. Are nevoie să se joace, să se joace de-a v-aţi ascunselea, să se joace cu cuburi sau cu căsuţe de joc, cutii poştale, containere care se pot umple şi deşerta.

- ✓ ***Experienţe cu elementele mediului natural***

Pământ, nisip, apă, frunze, castane, jucării de baie şi pentru plajă. Toate materialele sunt importante pentru copil, pentru că ele îl ajută la rafinarea capacităţilor senzorio-motorii şi la experimentarea proprietăţilor obiectelor din lumea înconjurătoare. Copilul mic răspunde cu plăcere la muzică şi, deseori, cântă şi dansează pentru sine. Ei exersează abilităţile de creştere şi au nevoie de obiecte interesante, sigure şi de suprafeţe curate pentru joc.

- ➢ **În prima jumătate de an (până la 6 luni),** forma cea mai frecventă de joc este ***jocul- exerciţiu,*** în care copilul îşi cunoaşte propriul corp, jucându-se cu propriile mâini, dând din picioare. Pe măsură ce creşte, copilul îşi dezvoltă abilităţile motrice şi îşi extinde aria de acţiune. Copilul este interesat de obiecte pentru manipularea cu ele.

Interacţiunea adult-copil la această vârstă este una simplă, doar de crearea condiţiilor de joc pentru copil. Copilul la această etapă se află la debutul imitaţiei, de aceea, are nevoie de modele pe care să le poată imita, sursa principală de imitaţie fiind adultul.

- ➢ **Între 7 -12 luni,** copilul explorează complex obiectele. În afara propriului corp, copilul doreşte să cunoască şi corpul celor cu care interacţionează. Descoperă cu plăcere faţa adultului, băgând mâna în ochi, gură, nas. Imită sunetele şi gesturile pe care adulţii le fac. Copilul în permanenţă are nevoie de prezenţa adultului în preajma sa, care îi este partener de joc: copilul îi zâmbeşte, îşi ascunde faţa într-un joc de-a “cucu-bau!”, aruncă jucăriile de nenumărate ori din pătuţ repetând şi reproducând aceleaşi gesturi, mişcări.

Solicită prin mişcări şi sunete să i se dea jucăria/obiectul dorit, apelează la degetul adultului să apese pe butonul prea dur a unei jucării.

Pentru vârsta respectivă sunt recomandate jucăriile care produc diverse sunete, cele tip "surpriză", cutiuţe care au un buton de plastic moale şi pe care dacă le apeşi, deschid capacul cutiei din care ies diverse figurine, însoţite de diverse sunete. Sunetul şi surpriza îl stimulează pe copil să caute, să descopere şi să înceapă să integreze ideea obiectului care există şi dacă nu îl vede.

La această vârstă copilul apelează la alt copil mai mare doar atunci când acesta este fratele sau sora sa mai mare, adică o persoană care este permanentă în viaţa sa. Apelează la fratele sau sora sa în măsura în care acesta îi răspunde ca un adult, dar nu pentru a se juca împreună.

- ***De la 12 la 18 luni*** încep jocurile de limbaj şi continuă cele de imitaţie. Copilul iniţiază jocuri în relaţia cu adultul şi participă/răspunde interacţiunilor în relaţia dată. Copilul spre 2 ani manifestă interes pe un termen scurt în relaţia cu alţi copii, astfel începe separarea de adulţi. El poate privi îndelung la jocul altor copii de aceeaşi vârstă sau mai mari şi uneori va răspunde dialogului iniţiat de alt copil (*Uite maşina. Are roţi. Uite păpuşa mea. Are rochiţă. Cântă*). Apare curiozitatea pentru jucăriile altui copil şi va încerca să le ia, uneori cu forţa, cu plânsete dacă nu le capătă.
- Jocul copilului ***de 18-36 luni*** devine specific pentru o oarecare categorie de activităţi, câştigă în complexitate pentru că încep jocurile de construcţie, desenul şi jocurile imaginative. Copilul în această perioadă are nevoie de prezenţa adultului, dar nu tocmai şi de intervenţia acestuia. Sunt situaţii de joc în care copilul solicită prezenţa adultului, deoarece acesta îi insuflă încredere, siguranţă, dar apar şi situaţii de joc în care nu doreşte ca iniţiativele să fie preluate de adult. Este o perioadă sensibilă pentru el, de aceea trebuie să ştim când îl ajutăm, când îl lăudam şi când îi acordăm independenţa. În activităţile de desen este bine să-i fim în preajma copilului şi să-l lăsăm să deseneze, iniţiind o discuţie pentru antrenarea exerciţiului de limbaj. În cadrul comunicării vom încerca să-l valorizăm şi să-i dezvoltăm imaginaţia prin formule de genul:*"Vrei să îmi vorbeşti despre desenul tău?*. Nu vom adresa întrebări de tipul*: "Ce ai vrut să desenezi aici?",* deoarece îl pune în situaţie de test şi îl inhibă. Daca ţine creionul "incorect" în mână, îi putem corecta cu atenţie poziţia, fără a critica. Pentru creaţiile de desen şi

pictură este bine să le punem la dispoziţie coli mari de hârtie, A3. Atunci când copilul desenează pe o foaie mare, nu încercăm să facem corectări, retuşări în nici un caz - este creaţia lui şi aşa vede el lucrurile. Important este să-l încurajăm, să-l susţinem, să-l stimulăm prin aprecieri verbale. Este o adevărată tragedie dacă nu este lăudat rezultatul sau dacă un alt copil vine şi doreşte să pună - fie şi un punct - pe foaia lui!

În jocul copilului există o continuă interacţiune cu obiectele şi cei din jur, un lanţ de încercări care îl ghidează în procesul învăţării. În jocul lui nu există corect sau incorect, El începe să construiască din orice are la îndemână: aşează perniţe una peste alta sau capace, cratiţe; alătură perechi de pantofi, ordonează creioanele. Astfel, integrează noţiuni despre matematică, logică, pune ordine în lucruri. Îi place să dărâme ceea ce a construit şi se bucură când dărâmă construcţia. Nu-i place şi nu admite să intervină alt copil în construcţiile/jocul lui.

În cazul în care stau mai mulţi copii împreună la o masă, 3-4 sau în alt loc, toţi vor dori acelaşi creion, foaie, jucărie, cretă etc. Adultul va interveni doar în cazul în care copiii sunt în pericol (se lovesc, utilizează creioanele pentru a se lovi), lăsându-i să-şi gestioneze singuri conflictul. Dacă, totuşi, conflictul i-a amploare, îi luam din zona respectivă în care se derulează cearta dintre cei doi şi le distragem atenţia prin alte activităţi şi jucării.

- ***După 2 ani*** copiii experimentează jocuri cu un grad din ce în ce mai mare de complexitate şi folosesc o cantitate importantă de jucării. La început copiii imită comportamente la care au fost martori oculari: cearta părinţilor în jocul cu păpuşa sau activităţile casnice pe care le desfăşoară mama în bucătărie, doar că aici vor derula-o prin situaţia cu păpuşa. În aceste jocuri copiii încep să exprime cunoştinţele deja dobândite cu privire la rolurile şi comportamentele oamenilor alături de care trăiesc; exprimă, de asemenea, cunoştinţele referitoare la modul în care sunt folosite unele dintre obiectele de zi cu zi, transpunând utilizarea lor obişnuită în viaţa reală şi folosindu-le pentru alte scopuri decât în contextul jocului. Observând jocul simbolic al copilului (“*De-a...”)* aflăm modul în care copilul înţelege lumea din jurul lui, modul în care el se poziţionează în această lume.

Copiii manifestă, de asemenea, un interes mai mare pentru jocurile care implică exerciţii fizice, precum alergatul sau jocul cu mingea. Acest tip de jocuri constituie una dintre marile atracţii la această vârstă şi permite modelarea energiei copilului şi practica respectului pentru reguli. În această perioadă, prioritară este securitatea. Trebuie să ne asigurăm că

mediul de explorare al copilului este sigur din perspectiva accesării acestuia de către copil – pentru a încuraja explorarea liberă.

- ***Spre 3 ani (şi chiar mai mult) copilul*** începe să iniţieze jocuri cu alţi copii în intenţia de a se juca împreună: *"de-a mama şi de-a tata", "de-a vânzătorul de dulciuri", "de-a medicul",* de-a orice şi oricine. Îşi asumă diverse roluri şi integrează diverse situaţii. Copilul mai puţin implică adultul în jocul său, doar în cazul persoanei care poate "juca un rol" şi nu cel care iniţiază, corectează. Copilul ştie ce doreşte, ce poate. Începe să înţeleagă care sunt regulile, dar repede le încalcă, le uită. La această vârstă copilul încă nu va participa în jocuri propuse de adulţi de genul:"*să zicem că suntem marţieni şi că nu avem voie să mergem decât cu genunchii la piept!*". Nu ştie foarte clar ce sunt marţienii, nu are capacitatea fizică de a merge cu genunchii la piept mult. Va iniţia şi participa doar în jocuri cu experienţe trăite de el în diverse situaţii.

La vârsta de **6-7 ani** apar jocurile cu reguli impuse de adulţi şi cele gândite de ei.

Copilul îşi creează jocuri pe măsură ce experimentează, exersează şi integrează informaţii şi îşi consolidează abilităţi şi deprinderi. Rolul adultului este să antreneze copilul în diverse jocuri simple, să observe şi să răspundă solicitărilor copilului.

Vârsta	***Jocul cu jucăria***	***Jocul simbolic***	***Jocul senzorial***	***Jocul cu nisip şi apă***	***Jocul de construcţie***	***Jocul didactic***
Până la 1 an	X	X	X	-	-	-
De la 1 la 2 ani	X	X	X	X	X	-
De la 2 la 3 ani	X	X	X	X	X	X

Reflecția

- Care dintre acțiunile educatorei, enumerate mai jos, le considerați cele mai eficiente în activitățile de joc desfășurate de copii?

Educatoarea:

- va antrena copilul în jocuri cu tematică legată de familie şi mediul imediat apropiat: "*De- a familia", "De-a mama", "Să ne prefacem că eram…*", stimulându-l să imite împreună cu adultul acţiuni sau expresii vizualizate într-o carte, pe un jeton sau într-o fotografie etc.;
- va stimula şi încuraja copilul să cunoască şi să exploreze (folosindu-se de simţuri) jucăriile şi materialele puse la dispoziţie şi, ulterior, să acţioneze cu ele;

- va insista asupra formării deprinderii de a se privi reciproc atunci când se joacă;
- va încuraja copilul să interacţioneze cu colegii şi adulţii cu care intră în contact.

Extinderea

Jocul este un instrument privilegiat de dezvoltare pentru copil şi este răspunzător în mod direct de următoarele tipuri de dezvoltare:

Dezvoltarea senzorială

Copilul începe să vadă lumea prin intermediul simţurilor. Dezvoltarea capacităţilor senzoriale, precum şi percepţiile se realizează prin jocuri senzorio-motorii: apucarea obiectelor, atingere, jocuri pe bază de culori şi texturi diferite, ascultare, miros, văz. Jucăriile mobile, „covoraşele senzoriale" cuprinzând sectoare de activităţi sau jocuri de dezvoltare favorizează dezvoltarea senzorială prin încurajarea descoperirii senzaţiilor.

Dezvoltarea psihomotorie

Se referă atât la abilităţile motorii de bază (coordonarea şi controlul general al mişcărilor corpului, echilibru), precum şi la cele de fineţe (presiune, dexteritate manuală, coordonare ochi- mână). Contribuie la explorarea şi descoperirea corpului, a celorlalţi şi a obiectelor care-i înconjoară. Se organizează de obicei activităţi de coordonare a mişcărilor cu ajutorul unor jucării, activităţi de căţărare, mers în ritmuri diferite, rostogoliri etc.

Dezvoltare cognitivă

Cunoaşterea cauzei şi efectului, organizarea spaţiu-timp, debutul conceptelor premergătoare matematicii, exprimare şi comunicare, atenţie, memorare, imaginaţie, creativitate. Jocul ajută direct la dezvoltarea cognitivă a copilului, oferind un echilibru emoţional care este esenţial pentru învăţare şi fundamental unei educaţii de calitate, armonioasă şi cuprinzătoare. Jocul permite, de asemenea, structurarea limbajului şi a gândirii, stimulează observaţia, atenţia şi simbolurile. Pentru dezvoltarea abilităţilor cognitive ale copilului se folosesc mesele cu jocuri, puzzle, jucării care stimulează gândirea, atenţia sau dezvoltarea vorbirii.

Dezvoltarea afectivă

Jocul este o activitate care, pe lângă plăcere, aduce bucurie şi satisfacţie, permite copilului să se exprime şi să se elibereze de tensiune, asigurând un echilibru sănătos emoţional.

Dezvoltarea socială

Există jocuri de grup sau de rol, care favorizează interpretarea normelor sociale, supunând interesul propriu celui general. Jocul reprezintă calea de învăţare a regulilor sociale şi conduce progresiv către constituirea unei conştiinţe sociale. Facilitează procesul de socializare, puterea de adaptare, dezvoltarea copilului, încurajând spontaneitatea, imaginaţia, creativitatea şi observaţia.

Modulul IX

Cum învaţă copilul cu vârsta cuprinsă de la naştere la 3 ani? Cum transformăm rutina de la grupă în activităţi de învăţare?

Evocare

Reflectă asupra următoarelor idei și implică-te într-o dezbatere cu alți colegi pornind de la acestea:

Învăţarea copilului se realizează în context social şi emoţional, în interacţiune directă cu adultul (începând cu mama/tata, bunei şi apoi cu educatoarea, alţi îngrijitori). Procesul de umanizare a copilului este posibil doar în interacţiune permanentă cu adultul. În afara interacţiunii cu adultul achiziţiile copilului sunt nestructurate şi nu au semnificaţie pentru conţinutul socio-cultural al grupului din care el face parte. Exemple care evidenţiază importanţa socializării şi a structurării psihologice numai în contextul interacţiunii strânse adult–copil sunt oferite atât de istoria copilului-lup ***"Mowgli".*** Interacţiunea adult/copil este definitorie în calitatea educaţiei şi îngrijirii copilului, îndeosebi la vârstele mici.

- Copilul învaţă prin toate simţurile - toţi perceptorii senzoriali, atunci când interacţionează cu obiectele din mediul înconjurător.
- Activitatea esenţială a copilului mic este *jocul*. Jocul este activitatea de bază prin care copilul interacţionează cu mediul social şi fizic, experimentează şi explorează. Jocul este modalitatea de bază prin care se desfăşoară activităţile de învăţare cu copiii mici. Prin joc copilul învaţă.
- Copilul nu face diferenţă între joc şi învăţare. Jocul are un rol fundamental în dezvoltarea lui deoarece:

- îi satisface copilului nevoia de cunoaştere, prin explorarea şi manipularea obiectelor;
- îi încurajează mişcarea, prin care se stimulează corpul şi organele de simţ;
- îi oferă posibilitatea să imite tot ceea ce observă, vede, aude, simte şi să înţeleagă legăturile de tip cauzal;
- îl ajută să-şi exprime emoţiile şi apoi să-şi controleze emoţiile şi să se cunoască pe sine. Astfel, copilul va reuşi să-şi concentreze atenţia, să urmărească desfăşurarea

evenimentelor la care asistă şi să achiziţioneze informaţia propusă de adult în procesul educaţional inclus în obiectivele curriculare;

- dă posibilitate oricărui copil să se exprime şi să acţioneze în spaţiul în care se află şi sprijină adultul să-i identifice potenţialitatea, inclusiv copiilor cu nevoi educaţionale speciale sau celor care provin din familii defavorizate.

- Copilul învaţă prin imitare, explorare şi experienţe, iar jocul îi permite practicarea acestora într-un mod firesc, natural şi în acelaşi timp atractiv, ţinând vie curiozitatea copilului şi dorinţa acestuia de cunoaştere.
- Altă caracteristică a învăţării copilului mic constă în reluări şi repetări ale unei activităţi şi a operaţiilor activităţii până ce aceasta se perfecţionează şi se rafinează. Exemplele cele mai vizibile sunt mersul şi vorbitul. În acest context, trebuie să menţionăm următoarele două aspecte:

✓ Fiecare copil este unic, irepetabil, diferit şi nu poate fi comparat decât cu sine însuşi. În schimb, sunt câteva trăsături esenţiale în funcţie de care poate fi apreciat nivelul de dezvoltare al unui copil în plan socio-emoţional, în planul limbajului şi al cunoaşterii, precum şi în plan fizic.

✓ Cunoaşterea acestor trăsături va sprijini adulţii care lucrează cu grupe de copii sub trei ani, în procesul de stabilire a obiectivelor educaţionale şi în alcătuirea programului de activitate potrivit vârstei şi chiar fiecărui copil în parte, precum şi în evaluarea rezultatelor obţinute.

Realizarea sensului

Informează-te! şi Procesează informaţia!

Momentul venirii copilului la creşă

Momentul venirii copilului la creşă este un moment foarte important al zilei. Într-un spaţiu familial, neoficial, discutăm cu părinţii în prezenţa copilului, despre viaţa sa de acasă, despre observaţiile pe care aceştia le au în ceea ce-l priveşte. Este foarte important să-i oferim timp necesar copilului pentru a se despărţi de părinţii săi, cu îmbrăţişări, pupici şi asigurări de faptul că vor veni să-l ia acasă. Dacă dispunem de timp le putem povesti părinţilor despre ceia ce ne propunem să facem astăzi cu întregul grup de copii la care va participa şi Andrei. Este

important pentru copil să ne audă discutând cu părinţii despre programul lui - aceasta îi trezeşte interes, curiozitate şi îi face mai uşoară despărţirea de părinţi. Schimbarea este un factor de stres pentru copiii cu vârsta de până la 3 ani şi de aceea este foarte important ca momentul sosirii la creşă ca şi cel al plecării să se realizeze într-o atmosferă calmă, de încredere, de bucurie, în prezenţa unor persoane constante şi cunoscute pe tot parcursul anului. Părinţii îşi conduc copiii până în sala de grupă, unde aceştia sunt întâmpinaţi de educatoare - fie cu o jucărie care-i face plăcere copilului, fie luând jucăria preferată de la părinţi. La început, în perioada de adaptare la mediul grupei, când educatorul îi prezintă o jucărie sau un centru de activitate copilului, acesta poate să nu reacţioneze, din motivul că copilul încă nu are încredere deplină în educator. Educatorul trebuie să manifeste destulă răbdare în căutarea elementelor de securizare pentru copil dimineaţa la despărţirea de îngrijitor, oferindu-i acces la jucăria preferată, la interacţiunea cu alţi copii.

Ritualul despărţirii şi al salutului zilnic va fi folosit ca reper pentru structurarea încrederii copilului în noul mediu şi pentru înţelegerea conceptului de ”program/serviciu” (aşa cum mama/tata merge la serviciu şi au un program de activitate, aşa şi el/ea trebuie să meargă la creşă/grădiniţă şi să respecte un program anume, acesta fiind „*serviciul”* lui/ei. Momentul sosirii şi plecării este folosit de părinţi şi educatori pentru împărtăşirea evenimentelor de la grădiniţă, de acasă referitor la comportamentul copilului, aspecte îmbucurătoare, noile sale achiziţii sau aspecte mai puţin pozitive ce necesită urmărite şi îmbunătăţite acasă. La sosire şi la plecare este important ca educatorul sa creeze o atmosferă plăcută, caldă, în care copilul să pătrundă cu încredere. Prezenţa cadrului didactic, o mângâiere prietenoasă, un zâmbet, o jucărie, un prieten îl fac pe copil să accepte mai uşor despărţirea de părinţi şi să-i întărească dorinţa de a veni şi a doua zi la copii şi educatoare, la jucării.

Avantajele acestui tip de activitate:

- copilul se simte recunoscut ca individualitate (ne interesăm despre el, el este important);
- putem primi informaţii bogate de la părinţi în ceea ce priveşte venirea sa din mediul familial;
- face legătura între viaţa de acasă şi mediul creşei;
- susţine copilul şi părintele în procesul de separare;

- susţine părintele în consolidarea abilităţilor parentale prin informare şi valorizare: (*Aţi făcut foarte bine şi mă bucur că Ancuţa s-a bucurat de timpul pe care l-aţi petrecut împreună citindu-i o poveste*).

Întâlnirea de dimineaţă în grupul de copii. Salutul.

Întâlnirea de dimineaţă este o activitate planificată, structurată pe patru momente specifice: ***salutul, împărtăşirea cu ceilalţi, activitatea de grup şi noutăţile zilei***. Întâlnirea de dimineaţă contribuie la formarea vocabularului, li se stimulează curiozitatea, împărtăşesc cu ceilalţi impresii, curiozităţi, dorinţe, cunoştinţe, copiii interacţionează unii cu ceilalţi.

Prin*"Salut"* copiii învaţă despre politeţe, însuşindu-şi expresiile specifice momentelor zilei, învaţă să comunice cu adulţii (educatoarea şi părinţii celorlalţi copii). Deşi pare simplu, trebuie exersat mult timp până când un copil să simtă ritmul zilei şi să înţeleagă că expresia *„Bună dimineaţa!"* nu se foloseşte şi seara, la plecare. Această activitate copiii o mai realizează în grup mare cu toţii împreună prin interpretarea diverselor cântecele cu executarea diferitor mişcări, îmbrăţişări. Aceste activităţi îi înviorează, le trezesc stări afective pozitive.

Atunci când toţi copiii au sosit poate să fie organizat un moment de întâlnire între ei, un moment al întregului grup, indiferent de vârsta copiilor. Este important să le dăm ocazia copiilor să vorbească despre ce au făcut acasă, despre ce au văzut pe stradă, despre fulgii de nea, pisica din curte, căţelul vecinului, etc. Putem organiza activităţi individuale la panoul*"**Dispoziţia mea**"* pe care copiii să îşi poată nota (utilizând pictogramele) modul în care se simt astăzi, care desemnează starea lor, ce au mâncat dimineaţă acasă, ce ar dori să facă în sala de grupă. Cei mici pot fi ajutaţi de către adult să îşi aşeze pictograma în dreptul pozei cu numele său după ce aceştia au fost încurajaţi să o arate. Este important ca fiecare copil să poată participa la această activitate.

Alt panou care se utilizează la întâlnirea de dimineaţă este *"**Eu astăzi sunt aici**"* în care copilul îşi deschide fereastra cu poza personală, îşi rosteşte numele, arătând că este la grădiniţă, împreună cu copiii, iar restul copiilor se bucură, îl aplaudă. Propuneţi copiilor să observe ce fereastră este închisă, citiţi numele, întoarceţi poza, iar copiii din grupă observă cine lipseşte.

Prezenţa copiilor se poate face şi pe versurile unui cântec, de exemplu:

Toate florile-s aici,/ Toate sunt prezente?

Colorate de pitici/ Flori mai mari şi flori mai mici

Toate sunt prezente?/ Dar cine, cine, Cine nu-i aici?"

Copiii se caută cu privirea, îşi adresează întrebări despre cei absenţi, se numără, asiguraţi-l că ceilalţi copii îl aşteaptă cu drag la grădiniţă şi în dependenţă de cauza lipsei transmiteţi-i un

mesaj de odihnă, călătorie plăcută sau însănătoşire grabnică. Astfel copiii vor învăţa să observe dacă sunt toţi colegii lor, să înveţe numele colegilor, să manifeste interes şi grijă pentru prieteni, afecţiune. Cultivându-se grija pentru cei de alături, copiii dobândesc abilităţi sociale şi de comunicare, manifestă mai multă deschidere faţă de ideile colegilor, cooperează şi învaţă să se respecte, manifestând emoţii, afecţiune. Avantajele acestui tip de activitate de rutină sunt:

- încurajează deprinderile sociale ale copiilor. Ei îşi dezvoltă capacitatea de a-şi aştepta rândul, de a-şi repera locul în cadrul grupului de copii;
- dezvoltă limbajul copiilor (îi ascultă pe ceilalţi cum vorbesc, cum se exprimă), memorează numele altor copii, află că în grupă şi alţi copii mai au acelaşi nume ca şi el;
- stimulează dezvoltarea emoţională a copiilor, permiţându-le să vorbească despre sine, despre ceea ce simt, despre preferinţele pe care le au, într-un grup de copii care depăşesc cu toţii aceeaşi problematică: apropiata separare de părinţi; învaţă să se bucure de prezenţa lor şi a altora în grupă;
- învaţă despre politeţe, însuşind expresiile specifice momentelor zilei, învaţă să comunice cu adulţii, să-şi dezvolte vocabularul;
- determină care este starea grupului de copii în acea zi (*Daria este abătută şi nu vorbeşte la fel de mult ca de obicei, Victor a depăşit momentul despărţirii de părinţi mai uşor ca ieri şi acum şi-a pus singur soarele pe panou*). Cu această ocazie, putem să le transmitem copiilor şi informaţii despre ce urmează să facem astăzi, să le reamintim tema săptămânii.

Gimnastica de dimineaţă

Gimnastica de dimineaţă se desfăşoară zilnic până la micul dejun, timp de 7-10 minute, în aer liber sau în încăpere şi contribuie la ridicarea tonusului emoţional şi muscular al copilului. Gimnastica are un caracter distractiv, se poate face pe muzică deoarece acompaniamentul muzical creează o atmosferă plăcută, de bucurie şi cuprinde exerciţii cu caracter imitativ. Pentru desfăşurarea gimnasticii de dimineaţă se aleg exerciţii specifice nivelului de vârstă şi poate include diferite exerciţii în cerc, tipuri de mers (mersul ursului, al vulpii), alergări, sărituri (ca iepuraşii, ca broscuţele). Ansamblul de exerciţii trebuie repetat pe parcursul a două săptămâni, apoi se pot introduce treptat şi alte exerciţii. Toate aceste exerciţii sunt îndeplinite de copii cu mai mare plăcere dacă sunt însoţite şi de versuri ce

reprezintă diverse animale, obiecte. Copilul învaţă să meargă în rând cu alţi copii, să îndeplinească diferite mişcări/imitări la comanda adultului.

Igiena, spălatul şi toaleta

Momentele de îngrijire (toaleta şi schimbarea hainelor)

Acestea sunt momente pe care trebuie să le petrecem doar cu un copil. Acest tip de activitate este foarte important pentru copil şi care are multiple avantaje: putem să îi vorbim, să îl privim şi să îl lăsăm să ne privească. Sunt momente privilegiate pentru copil şi foarte bogate din punct de vedere afectiv. În momentele de îngrijire, bazându-se pe relaţia de încredere pe care o are cu noi, copilul începe să participe la îmbrăcat şi dezbrăcat, îşi cunoaşte corpul şi comunică cu noi. De aceea, este bine să cunoaştem particularităţile de îngrijire ale copilului încă înainte de a participa la programul creşei: cum este obişnuit să fie dezbrăcat, ce cântece îi cîntă mama sa, ce tip de atingere utilizează aceasta, de cât timp are nevoie copilul să fie schimbat. Totodată, îngrijirile acordate de către adultul de referinţă îi conferă copilului o stare de relaxare, de confort. La intrarea/ieşirea în/din creşă, la plimbările în aer liber copiii sunt ajutaţi să se îmbrace/ dezbrace, dar pe măsură ce aceste deprinderi sunt însuşite, copiii vor fi doar ajutaţi, stimulaţi să le practice. Părinţii trebuie informaţi despre formarea deprinderilor practice la copii, intervenind cât mai puţin şi încercând să nu frustreze copilul de vârstă mică, când acesta poate singur să o facă. Ştim că din lipsă de timp adulţii deseori preiau activitatea practică a copiilor, motivând că copiii sunt mici, că se descurcă cu greu, că se îmbracă/dezbracă foarte lent etc. Acestea sunt ritmul şi abilităţile copilului şi trebuie să ţinem cont de ele. Mulţi dintre copii, întâmpinând unele greutăţi la legatul şireturilor, încheiatul nasturilor, fermoarelor, nu doresc să exerseze aceste deprinderi şi au ocazia să le practice doar la sala de grupă, fiind încontinuu ajutaţi de îngrijitori. Adulţii prin aceste exersări dezvoltă autonomia la copii, deprinderi motrice fine.

În viaţa de zi cu zi a micuţului se mai întâmplă şi unele accidente, când copilul încă nu are formate pe deplin deprinderile de a merge la toaletă fără a i se aminti. Copilul venind la creşă şi trecând prin nişte etape de adaptare îi pot apărea astfel de situaţii neprevăzute. Copiii vor fi schimbaţi ori de câte ori e necesar, în condiţii de igienă maximă, iar personalul va valoriza aceste momente de intimitate comunicând cu copilul. Trebuie să nu uităm să respectăm intimitatea copilului şi să-l anunţăm de fiecare dată când urmează să facem ceva: *acum o să te ridic în braţe şi o să mergem să schimbăm scutecul/pantalonaşii. Tu o să mă ajuţi să schimbăm şi hăinuţele care s-au murdărit.*

Se va avea în vedere permanent că schimbarea lenjeriei, folosirea toaletei şi spălatul pe
mâini sunt întotdeauna experienţe de învăţare.

Momentul îmbrăcatului/dezbrăcatului, a schimbării copilului este unul în care se vorbeşte cu copilul, ocazie cu care pot fi transmise o serie de concepte: copilul învaţă numele persoanei cu care intră în contact, îl recunoaşte, încearcă să-l rostească, adultul denumeşte părţile corpului şi obiectele de îmbrăcăminte, încălţăminte, culoarea acestora şi copilul le însuşeşte, îndeplinini comenzi: *ridică piciorul, te rog, acum punem pantalonii; apleacă capul să îmbrac maioul; uite, îmbrăcăm cămaşa, rochiţa de culoare…*

Alt pas în formarea unor concepte este acel de orientare în spaţiu, de reţinere a denumirii diferitor încăperi şi a obiectelor personale: *mergem în vestiar la dulapul tău de culoare…. să luăm/scoatem vestuţa, căciuliţa; mergem la baie să schimbăm, maioul, chiloţeii, să ne spălăm pe mîini etc.*

Igiena

Vârsta antepreşcolară şi preşcolară sunt cele mai potrivite pentru formarea deprinderilor igienice. Pentru formarea acestora educatorul trebuie sa acorde o grija deosebită pentru ca toate componentele acţiunii să se desfăşoare exact în aceeaşi ordine. Educatoarea împreună cu copilul/copiii va exersa aceleaşi activităţi de igienă, verbalizându-le: *acum ne pieptănăm cu pieptenele, spălăm mâinile cu săpun, le ştergem cu prosopul.*

Spălarea mâinilor este cea mai eficientă metodă de prevenire a bolilor infecţioase. Prin repetarea acestor activităţi zilnice copiii învaţă că spălatul mâinilor este obligatoriu înainte şi după masă, după toaletă, după plimbare, după joaca cu animăluţele. Pe lângă deprinderile practice copilul învaţă deprinderi/abilităţi de lucru/interacţiune cu diverse obiecte, însuşiri ale obiectelor, îşi îmbogăţeşte vocabularul *(apa - curge, robinetul – se deschide/închide, săpunul – face spumă, miroase, e rotund, e de culoare… lunecă, stă în săpunieră, prosopul – ne ştergem pe mâini, faţă, îl agăţăm în cuier, e pufos, de culoare….),* învaţă reguli de spălare a mâinilor (*suflecăm, mânecile, udăm mâinile cu apă, săpunim, le spălăm bine, bine, clătim, ştergem, nu vărsăm apă pe jos),* reguli de interacţiune *(ne aşteptăm rândul, nu ne înghesuim).*

Exemple de poezii care pot însoţi exerciţiile practice în scopul antrenării copiilor:

Sunt curat ca ghiocelul, de Grigore Vieru

Huţa-huţa periuţa

Spală dinţii cu fuguţa. După ea săpunul vine

Şi mă spală bine-bine.

După dânsul şerveţelul,

Sunt curat ca ghiocelul.

Explicaţi tehnica spălării mîinilor şi motivaţi de ce este necesară respectarea fiecărui moment. Identificaţi şi alte modalităţi prin care să faceţi acest moment atractiv şi interesant. Cum mă spăl?

Îmi ud mâinile cu apă
Iau puţin săpun, ş-apoi
Îl pun iarăşi înapoi
Mâinile le spăl îndată
Câte una şi- amândouă
În chiuvetă parcă plouă
Picături adevărate
Peste mâinile-mi curate.

Se întâmplă uneori să scape privirilor noastre câte un copil care găseşte în spălător un loc interesant şi experimentează, de nenumărate ori, spălatul mâinilor, bucuros că o poate face singur. Uneori putem avea surprize: mânecuţe ude, copii care se coafează, îşi aranjează părul cu apă în loc de gel. Aceste incidente nu trebuie ignorate ci discutate pentru a nu mai fi repetate. **Important!** Este bine ca toate aceste activităţi de rutină să-şi găsească extindere, acasă în familie. Discutaţi cu părinţii referitor la formarea deprinderilor igienice, a folosirii toaletei de către copii.

Micul dejun, masă de prânz, gustarea şi cina

Dejunul, gustările, mesele de prânz şi cină trebuiesc planificate în prima jumătate a dimineţii, la amiază şi în a doua jumătate a după amiezii, spre seară astfel încât între momentele de alimentaţie să existe un interval de aproximativ 3 ore. Mesele de bază permit hidratarea copilului şi recuperarea energiei consumate de aceştia în timpul activităţii derulate. Este important pentru copii să ia masa împreună, fiind un mediu de schimb şi socializare, permiţând dezvoltarea autonomiei fiecărui copil.

Momentul mesei este unul foarte important pentru formarea unor deprinderi alimentare favorabile unui stil de viaţă sănătos. În timpul servirii mesei copiii socializează despre nutriţie şi alimentaţie sănătoasă. Ei îşi exersează simţurile şi recunosc ce gust are mâncarea, ce culoare, miros, astfel ştiu ce gust au alimentele gătite şi ce le place. Alimentele şi momentele în care se serveşte masa pot fi utilizate pentru consolidarea denumirii culorilor, formelor, numerelor, a abilităţilor sociale, de politeţe (mulţumesc, poftim, poftă mare),

exersarea limbajului şi a abilităţilor motrice şi igienice (învaţă să mânuiască lingura, furculiţa, să mănânce independent, fără zgomot, risipă sau murdărie).

Cerinţele acestui tip de activitate:

- să răspundă nevoilor fizice ale copilului;
- să favorizeze descoperirea de noi gusturi;
- să dezvolte motricitatea fină şi grosieră (utilizarea lingurii şi /sau a furculiţei), coordonarea mână-ochi;
- să integreze reguli sociale (cum se stă la masă, cum se ţine lingura);
- să încurajeze autonomia copilului.

În măsura în care se poate, este bine să mâncăm împreună cu copiii, copilul având nevoie de exemplul personal, cu atât mai mult cu cât suntem persoana de referinţă pentru copil.

Copiii diferenţiază tipurile de mese, învaţă părţile zilei. Astfel pot fi create oportunităţi de învăţare, prin întrebări precum:

- *Ce legume sunt în supă, pizză, salată?*
- *Ce culoare are supa, ciorba?*
- *Ce formă are….?*
- *Din ce se compune salata, ciorba?*
- *Cîţi cartofi sunt în ciorbă? Câte boabe de mazăre sunt în supă?*
- *Ce este aceasta? (jocuri de recunoaştere şi denumire)*
- *Cum creşte….? (înţelegerea evoluţiei plantei).*

Gătitul

Gătitul în sala de grupă reprezintă o experienţă de învăţare integrată, care oferă satisfacţie copiilor.

Următoarele exemple demonstrează acest lucru:

- Pregătirea unui suc de portocale, de măr prin stoarcerea portocalelor, considerat ca un experiment prin care copiii observă transformarea fructului din pulpă în suc.
- Pregătirea salatelor din fructe şi legume de sezon, în grupuri mici, fie ca parte a educaţiei practice sau în cadrul centrului Joc de rol, prin realizarea unor jocuri *de-a bucătăria*, ca şanse de dezvoltare a motricităţii fine, a coordonării oculo-motorii, dar şi a exersării unor concepte matematice de tipul: întreg, jumătate.
- Pregătirea aluatului pentru biscuiţi, pâine, modelarea acestora cu sau fără forme ajutătoare, în cadrul grupei, ca experiment prin care se înţelege şi se testează

amestecul diferitelor ingrediente lichide sau solide, omogenizarea lor; dezvoltarea motricităţii fine, exersarea conceptelor matematice de tipul: rotund, moale, coajă, miez.

Servirea mesei

Servirea mesei alături de copii oferă educatoarelor ocazia de a participa la acest moment important al socializării şi de a explora anumite momente favorabile în care poate avea loc învăţarea. O întrebare, de tipul *"Ce este de culoare verde în farfuria mea?„* poate fi extinsă, după servirea mesei, în cadrul observărilor pe lotul agricol, la povestiri/examinarea tablourilor despre grădinărit.

- Plantarea, cu ajutorul copiilor din cadrul grupelor a mirodeniilor cu care se îşi pot decora sau îmbunătăţi masa de prânz constituie o activitate plăcută, uşor de realizat în exterior (pe terenul agricol), în interior (în spaţiul grupei, în recipiente), consolidează cunoştinţele despre culoare, despre vitamine, specificul felurilor de mâncare, igiena alimentară (plantarea mărarului, a pătrunjelului, a leuşteanului, a cepei).
- Servirea mesei de către educatoare împreună cu copiii oferă acestora un model important.
- Copiii observă că şi educatorul mănâncă mâncăruri mai puţin preferate de ei şi atunci şansele să încerce să le guste cresc.
- Amenajarea mesei are o importanţă pentru copil, acesta însuşind tacâmurile şi vesela, alte ustensile, utilitatea lor *(aceasta-i cană, din ea bem apă, suc, ceai, o apucăm de tortiţă; luăm câte un şerveţel, ne ştergem gura, mâna).*
- Participarea copiilor la aranjarea şi strângerea mesei, oferă posibilitate copiilor de a însuşi denumirea tacâmurilor, veselei, de a exersa abilităţi de manipulare a acestora, prin dezvoltarea musculaturii fine (*pune/ia şi adu-mi coşul cu pâine pe masă, vaza cu şerveţele, căniţele pentru ceai).*
- Discuţii cu părinţii la diverse întâlniri la care vor discuta şi despre modul în care copiii pot participa la pregătirea mesei în familie (de la ce vârstă, în cadrul căror activităţi se pot implica).

Somnul şi perioada de relaxare de după amiază

Una din nevoile de bază ale copilului mic este cea de repaus şi somn pentru a se odihni şi pentru a recupera energia şi a se dezvolta sănătos. Fiecare copil are propriul ritm de somn şi

de aceea trebuie să luăm în consideraţie caracteristicile fiecărui copil din acest punct de vederea atunci când planificăm activităţile unei zile. Această activitate:

- răspunde nevoii de repaus şi odihnă a copilului;
- permite recuperarea fizică şi psihică a copilului;
- îi oferă copilului ocazia de a se regăsi singur, în linişte, după momente de stimulare şi
- activitate.

În funcţie de programul creşei şi vârsta copiilor în instituţia de educaţie timpurie există facilităţi pentru odihna de după amiază a copiilor. Pentru copiii care vor dormi prima data în creşă e necesară o pregătire din partea educatorului şi a părintelui, astfel să nu creadă că sunt abandonaţi şi să-i asigurăm ca după aceasta vor merge acasă.

Pentru relaxare, putem utiliza un spaţiu special amenajat (centrul de relaxare), chiar în sala de activităţi, astfel încât copilul să poată avea acces nemijlocit la satisfacerea nevoii sale, în timp ce grupul de copii este activ. De asemenea, putem planifica ca program de somn pentru toţi copiii, intervalul orar 13.00-15.00, după masa de prânz şi activităţile legate de igienă (spălat pe dinţi, mers la toaletă), ajutăm copiii să se schimbe în pijamale pentru somn.

Pentru siguranţa şi menţinerea stării de sănătate, e important pentru copii să se odihnească în fiecare zi în acelaşi pătuţ etichetat printr-un desen/imagine, poză cu copilul. Hotărâţi împreună cu copilul care va fi locul său de odihnă şi evitaţi schimbările.

În dormitorul grupei copilul învaţă să se îmbrace/dezbrace, să îşi aşeze în ordine hainele, activităţi pe care le face la început cu stângăcie pentru că necesită o bună coordonare psiho-motorie. Sugeraţi copiilor să se ajute unii pe alţii.

Din partea educatoarei, această perioadă a zilei impune o buna organizare, calm, atenţie, blândeţe şi multa răbdare pentru că fiecare copil are nevoie de sprijin şi îndrumare.

Odihna pentru copii este un moment important, dar nu întotdeauna copiii acceptă să doarmă, copiii nu trebuie impuşi, obligaţi să doarmă, dar educatorii pot încerca diferite modalităţi de a-i determina pe copii să se odihnească:

- citirea unei poveşti sau ascultarea poveştilor preferare;
- ascultarea unui CD cu muzică de relaxare;
- acceptarea copiilor la somnul de după-amiază cu o jucărie sau cu un obiect liniştitor.

După somnul de zi al copilului se vor repeta unele din rutinele expuse mai sus. Prin toate aceste activităţi copilul va interacţiona cu adulţii, va formula solicitări, va exersa deprinderi cultural-igienice, va exprima emoţii, vă învăţa să comunice, va însuşii denumirea diverselor obiecte şi utilitatea lor, îşi va dezvolta autonomia personală.

Momentul trezirii copiilor este la fel de important ca şi cel al culcării pentru somnul de zi. Adultul trebuie să se afle pe toată perioada de somn lângă ei, căci unii din copii adorm mai greu, alţii au nevoie să meargă la baie pentru toaletă, altul se dezveleşte şi trebuie învelit, unuia i-a căzut jucăria din braţe şi trebuie ridicată. Foarte rar, dar se întâmplă ca unii copii cu probleme de sănătate să transpire, să geamă prin somn, să facă şi convulsii. Se mai poate întâmpla ca unii copii să se trezească mai devreme şi dacă nu e nimeni din adulţi, încep a plânge, apare frica de singurătate. De aceea, prezenţa adultului este obligatorie în sala de dormit, pentru a-i oferi ajutorul necesar la timp, dar şi simţul de siguranţă. Vom trezi copiii treptat din somn printr-o atingere caldă, uneori îmbrăţişare cu utilizarea unor dezmierdări: *”Ai făcut ochişor, somnilă, ce dulce eşti”.*

Important este ca educatorul/părinţii/îngrijitorii să o facă zilnic, cu răbdare, verbalizând fiecare acţiune.

Plecarea de la creşă

Plecarea acasă a copilului de la creşă/grădiniţă este o activitate la fel de importantă ca şi venirea la creşă/grădiniţă şi are acelaşi scop: asigurarea continuităţii vieţii copilului între cele două medii importante pentru dezvoltarea sa (creşa şi casa). Acesta mai este şi un moment important pentru consolidarea relaţiei noastre cu părintele copilului, transmiţându-i informaţii despre reuşitele/succesele copilului de peste zi, despre ce ne-am dori să continue să facă acasă în vederea consolidării unor deprinderi. Puteţi să-i propuneţi părintelui să intre în sala de grupă pentru a-i arăta realizările copilului (un desen, o pictură pe care copilul a decis să o afişeze pe peretele grupei) sau i le puteţi da acasă, cu explicaţii despre contextul realizării lor. La fel îi propuneţi părintelui să stea în sala de grupă pentru a urmări activitatea copilului, interacţiunea lui cu alţi copii. Este posibil ca un copil să îşi dorească să plece cu o jucărie de la creşă. În acest context, stabiliţi regula împreună cu părintele, că o va aduce cu el *“mâine dimineaţă şi vei avea grijă să doarmă bine căţeluşul, ursuleţul”*. Trebuie să vă asiguraţi că la plecare jucăria personală a copilului pleacă cu el. Aceste obiecte purtate de copil de acasă la creşă şi invers, sunt elemente care îl securizează şi îi conferă o continuitate dintre creşă şi casă, suportând mai uşor separările şi ajutându-l în procesul de adaptare şi readaptare.

Regulile stabilite în creşă

Regulile la fel fac parte din rutinele din viaţa copilului. Atunci când stabiliţi activităţile de rutină, este important să le prezentaţi şi regulile acestora. Pentru ce sunt necesare regulile?

- pentru a securiza copilul, grupul de copii;
- pentru a menţine un mediu stimulativ pentru copii;
- pentru a asigura o bună relaţie între copii;
- pentru a-l ajuta să îşi asume şi integreze reguli sociale;
- pentru a evita situaţiile conflictuale între copii, între părinţi şi îngrijitori, părinţi-părinţi; Vom încerca să elaborăm reguli simple, înţelese şi acceptate de copil.

La vârsta mică mai puţin putem implica copiii în elaborarea regulilor, doar în exersarea şi repetarea zilnică a acestora (la fiecare sosire sau plecare, la fiecare moment de masă sau de igienă, înainte de a dormi). Este important ca aceste reguli să fie redate şi prin nişte pictograme, formulate scurt, la care vom apela. Mesajul acestor reguli va fi formulat pozitiv, pornind de la: ***Eu*** *mă joc în linişte.* ***Eu*** *îmi spăl mâinile înainte de a mânca, răsfoi o carte. Eu vorbesc încet. Eu mângâi păpuşa/prietenul. Eu strâng jucăriile.*

Evitaţi formularea mesajului cu o negaţie: *Nu răsfoim cărţile cu mâinile murdare. Nu ne batem*

etc. Regulile pot fi amintite ca elemente de tranziţie *("Acum mergem să ne culcăm şi ştiţi că urmează să ne schimbăm în pijamale"). Facem trenuţul şi mergem la baie să ne spălăm pe mâini.*

Tranziţiile

Fiecare moment al zilei reprezintă o oportunitate de învăţare şi cu cât contextele de învăţare sunt mai diverse, cu atât sunt mai valoroase experienţele trăite şi achiziţiile dobândite în urma lor. În creşă toate activităţile care se desfăşoară împreună cu copiii reprezintă experienţe de învăţare pentru copil, pornind de la momentele de rutină sau tranziţie, care consolidează anumite deprinderi, abilităţi ce contribuie la autonomia copilului, convieţuirea socială, sănătatea, igiena şi protecţia lui, dar şi pot extinde cunoştinţele şi experienţele acumulate prin activităţile integrate (centrate pe anumite obiective şi conţinuturi).

Tranziţiile sunt momente de scurtă durată care fac trecerea dintre rutine şi activităţile de învăţare, de la momentele de activitate educativă la cele de îngrijire, între diversele momente ale zilei. Atât rutinele**,** cât şi tranziţiile constituie activităţi în care copiii învaţă,

pentru că se comunică tot timpul cu ei, iar aceste ocazii trebuie exploatate pentru a repeta sau consolida anumite deprinderi sau cunoştinţe. Ele sunt nişte pauze între diverse activităţi. Ele pot prinde forma unui mers ritmat, cântând un cântecel sau mişcări cunoscute de copii, imitarea unor animale însoţite de cântec, un mic joculeţ etc. Tranziţiile liniştesc, relaxează copiii şi îi binedispun pentru a se concentra mai uşor asupra activităţii ce urmează. Tranziţiile stimulează sau menţin activ interesul copiilor, le determină implicarea afectivă şi îi antrenează în acţiuni dinamice. Datorită structurii lor deosebite, acestea asigură o participare activă, atractivă şi stimulatoare a copiilor, introdusă scenaristic şi plăcut, cu o atmosferă de bună dispoziţie.

Tranziţiile sunt nişte momente de pauză, prin urmare trebuie tratate ca atare, adică să se desfăşoare în aşa fel încât copiii să nu se simtă constrânşi că fac ceva ci, dimpotrivă, să le facă din plăcere, relaxându-se, detaşându-se de ceea ce tocmai au terminat de făcut. Aceste scurte pauze fac ca trecerea de la o etapă la alta să fie ordonată, episoadele unei zile să decurgă armonios, avînd totodată şi rolul de a stimula interesul copiilor pentru ceea ce va urma.

Rolul educatoarei este acela de a căuta şi însera în programul zilnic acele tranziţii care se armonizează cu celelalte activităţi şi creează împreună scenariul zilei, dar care în acelaşi timp se potrivesc cu specificul şi nevoile grupei. Utilizarea zilnică a tranziţiilor sub formă de versuri, cântece, jocuri de mişcare îi determină pe copii să treacă în mod organizat de la o etapă la alta, îi ajută să îşi dea seama, să înţeleagă ce urmează să facă, fără să mai fie necesare indicaţiile monotone şi plictisitoare de genul: *„Acum adunăm jucăriile şi ne aşezăm pe scăunele”* sau *„Facem rândul câte doi”* etc, iar pe de altă parte frumuseţea versurilor şi a rimelor, a melodiilor îi încântă pe copii.

Reflecția

Tranziţiile:

- sunt activităţi care fac trecerea de la o etapă a zilei la alta, de la o activitate de învăţare la alt
- tip, de la un moment la altul;
- pot fi folosite pe tot parcursul unei zile, fiind incluse în scenariul didactic conceput de
- educatoare, ca parte absolut necesară;

- asigură o tranziţie dinamică şi plăcută de la un moment la altul, nefiind activităţi de sine stătătoare;
- pot fi incluse în scenariul didactic cu rolul de pauze active, amuzante şi stimuloare, atât pentru copii, cât şi pentru educatoare sau ca momente de relaxare, de deconectare şi de pregătire mobilizatoare pentru demersul următor;
- sunt activităţi scurte, limitate în timp şi foarte concentrate;
- au caracter dinamic, ritmic, recitativ sau muzical;
- se aleg în funcţie de tema proiectului derulat;

Mijloacele de realizare a tranziţiilor sunt diverse şi variază în funcţie de mai mulţi factori:

- Contextul momentului;
- Nivelul de vârstă;
- Dinamica grupurilor;
- Caracteristicile activităţilor ce decurg una din cealaltă: statice, dinamice, de învăţare, evaluative;
- Inventivitatea şi creativitatea educatoarei.

Mijloacele de realizare a tranziţiilor:

- ***jocuri cu text şi cânt*** se pot executa pentru a-i strânge în cerc la *Întâlnirea de dimineaţă*, sau la *Evaluarea zilei*, pentru repartizarea în *Centre de activitate*;
- ***recitative ritmice*** („*Melcul", "Ursul", "Iepuraşul*", etc. - se execută mersul în poziţia ghemuit cu mâinile pe genunchi, în cerc, mersul legănat, mersul săltăreţ cu mâinile strânse la piept);
- ***jocurile de degete*** - se pot executa înainte şi după activităţi care solicită musculatura fină
- ***numărătorile*** - se pot folosi pentru a alege copiii care vor face anumite activităţi de autogospodărire, aşezarea încălţămintei de interior înainte de a merge la masă, curăţenie şi ordine în *Centre*;
- ***frământările de limbă*** - se folosesc în funcţie de tulburările de vorbire întâlnite la copiii din grupă. Pentru corectarea pronunţiei e necesar sa se repete zilnic câte un exerciţiu;

Pentru memorizare, exersarea unor activităţi e util să avem ritualuri legate de diferite momente de rutină: (Ex.: *Ia să mergem să vedem dacă sunt destule farfurii pe masă pentru fiecare copil. Mai trebuie două farfurii, una pentru Nicu şi încă una pentru Nina.).*

Pentru dezvoltarea deprinderilor igienice a copilului să avem ritualuri legate de aceste momente: fie că facem *" trenuleţul "* până în dormitor/spaţiul destinat somnului, fie că avem un cântecel pe care îl vom utiliza, astfel încât copiii să integreze regulile legate de igienă (de igienă personală, de igiena somnului). Atunci când copilul realizează diverse activităţi, anunţaţi cu câteva minute înainte că e timpul să se pregătească pentru încheierea lucrului, a jocului: *„La semnalul/sunetul clopoţelului vom începe să facem curăţenie pe masă, să strângem jucăriile, să mergem să ne îmbrăcăm etc.*

- Aduce-ţi o clepsidră mare, (de 5/10 minute) şi cereţi-le să termine curăţenia până la golirea ei.
- Folosiţi instrumente sonore, de exemplu: clopoţei, tobă, maracas, pentru a marca momentul încheierii lucrului.
- Participaţi alături de copii la curăţenie. Înainte de curăţenie, puteţi interpreta câteva versuri din cântecul „Hărnicuţa" având grijă să creaţi versuri şi pentru băieţi.
- Acordaţi timp suficient copiilor care nu au terminat lucrul. De exemplu, dacă un copil care lucrează la şevalet e concentrat să termine, nu-l mai solicitaţi pentru curăţenie.
- Implicaţi copiii care au terminat lucrul într-o activitate: să interpreteze un cântec, un joc, ca să nu se plictisească.

Rutinele şi tranziţiile, printr-o gestionare zilnică atentă şi eficientă din partea cadrului didactic, contribuie la menţinerea unui climat sănătos, armonios, nestresant în sala de grupă, a tonusului copiilor şi a eficienţei parcursului învăţării pe durata întregii zile. În fiecare grupă e util să existe un program zilnic care să ilustreze nu numai activităţile specifice domeniilor experienţiale, dar şi cele de dezvoltare personală, succesiunea întregului program al zilei. Programul poate fi realizat sub forma unei cărţi, a unei case în care un copil realizează diverse activităţi. Acest panou poate fi ilustrat cu imagini sugestive, atractive, text şi intervale de ore, în care are loc fiecare moment din zi. Familiarizarea cu programul se face zilnic verbalizând, discutând acţiunile, activităţile ce urmează a fi întreprinse, realizate în grupă cu copiii. Programul zilnic va fi discutat şi cu părinţii, pentru a-i asigura că activitatea din grupă este bine planificată, iar acesta trebuie respectat.

Activităţile de învăţare

În afara intervalului de timp destinat activităţilor de rutină, copiii îşi petrec timpul în diverse activităţi ludice/de joc. Acestea necesită pregătiri minuţioase pentru care trebuie luate în consideraţie câteva elemente:

- Repartizarea jocurilor în funcţie de ritmul individual al copilului;
- Spaţiul în care se desfăşoară;
- Obiectivele pe care ni le propunem cu grupul de copii şi pentru fiecare copil în parte
- Materialele utilizate;
- Atitudinea noastră faţă de copil.

Pentru desfăşurarea jocului e necesar:

- să puneţi la dispoziţia copilului jucării şi materiale în cantităţi necesare, astfel încât să poată corespunde nevoilor şi intereselor copilului, în funcţie de obiectivele pe care vi le propuneţi în atingerea unor teme necesare dezvoltării copilului, spre ex: *atunci când doriţi să-i învăţaţi să însuşească nişte deprinderi de îmbrăcare/dezbrăcare, aranjare consecutivă a hainelor, le puneţi la dispoziţie păpuşi suficiente pentru un număr de copii prevăzut pentru a participa în jocul respectiv*;
- să programaţi pe termen lung sau mediu conţinutul jocului în funcţie de felul activităţii, de priorităţile formative pe care le stabiliţi pentru fiecare copil. Există activităţi care, sub aspectul conţinutului, cer o anumită eşalonare în timp, altele le putem practica oricând, la alegerea copilului. Copilul jucându-se într-un joc sau altul îşi creează impresia că se joacă de-a ce vrea el, dar educatorii sunt aceia care iniţiază, organizează şi conduc sistematic jocurile fiecărui copil, pentru a-l ghida, prin antrenament ludic, spre operaţionalizarea acţiunilor motrice şi mentale, spre cooperarea cu ceilalţi copii, spre rezolvarea, într-o manieră creativă, de către copii a unor situaţii problematice;
- să planificaţi activităţi care susţin învăţarea prin joc şi explorarea, activităţi pe care copiii să le desfăşoare singuri sau împreună cu alţi copii. Şi toate acestea în prezenţa voastră, a educatoarelor, pentru a putea securiza copiii, pentru a putea răspunde nevoilor şi întrebărilor copiilor, pentru a facilita comunicarea între copii, pentru a observa dezvoltarea copilului, modul în care investeşte spaţiul şi dinamica sa de-a lungul zilei, pentru a putea returna părinţilor informaţii despre copilul lor.

Extinderea

Oferiți recomndari de activități de învățare prin joc practicate la grupa dvs.

Modulul X

Evaluarea copilului de până la 3 ani. Ghidul și Inventarul de abilități Portage

Evocare

În acest modul vom parcurge informații detaliate legate de ***Inventarul de abilități Portage.***

Pentru completarea cu success a acestui inventar (despre care am mai adus precizari și în modulele anterioare, când am discutat despre domeniile de dezvoltare, în etapa de extindere a conținuturilor) există un ghid/manual, numit *Ghidul Portage*. Acesta a fost alcătuit și publicat de S. Bluma, M. Shearer, A. Frohman şi J. Hilliard în cadrul Proiectului Portage (Portage project, CESA 12, Box 564, Portage, Wisconsin 53901, U.S.A) și a fost tradus în limba română în 1984 de Irina Parachiv (psiholog) și de un colectivul de cercetare privind recuperarea copiilor handicapaţi neuro-psiho-motor. Ghidul Portage pentru educaţie timpurie a fost întocmit pentru a folosi ca ghid profesorilor, asistentelor medicale, părinţilor şi altor persoane care au nevoie de a evalua comportamentul copilului şi de a planifica obiective realiste de învăţare care să ducă la achiziţionarea de noi abilităţi.

Aceste materiale au fost proiectate pentru a fi folosite cu copii între 0 şi 6 ani în ce priveşte vârsta mintală. Ele pot fi folosite cu copii cu dezvoltare tipică antepreşcolari/preşcolari sau cu copii preşcolari cu CES. În plus, copiii mai mari şi adulţii care prezintă comportamente comune cu copii preşcolari pot beneficia de activităţile din acest ghid. De exemplu, dacă un copil de 9 ani nu poate mânca singur, nu are controlul sfincterelor sau nu vorbeşte, ghidul poate fi folosit ca metodă de evaluare a comportamentului prezent şi ca ghid de fixare a obiectivelor de învăţare a noilor abilităţi.

Realizarea sensului

Informează-te! şi Procesează informaţia!

Prezentarea Inventarului de abilităţi Portage

Inventarul de abilități Portage este o scală de evaluare a nivelului de dezvoltare a copiilor cu vârste cuprinse între 0 – 6 ani.

Inventarul cuprinde un numar de 83 de itemi, care evalueaza deprinderile, abilitățile și capacitățile copilului în 6 domenii:

1) dezvoltarea sugarului;
2) autoservire;
3) dezvoltarea cognitivă;
4) dezvoltarea motorie;
5) dezvoltarea limbajului;
6) socializare

Acesti itemi sunt eșalonați pe cele 6 arii de dezvoltare, în conformitate cu 6 nivele de vârstă:

- 0 – 1 an;
- 1 – 2 ani;
- 2 – 3 ani;
- 3 – 4 ani;
- 4 – 5 ani;
- 5 – 6 ani

În ansamblu, inventarul prezintă principalele comportamente, capacități și deprinderi pe care un copil ar trebui să le manifeste sau să le posede într-o anumită etapă de dezvoltare din existența sa, pentru a se putea stabili în mod just existența unei concordanțe între vârsta sa cronologică și vârsta mintală. Aceste abilități sunt prezentate în ordinea cronologică firească a apariției lor – așa cum se succed ele în cursul unei dezvoltări normale.

De exemplu, evaluarea abilităților cognitive, în Inventarul de abilități Portige este prezentată sub forma::

COGNITIV

Nivel de vârstă	Item	Comportamentul
0 - 1 an	**1.**	Îndepărtează de pe față scutecul care îi împiedică vederea.
	2.	Caută un obiect care a fost îndepărtat din linia directă a privirii.
	3.	Ia un obiect dintr-o cutie deschisă.
	4.	Pune un obiect într-o cutie deschisă.
	5.	Pune un obiect în cutie, la comandă verbală.
	6.	Scutură o jucărie sunătoare agățată pe o sfoară.

	7.	Pune 3 obiecte într-o cutie, goleşte cutia.
	8.	Transferă un obiect dintr-o mână într-alta pentru a lua un alt obiect.
	9.	Lasă să cadă o jucărie şi o ridică.
	10.	Găseşte un obiect ascuns sub o cutie.
	11.	Împinge un tren din trei cuburi.
	12.	Scoate cercul din incastru.
	13.	Pune o piesă cilindrică în planşeta cu orificii.
	14.	Execută gesturi simple la cerere (bate din palme).
1 - 2 ani	**15.**	Scoate unu câte unu 6 obiecte din cutie.
	16.	Indică o parte a corpului.
	17.	Suprapune 3 cuburi la cerere.
	18.	Asociază obiecte asemănătoare.
	19.	Mâzgăleşte.
	20.	Arată spre sine când e întrebat *"Unde e* (numele)*?"*
	21.	Pune 5 piese cilindrice în planşeta cu orificii.
	22.	Asociază obiecte cu imaginile lor.
	23.	Indică o imagine numită.
	24.	Întoarce 2 - 3 pagini la rând ca să găsească imaginea cerută.
2 - 3 ani	**25.**	Găseşte o anumită carte la cerere.
	26.	Completează un incastru cu trei figuri.
	27.	Numeşte imagini ale unor obiecte cunoscute (patru).
	28.	Desenează o linie verticală, imitativ.
	29.	Desenează o linie orizontală, imitativ.
	30.	Copiază un cerc.
	31.	Asociază materiale după textură.
	32.	Indică la cerere obiecte mari şi mici.
	33.	Desenează o cruce, imitativ (+).
	34.	Sortează (asociază) trei culori.
	35.	Plasează obiecte *ÎN, PE, SUB*, la cerere.
	36.	Numeşte obiectul după sunetul produs (sonerie, telefon, etc.).
	37.	Pune 4 cuburi unele în altele, după mărime (piramida).
	38.	Numeşte acţiunea din imagini.
	39.	Asociază forme geometrice cu imaginile lor
	40.	Aşează inele, în ordinea mărimii, pe un baston.
3 - 4 ani	**41.**	Spune dacă un obiect este mare sau mic.
	42.	Indică 10 părţi ale corpului la comandă verbală.
	43.	Indică un băiat şi o fată la comandă verbală.
	44.	Spune dacă un obiect este greu sau uşor.
	45.	Alătură două părţi ale unei forme pentru a reface un întreg.
	46.	Descrie 2 evenimente sau persoane familiare din poveşti sau programe TV.
	47.	Repetă jocuri cu degetele însoţite de cuvinte.
	48.	Asociază câte 1 la 1 (trei sau mai multe obiecte).
	49.	Arată obiecte lungi sau scurte.
	50.	Spune ce obiecte se potrivesc.
	51.	Numără până la 3 imitativ.
	52.	Aranjează obiecte în categorii.
	53.	Desenează un "V" imitativ.
	54.	Desenează o diagonală într-un pătrat cu latura de 10 cm.
	55.	Numără 10 obiecte imitativ.
	56.	Construieşte un pod din 3 cuburi (imitativ).
	57.	Realizează un şir de cuburi sau mărgele, repetând o secvenţă (model de culoare, formă sau mărime).
	58.	Copiază o serie de linii în "V" unite (VVV).
	59.	Completează imaginea "omuleţului" cu mâna sau piciorul care-i lipseşte.

	60.	Completează un joc *"puzzle"* (format din 6 piese) fără încercări şi erori.
	61.	Numeşte obiecte ca fiind *"la fel"* şi *"diferite"*.
	62.	Desenează un pătrat imitativ.
	63.	Numeşte 3 culori la cerere.
	64.	Numeşte trei forme: pătrat, triunghi, cerc.
4 - 5 ani	**65.**	Ia un număr de obiecte, specificat, la cerere (1-5).
	66.	Numeşte 5 texturi.
	67.	Copiază un triunghi la cerere.
	68.	Îşi aminteşte 4 obiecte văzute într-o imagine.
	69.	Numeşte timpul de zi asociat cu anumite activităţi.
	70.	Repetă versuri familiare.
	71.	Spune dacă un obiect este greu sau uşor (diferenţa sub 500 g).
	72.	Spune ce lipseşte când se îndepărtează un obiect dintr-un grup de 3 obiecte.
	73.	Numeşte 8 culori.
	74.	Numeşte 3 monede diferite (1 leu, 3 lei, 25 bani).
	75.	Sortează simboluri (litere şi numere).
	76.	Spune culoarea unor obiecte numite.
	77.	Redă 5 fapte importante dintr-o poveste auzită de 3 ori.
	78.	Desenează un om (cap, trunchi, 4 membre).
	79.	Cântă 5 versuri dintr-un cântec.
	80.	Construieşte imitativ o piramidă (scară) din 10 cuburi.
	81.	Spune dacă un obiect este lung sau scurt.
	82.	Plasează obiecte: *LÂNGĂ, DUPĂ, ÎN SPATE.*
	83.	Realizează seturi egale d e un eşantion de 1 până la 10 obiecte.
	84.	Numeşte sau arată partea lipsă a unui obiect dintr-o imagine.
	85.	Numără de la 1 la 20.
	86.	Numeşte poziţiile: prima, cea de mijloc, ultima.
5 - 6 ani	**87.**	Numără până la 20 obiecte şi spune câte sunt.
	88.	Numeşte 10 numerale scrise.
	89.	Numeşte stânga şi dreapta, raportat la propriul corp.
	90.	Spune în ordine literele alfabetului.
	91.	Îşi scrie numele cu litere de tipar.
	92.	Citeşte 5 litere ale alfabetului,
	93.	Aranjează obiecte în ordine, după lungime şi lăţime.
	94.	Citeşte literele mari ale alfabetului.
	95.	Aşează cifrele de la 1 - 10 în ordine adecvată.
	96.	Numeşte poziţiile obiectelor: primul, al doilea, al treilea.
	97.	Citeşte literele mici ale alfabetului.
	98.	Asociază literele mari cu cele mici ale alfabetului.
	99.	Arată (indică) numerele numite de la 1 - 25.
	100.	Copiază un romb.
	101.	Completează un labirint simplu.
	102.	Numeşte în ordine zilele săptămânii.
	103.	Face adunări şi scăderi cu numere până la 3.
	104.	Îşi spune data naşterii (ziua şi luna).
	105.	Recunoaşte 10 cuvinte scrise.
	106.	Poate prevedea ce va urma (după situaţie).
	107.	Arată obiecte întregi şi jumătăţi.
	108.	Numără de la 1 la 100.

Prima coloană din inventar indică nivelul de vârstă cronologică. Acesta reprezintă nivelul de vârstă situat la intervale de 12 luni în care sunt în general achiziţionate

comportamentele respective. A doua rubrică reprezintă numărul abilităţii care corespunde cu numărul fişei din setul de fişe. Următoarea rubrică este o listă de comportamente. Copilului i se va cere să execute comportamentul aşa cum este el descris. De exemplu, pentru itemii 29, 30, 31, 32, etc. din aria cognitivă îi veţi da copilului materialele necesare şi îl veţi observa în timp ce execută sarcinile. Dacă nu este specificat în text, copilul trebuie să execute sarcina cu uşurinţă, fără ajutor, la cerere, pentru a i se credita succesul.

Pentru a evalua comportamentul Cognitiv 29, *"Trasează o linie orizontală prin imitaţie imitaţie",* îi veți da copilului un creion şi hârtie şi veţi desena o linie orizontală. Îi veţi cere apoi să facă şi el o linie la fel. Repetaţi procedeul de trei-patru ori pentru a vă asigura că observaţi bine eşantionul de comportament. Dacă copilul trasează linia de 3-4 ori corect, îi veţi acorda credit pentru această abilitate. O veţi face bifând pe o rubrică suplimentară, care poate să conţină data evaluării. Bifarea indică faptul că copilul poate excuta comportamentul corect şi consecvent atunci când i se cere.

Următorul comportament "Copiază cercul" va fi testat arătându-i copilului un cerc şi cerându-i să facă unul la fel. Dacă copilul nu poate face aceasta fără ajutor, nu veţi bifa acest comportament. În timp ce observaţi copilul, puteţi vedea că el ar putea desena un cerc dacă-i conduceţi mâna sau dacă îi arătaţi cum să-l deseneze. Chiar dacă copilul nu primeşte credit pentru această abilitate, această informaţie vă este necesară pentru planificarea programului de învăţare. De aceea, educatorul poate folosi și o rubrică de "Observaţii" pentru a consemna acest fapt. Notând "desenează (cercul) prin imitaţie", această informaţie poate servi ca indiciu pentru profesor în activități viitoare. Copilul fiind foarte aproape de realizarea abilităţii, aceasta poate fi aleasă pentru începerea învăţării. Rubrica "Observaţii" poate fi folosită și pentru notarea acestui tip de informaţii despre performanţele copilului. Dacă copilul nu a avut ocazia de a învăţa o abilitate, de exemplu: să taie cu foarfeca sau să meargă cu tricicleta, pentru că nu i s-a dat voie să ia foarfeca sau pentru că nu are tricicletă, acest fapt poate fi consemnat la această rubrică. În plus, atunci când îl învăţaţi pe copil comportamente noi, această rubrică de "Observaţii" poate fi folosită pentru a face remarci semnificative cu privire la progresul copilului.

Educatorul continuă să evalueze comportamentele până când atinge un punct în care copilul nu mai poate executa nici unul dintre itemi. **Dacă copilul eşuează mai mulți itemi la rând (5-10 itemi la rând), nu mai este ncesar să continuaţi evaluarea în acea arie.** De exemplu: un copil de trei ani care eşuează la 10 itemi de la nivelul vârstei de patru ani, nu va

fi capabil să execute abilităţi de la nivelul vârstei de 5 ani, pentru că multe abilităţi necesare pentru aceasta, îi vor lipsi.

Unele comportamente pot fi evaluate pe baza demonstrării lor anterioare de către copil. În secţiunea limbaj, de exemplu, "Îşi exprimă nevoile combinând gesturile cu cuvintele" este o abilitate demonstrată la vârsta de 2 ani. I se va acorda credit unui copil pentru această abilitate chiar dacă în prezent el nu mai foloseşte decât cuvinte pentru a se exprima.

Rubrica " Data la care comportamentul a fost însușit" este folosită pentru a nota data la care copilul a învăţat comportamentele pe care nu le executa la momentul evaluării. Ținând cont de aceste precizări, rubricatura pentru grila de răspuns poate lua forma:

Nivel de vârstă	**Item**	**Comportamentul**	**Data evaluării /nivel de reușită**	**Observații**	**Data la care comportamentul a fost însușit (în condițiile în care acesta a fost deficitar)**

Răspunsul afirmativ se notează prin bifarea/marcarea itemului respectiv pe grila de răspuns (Data evaluării/nivel de reușită); dacă răspunsul este negativ, atunci itemul nu este marcat în nici un fel.

Evaluarea se poate realiza:

- în urma activității directe cu copilul;
- În urma unui interviu structurat cu părinții.

Dacă completăm o parte dintre itemii din scala în cadrul interviului cu părinții, menționam următoarele:

- sarcina va fi considerată ca fiind îndeplinită de catre copil într-o manieră satisfacatoare numai atunci când ea este îndeplinită de către acesta în mod correct și frecvent;
- dacă el îndeplinește sarcina numai din când în când, și atunci incomplet, cu ajutor sau nesatisfacător, răspunsul va fi considerat negativ.
- în cazul in care nu suntem siguri dacă copilul răspunde sau nu la un item, facem pe loc o probă practică, în activitatea cu copilul.

În completarea grilei, **începeţi cu itemii de la nivelul de vârstă cu un an mai mic decât vârsta cronologică a copilului**. Acesta este un sfat general pentru evaluarea copiilor care funcţionează normal. Totuşi, **atunci când bănuiţi că un copil este întârziat cel puţin într-una din ariile de dezvoltare, începeţi evaluarea la nivelul de vârstă cu doi ani mai jos decât vârsta lui cronologică**. Când începeţi evaluarea, copilul trebuie să fie capabil să execute cel puţin primele 10-15 abilităţi care urmează după punctul de pornire. Dacă copilul nu poate executa aceşti itemi, întoarceţi-vă înapoi, la vârsta cronologică și mai mică, sau întoarceţi-vă până când copilul poate executa primele 10 abilităţile din inventar, pe un anumită etapă de vârstă. Este important să faceţi acest lucru pentru a vă asigura că nu aşi omis vreo abilitate pe care copilul nu o poate executa.

În momentul în care ajungeti la un interval de vârstă la care copilul nu poate îndeplini mai mult de 50% - 60% dintre itemi, aveți două variante:

a) Trecând la intervalul imediat superior, puteți constata că acesta mai îndeplineste în mod satfisfacator 30% – 50% dintre itemii de la acest palier. În acest caz veți cumula procentele de la acest palier, cu procentele de la palierul anterior, astfel încât se vor întruni condițiile cerute de 90% necesare pentru a putea stabili vârsta mentală ca situându-se la penultimul interval de vârsta evaluat.

De exemplu: pentru aria cognitiva, la intervalul de 2 – 3 ani, sunt îndepliniți itemii în procent de 90%; la palierul următor, de 3 – 4 ani, nu îndeplinește criteriile decât în proporție de 60%. În acest caz mergem mai departe – dacă constatăm ca la paleirul corespunzător nivelului de vârstă de 4 – 5 ani mai poate răspunde la itemi in proportie de 30% și cumulam aceste procente cu cele 60% obținute anterior, obținand astfel un procent de 90%. În acest caz, stabilim varsta mentala la 4 ani.

b) A doua situație este cea în care, trecând la nivelul imediat superior să constatăm că celevaluat nu poate raspunde la cei 30% din itemi. În acest caz considerați că intervalul de vârstă la care copilul poate răspunde la maxim 50% – 60% dintre itemi, este performanța maximă a copilului și relevă nivelul său de dezvoltare (în acest caz, este de 3,5 ani).

Este posibil ca dezvoltarea copilului să nu fie egală în toate domeniile, a.î. la final puteți obține o situație care să arate astfel pentru un copil cu vârsta cronologică de 3 ani: socializare – 3,5 ani; limbaj – 1,8 ani; autoservire – 3 ani; cognitiv – 2,5 ani; motor – 4,5 ani.

Vârsta mentală a copilului va fi media artimetică a scorurilor obținute la cele 5 secțiuni (**(Limbaj + Cognitiv + Motricitate + Autoservire + Socializare) : 5 = VARSTA MENTALA -VM).** În cazul de mai sus: VM=(3,5 + 1,8 + 3 + 2,5 + 4,5):5 = 15,3:5=3,06.

Coeficientul de dezvoltare (QD) se va calcula astfel: Raportul dintre vârsta mentala și vârsta cronologică (sa zicem, 5,25), înmulțit cu 100. Expresia matematică a acestei relații este următoarea:

QD = (VM : VC) x 100 = (3,06 : 5,25) x 100 = 58 pct. ceea ce indică un RETARD USOR, pornind de la următoarea INTERPRETARE:

130	Exceptional
120 –	Foarte bun
110 –	Mediu Superior
90 –	Mediu
80 –	Mediu Inferior
70 –	Granita
55 –	Retard usor
40 -	Retard moderat
30 –	Retard sever
sub	Retard profund

Așadar, în urma evaluarii se va calcula corelația dintre vârsta cronologica si cea mentală, rezultând un *coeficient de dezvoltare* (QD), care ne va releva gradul de dezvoltare al copilului. În final, ne putem confruntaa cu una dintre cele două tipuri de situații:

a) să existe o concordanță reala între vârsta cronologică și cea mentală, caz în care copilul se află la un nivel de dezvoltare specific vârstei sale;

b) existența unei neconcordanțe între vârsta cronologică și cea mentală; și aici există două alternative:

- neconcordanța poate fi în sens descendent (când copilul se află la un nivel inferior - se înregistrează întârzieri în dezvoltare);
- neconcordanța poate fi in sens ascendent (copilul se află la un nivel superior de dezvoltare).

Un aspect foarte important care trebuie luat in calcul este următorul: copiii pot evidenția anumite inadvertente, nesincronizari în dezvoltare; în unele domenii pot avea

întârzieri, în altele se pot dezvolta normal sau pot avea chiar unele salturi sau performanțe. Menționăm că întârzierile în dezvoltare pot fi doar în anumite domenii, sau pot fi generale.

Când au fost completate toate secţiunile inventarului veţi avea o înregistrare a acelor comportamente pe care copilul le execută deja şi a acelor comportamente pe care trebuie să le înveţe. În orice arie de dezvoltare, copilul va fi capabil să execute toate abilităţile până la un anume moment dat. După acest punct el va fi capabil să execute unele comportamente şi va eşua la altele. Şi după acest punct el nu va mai fi capabil să execute nici un comportament. Educatorul alege dintre comportamentele rămase abilităţile care vor constitui obiectivele de învăţare. Datorită faptului că abilităţile sunt înşiruite secvenţial, educatorul poate alege pentru învăţare prima abilitate pe care copilul nu a fost capabil să o execute într-o anume arie de dezvoltare. Se poate alege obiectivul de învăţare şi dintre primele patru sau cinci comportamente lipsă din aria respectivă. Decizia va fi bazată pe gradul de apropiere a abilităţii copilului de realizarea respectivului comportament, pe funcţionalitatea respectivei abilităţi pentru copil şi pe aprecierea abilităţii ca fiind necesară dezvoltării ulterioare a altor abilităţi.

Reflecția

Iată o modalitate de a înregistra rezultatele finale ale administrării Inventarului de abilități Portage.

Inventarul PORTAGE- Interpretare rezultate

Numele (inițiale):

Data nașterii: *...../...../.....*

Vârsta: *..... ani şi ..... luni*

Perioada evaluarii:

...../...../.....- ...../...../.....

OBSERVAȚII:

INTERPRETARE CANTITATIVĂ							INTERPRETARE CALITATIVĂ
SOCIALIZARE							
Total itemi domeniu						83	- Observăm nivele parțiale de realizare a criteriilor aferente nivelelor de vârstă ..... (.....%), respectiv ..... (.....%), rezultând o vârstă psihologică de dezvoltare a socializării de **..... ani și ..... luni.** - Prezintă un **avans/ o întârziere de ..... ani..... luni** în ceea ce privește dezvoltarea socializarii.
Interval varsta	0-1	1-2	2-3	3-4	4-5	5-6	
Tot itemi	28	16	7	12	9	11	
Realizati	28	15					

Procent	100 %	93,75%	..... %	.....%	.....%	.....%	**Performanţa este.....**
Varsta mintala estimata: **..... ani si ..... luni**							Este/ nu este necesară intervenție în acest domeniu.
LIMBAJ							
Total itemi domeniu						99	- Observăm nivele parțiale de realizare a criteriilor aferente nivelelor de vârstă ..... (.....%), respectiv ..... (.....%), rezultând o vârstă psihologică de dezvoltare a socializării de **..... ani și ..... luni.** - Prezintă un **avans/ o întârziere de ..... ani..... luni** în ceea ce privește dezvoltarea limbajului.
Interval varsta	0-1	1-2	2-3	3-4	4-5	5-6	
Tot itemi	10	18	30	12	15	14	
Realizati							
Procent	.....%	.....%	..... %	.....%	.....%	.....%	**Performanţa este .....**
Varsta mintala estimata: **..... ani si ..... luni**							Este/ nu este necesară intervenție în acest domeniu.
AUTOSERVIRE							
Total itemi domeniu						105	- Observăm nivele parțiale de realizare a criteriilor aferente nivelelor de vârstă ..... (.....%), respectiv ..... (.....%), rezultând o vârstă psihologică de dezvoltare a autoservirii de **..... ani și ..... luni.** - Prezintă un **avans/ o întârziere de ..... ani..... luni** în ceea ce privește dezvoltarea autoservirii.
Interval varsta	0-1	1-2	2-3	3-4	4-5	5-6	
Tot itemi	13	13	26	15	23	15	
Realizati	13	13	26	15	21	13	
Procent	.....%	.....%	..... %	.....%	.....%	.....%	**Performanţa este .....**
Varsta mintala estimata: **..... ani si ..... luni**							Este/ nu este necesară intervenție în acest domeniu.
COGNITIV							
Total itemi domeniu						108	- Observăm nivele parțiale de realizare a criteriilor aferente nivelelor de vârstă ..... (.....%), respectiv ..... (.....%), rezultând că dezvoltarea în plan cognitiv se află la nivelul vârstei de **.... ani și .... luni.** - Prezintă un **avans/ o întârziere de ..... ani..... luni** în ceea ce privește dezvoltarea cognitivă.
Interval varsta	0-1	1-2	2-3	3-4	4-5	5-6	
Tot itemi	14	10	16	24	22	22	
Realizati	14	10	16	24	22	16	
Procent	.....%	.....%	..... %	.....%	.....%	.....%	**Performanţa este .....**
Varsta mintala estimata: **..... ani si ..... luni**							Este/ nu este necesară intervenție în acest domeniu.
MOTOR							
Total itemi domeniu						140	- Observăm nivele parțiale de realizare a criteriilor aferente nivelelor de vârstă ..... (.....%), respectiv ..... (.....%), rezultând o dezvoltare motorie de **..... ani și ..... luni.** - Prezintă un **avans/ o întârziere de ..... ani..... luni** în ceea ce privește dezvoltarea motorie.
Interval varsta	0-1	1-2	2-3	3-4	4-5	5-6	
Tot itemi	45	18	17	15	16	29	
Realizati	45	18	17	15	16	27	
Procent	.....%	.....%	..... %	.....%	.....%	.....%	**Performanţa este .....**
Varsta mintala estimata: **..... ani si ..... luni**							Este/ nu este necesară intervenție în acest domeniu.

CONCLUZII:

În urma evaluării utilizând ***Inventarul de abilități Portage***.....

Extinderea

Administrați Inventarul de abilități Portage pe un copil cu vârsta cuprinsă între 0-3 ani, pe unul dintre domeniile dezvoltării (la alegere) și înregistrați rezultatele evaluării ținând cont de informațiile solicitate în etapa de interpretare a rezultatelor

Exemplu de consemnare a informațiilor

Inventarul PORTAGE- Interpretare rezultate

Numele: *C. M.*
Data nașterii: *11.08.2012*
Vârsta: *5 ani și 8 luni*
Perioada evaluarii:
Aprilie 2018

OBSERVAȚII:
- Este foarte deschisă, sociabilă și nerăbdătoare să ne jucăm.
- Îi place să se joace cu linii, culori și forme geometrice.
- Este foarte cooperantă.
- Este foarte sigură pe ea și destul de impulsivă.
- Are spam-uri frecvente de neatenție.

INTERPRETARE CANTITATIVĂ							**INTERPRETARE CALITATIVĂ**
SOCIALIZARE							
Total itemi domeniu						83	- Observăm nivele parțiale de realizare a criteriilor aferente nivelelor de vârstă 4-5 (89%), respectiv 5-6 ani (91%), rezultând o vârstă psihologică de dezvoltare a socializării de **5 ani și 10 luni.** Adaugăm 10 procente pentru a completa cu 100% scorul la intervalul de vârstă 4-5 ani. Aceste 10 procente sunt luate de la cele 90%, obținute la intervalul de vârstă 5-6 ani. În acest caz mai rămâne un procentaj de 81% la intervalul de vârstă 5-6 ani. Pentru a calcula vârsta mintală folosim regula de trei simplă: Dacă 12 luni ..... 100% X luni .....81% X= 81x12/100= 9,72 (luni, adică prin rotunjire obținem 10 luni). - Concluzie: Vârsta mintală este de 5 ani și 10 luni, ceea ce înseamnă că raportat la vârsta cronologică de 5 ani și 8 luni, prezintă un **avans de 2 luni** în ceea ce privește dezvoltarea socializarii.
Interval varsta	0-1	1-2	2-3	3-4	4-5	5-6	
Tot itemi	28	16	7	12	9	11	
Realizati	28	16	7	12	8	10	
Procent	100%	100%	100%	100%	**89.00%** 9 ... 100% 8 ... x % X= 8x100/9=89 (%) Ma imprumut cu 10% ca sa obtin o performanta de 100%	**91.00%** 11...100% 10... x% X= 10x100/11= 91	**Performanţa este optimă.**
Varsta mintala estimata: **5 ani si 10 luni**							Nu este necesară intervenție în acest domeniu.
LIMBAJ							
Total itemi domeniu						99	- Observăm un nivel parțial de realizare a criteriilor aferente niveluluide vârstă 5-6 ani (93%), rezultând o vârstă psihologică de dezvoltare a socializării de **5 ani și 11 luni.** 12luni...100% X luni ...44% 5 ani și trei luni - Prezintă un **întârziere de 5 luni** în ceea ce privește dezvoltarea limbajului.
Interval varsta	0-1	1-2	2-3	3-4	4-5	5-6	
Tot itemi	10	18	30	12	15	14	
Realizati	10	18	30	12	12	9	
Procent	100%	100%	100%	100%	X= 12x100/15= 80% +20%	X=9x100/14=64% -20 44%	**Performanţa este sub medie, prezentând o întârziere (de 5 luni).**
Varsta mintala estimata: **5 ani si 3 luni**							Este necesară intervenție în acest domeniu.

Precizări în privința completării Grilei de evaluare:

Pasul l. Completați câte criterii sunt realizate la fiecare nivel de vârstă. (Atenție: Evaluarea începe de la indicatorii aferenți grilei la o vârstă mai mică cu un an decât vârsta copilului cu dezvoltare tipică). Acordați credit pentru cele inferioare, pentru care nu se justifică evaluare. În cazul nostru s-a justificat să considerăm realizate fără a evalua nivelul de vârsta sub 4 ani, pentru care am acordat din start 100% procentul de realizare.

Pasul 2. Procentele pe care le calculăm pentru indicatorii evaluați le putem afla utilizând regula de 3 simplă. Trebuie să aflăm cât la sută reprezintă reprezintă criteriile realizate în raport cu numărul total de itemi. De ex., cât reprezintă 7 criterii îndeplinite din 9, la dimensiunea socializare, nivel de vârstă 4-5 ani? (9 este 100% în acest caz).

Dacă 9 criterii ……100%

7 criterii …….. X

X=7x100:9=77,77 (rotunjit 78%)

Pasul 3. Pentru calculul vârstei mintale, vom completa procentul de la nivelul de vârsta 4-5 ani pâna la 100%, împrumuntându-ne de la 5-6 ani (până la 100%, ne împumutăm cu 22%). Ca urmare la nivelul de vârstă 5-6 ani va mai rămane 33%. Folosim din nou regula de 3 simplă, pentru a afla vârsta psihologică:

100 (%).....12 luni

33 (%)..... X luni

X=12x33:100=3,96 (luni), rutunjit va fi 4 (luni)

În concluzie vârstă psihologică de dezvoltare a socializării va fi de 5 ani și 4 luni. Dacă vârsta cronologică este de 5 ani și 7 luni, subiectul evaluat prezintă o întârziere de 3 luni în ceea ce privește dezvoltarea socializarii.

Pasul 4. După stabilirea vârstei psihologice, putem constata dacă aceasta este ***în avans sau întârziere***

Pasul 5. Nivelul de performanță pe un domeniu poate fi: ***slab, foarte slab, bun, foarte bun, excelent*** s.a.

Pasul 6. Coeficientul de dezvoltare se calculează după formula: **QD = (VM : VC) x 100**

Modulul XI

Educația și intervenția timpurie în antepreșcolaritate. Recomandări psihopedagogice din Ghidul Portage

Evocare

Lecturează informațiile de mai jos și prezintă rolul Inventarului Portige în practica educativă.

Ghidul Portage pentru educaţia timpurie furnizează o listă secvenţială de abilităţi care trebuiesc învăţate. **Odată ce a fost aleasă abilitatea ce trebuie învăţată, educatorul se adresează fişei respective pentru sugerarea metodelor de a învăţa respectiva abilitate.** Numărul comportamentului de la rubrica "fişă" a Inventarului de abilităţi corespunde numărului fişei din set. Aria de dezvoltare şi numărul fişei sunt scrise în partea superioară a fiecărei fişe. Nivelul de vârstă este din nou menţionat pe fişă ca şi titlul comportamentului. Pe fişă sunt înşiruite mai multe sugestii de predare. Aceste idei sunt numai sugestii şi scopul lor este de a servi ca bază pentru modificările ulterioare necesare satisfacerii nevoilor individuale ale fiecărui copil. Multe fişe oferă sugestii pentru ceea ce ar putea constitui sub-obiective de învăţare în funcţie de analiza sarcinii. De exemplu, fişa MOTOR 65 oferă şase activităţii care, aplicate, ajută copilul să îndeplinească paşii mai mici ce duc la învăţarea abilităţii. Educatorii care au folosit ediţia experimentală a ghidului Portage au relatat că aceste sugestii le-au servit ca "rampă de lansare" în imaginarea unor idei suplimentare care au reuşit cu anumiţi copii. Notaţi aceste idei suplimentare (metode, tehnici, materiale) pe fişa dv., pentru a vă menţine un program individualizat, cu idei pratice şi de succes.

Educatorul trebuie să citească cu atenţie sugestiile fişei şi să o aleagă (sau să o inventeze) pe cea care pare cea mai eficientă în învăţarea unui anume copil. Această decizie trebuie luată pe baza cunoştinţelor mai generale despre copil, nivelului lui prezent de funcţionare şi tipului de ajutor care facilitează cel mai bine învăţarea acestuia.

Dacă alegem de exemplu fişa "COGNITIV 32" (Arată cu degetul la cerere obiecte mari şi mici), educatorul va alege dintre cele 5 sugestii una pentru a începe învăţarea.

Sugestia numărul 1 reprezintă o metodă structurată de a începe învăţarea şi ea poate fi eficientă pentru un anume copil. Pentru un altul, sugestia numărul 4, care este mai puţin structurată, poate fi mai eficientă. Mulţi copii pot fi capabili să indice obiectele mari şi mici după ce li s-a arătat şi denumit obiectele mari şi mici un anumit timp. Ei au nevoie de o metodă mai structurată cum ar fi folosirea unor obiecte identice cu excepţia mărimii.

Un alt considerent aici este şi durata de timp în care copilul a fost expus conceptului de "mare şi mic". Sugestia de stimulare poate fi eficientă ca metodă de a introduce conceptul de "mare şi mic", apoi folosiţi Sugestia 1 pentru aplicarea unui program structurat de învățare.

Realizarea sensului

Informează-te! şi Procesează informaţia!

Cum se alcătuiesc obiectivele pentru activitățile de învățare, ținând cont de recomandările din Ghidul Portage?

Deși seamnaă foarte mult cu tehnicile de operaționalizare ale obiectivelor unei activități/lecții, cunoscute de practicieni (educatoare), acestea diferă sub aspectul formulărilor utilizate în privința comportamentului așteptat. Dacă literatura de specialitate clasică recomandă taxonomia lui Bloom, pentru obiective de ordin cognitiv, în cazul de față fiind vorba și de formarea unor abilități motrice, sociale sau de autoservire, comportamentul așteptat în activități de învățare, poate fi formulat sub formă de sarcină de lucru (în acord cu recomandările din Ghidul Portage).

Așadar, mai jos sunt formulate obiectivele comportamentale (Atenție: a nu se confunda/utiliza ca echivalent cu obiectivele operaționale de natură cognitivă)

OBIECTIVE COMPORTAMENTALE

Obiectivul comportamental descrie comportamentul pe care încercaţi să-l învăţaţi pe copil. El ne spune ceea ce va face copilul pentru a demonstra că o anumită abilitate a fost însuşită. El ne spune ceea ce copilul va face la sfârşitul unei perioade specifice de învăţare, de

exemplu: o săptămână, şi nu ceea ce copilul face în prezent. **Prin planificarea obiectivelor de învăţare în termeni de obiective comportamentale, educatorul poate să indice cu mult mai multă precizie ceea ce trebuie să facă copilul şi cât de bine trebuie să o facă.**
Un obiectiv comportamental este descris în termeni comportamentali. Aceasta înseamnă că trebuie să specificaţi un răspuns măsurabil. Un răspuns poate fi măsurat numai dacă este un comportament observabil şi numărabil. Putem număra de câte ori un copil înmânează la cerere trei cuburi, bea din ceaşcă sau execută o comandă. Nu putem număra înţelegerea de către copil a conceptului de "trei", capacitatea lui de a se autoservi sau cooperarea. Aceste obiective sunt ambigue şi nu destul de specifice pentru a putea fi numărate şi înregistrate. Asta nu înseamnă că formarea conceptului de număr, capacitatea de a se autoservi şi cooperarea sunt obiective fără valoare şi nu merită să fie învăţate în programe, dar totuşi, dacă ele trebuie predate, trebuie să formulăm obiectivele în termeni mai precişi pentru a comunica intenţia noastră profesorilor, ajutoarelor acestora şi părinţilor.

Obiectivul comportamental descrie comportamentul celui care învaţă şi fixează un criteriu. Obiectivul: *Sanda va indica cu mâna culoarea roşie, de cinci ori, corect, din cinci încercări*, descrie comportamentul dorit; anume că Sanda va arăta cu degetul culoarea când aceasta este denumită. Acest obiectiv mai include şi criteriul care determină când anume trebuie să considerăm că respectivul comportament a fost achiziţionat; când Sanda va indica culoarea roşie corect, de cinci ori la rând (din cinci încercări consecutive).

Un obiectiv comportamental constă în patru componente. El trebuie să includă următoarele: **CINE / CE VA FACE / ÎN CE CONDIŢII / CU CE GRAD DE SUCCES.**

1. **CINE**. Scrieţi numele copilului care trebuie să îndeplinească activitatea.
2. **CE VA FACE**. Formulaţi răspunsul comportamental aşteptat de la copil atunci când el a învăţat abilitatea. De exemplu: va fugi, va sări într-un picior, va repeta, va sta în şezut, va sta în picioare, va da, va arăta, va spune, va denumi, va tăia, etc.

Aşa cum am arătat mai sus, vom specifica comportamentul copilului. Dacă învăţaţi un copil să coopereze în jocul de grup, trebuie să specificaţi ce trebuie să facă copilul în acea situaţie. Cuvântul "cooperare" este un termen vag. Fiecare dintre noi are o idee despre modul cum se comportă copiii atunci când cooperează, dar fără îndoială că interpretarea variază de la individ la individ. Aceste idei vagi în privinţa cooperării, nu ne ajută în lucrul cu un copil care nu este cooperant. Trebuie să alegem şi să formulăm ce anume comportament este prezent sau lipseşte din repertoriul unui copil care determină aprecierea lui de către adult ca

necooperant. În cazul lui Ionuţ, comportamentul este luarea jucăriilor altor copii fără să ceară voie în timpul jocului în grup. Acesta este comportamentul care trebuie schimbat. Obiectivul comportamental formulează modul în care Ionuţ se va comporta la sfârşitul perioadei de învăţare. De exemplu: "Ionuţ va cere altui copil dacă se poate juca cu jucăria cu care acesta se joacă, în 90% din cazuri".

3. **ÎN CE CONDIŢII**. Specificaţi cât de mult ajutor, ce fel de ajutor sau circumstanţele specifice în care copilul va executa comportamentul. De exemplu: în imitaţie, fără ajutor, cu sprijin, prin unirea unor puncte, cu părintele ghidându-i sau ţinându-i mâna, cu model iniţial sau ci indicii verbale.

Gândiţi-vă la modul de învăţare a unui copil să meargă. Mersul poate apare într-o varietate de condiţii. Copilul poate merge ţinut puternic de talie de către adult, ţinându-se de mobilă, sau de marginea ţarcului, ţinându-se de adult cu una sau cu ambele mâini sau poate merge fără nici un fel de ajutor. Gradul de abilitate pe care copilul trebuie să-l posede pentru a merge în circumstanţele descrise mai sus variază considerabil. De aceea, este nevoie să specificaţi în ce condiţii copilul va executa sarcina la sfârşitul perioadei de învăţare. Nu este vorba aici de ajutorul pe care îl acordaţi copilului când îl învăţaţi să execute abilitatea, ci de măsura ajutorului care îi va fi acordat la sfârşitul învăţării şi care îi permite acordarea creditului pentru că a atins criteriul.

Un obiectiv comportamental care afirmă că un anume copil va spune "*Te rog*" şi "*Mulţumesc*" cu indicii verbale de zece ori din zece încercări, ne indică faptul că copilul va spune *"Te rog"* şi "*Mulţumesc*" la timpul potrivit la indiciu verbal. Când îl învăţăm pe copil să facă aceasta, putem folosi alte feluri de ajutor, cum ar fi să-i spunem "*Spune / te rog*". Aceasta este o procedură de corecţie folosită în învăţare atunci când copilul nu execută sarcina. Ea nu este condiţia în care dv. speraţi să aduceţi copilul să execute sarcina la sfârşitul învăţării. Când doriţi să învăţaţi un copil să deseneze un pătrat, obiectivul dv. comportamental poate fi: "Andrei va desena un pătrat cu indicii verbale de patru ori în patru încercări". Aceasta ne indică faptul că la sfârşitul perioadei de învăţare, Andrei va fi capabil să deseneze un pătrat atunci când i se spune *"Mergi în jos, opreşte-te, acum mergi lateral,* etc.". În timpul procesului de învăţare, puteţi să-i conduceţi mâna cu mâna dv. Acest ajutor. totuşi, nu este acelaşi cu nivelul de performanţă finală descrisă în obiectivul comportamental. Veţi face aceasta ca o procedură de predare pentru a-l ajuta pe copil să stingă comportamentul - ţintă de a desena pătrate doar cu indicii verbale.

4. **CU CE GRAD DE SUCCES**. Descrieţi cu cât succes trebuie să execute copilul sarcina pentru a atinge criteriul. La sarcinile academice, criteriul este în general de 100%. Dacă copilul numără 10 obiecte, vă aşteptaţi ca el să numere corect cele 10 obiecte de cinci ori din cinci încercări consecutive, înainte de a considera că a achiziţionat această abilitate şi a opri învăţătura. Pentru abilităţile motorii, un criteriu de 90% este mai adecvat. Un copil care loveşte cu piciorul o minge care este rostolgolită spre el de 9 ori din 10 încercări demonstrează destulă abilitate pentru ca dv. să încetaţi activitatea de învăţare. Încercarea nereuşită poate fi datorată mai multor motive: pierderea echilibrului, calculare greşită a mişcării sau o rostogolire defectuoasă. cele nouă încercări corecte trebuie să-l convingă pe educator de achiziţionarea abilităţii.

Există o relaţie între condiţiile de executare şi gradul de succes al obiectivului comportamental. Dacă condiţiile sunt prea dificile pentru copil, atunci un nivel de performanţă de 90% sau 100% nu poate fi sperat. Decât să ne propunem ca un copil să deseneze pătratul fără ajutor de cinci ori din zece încercări, mai bine să ne aşteptăm ca el să deseneze pătratul cu indicii verbale de zece ori din zece încercări.

EXEMPLE DE OBIECTIVE COMPORTAMENTALE BINE FORMULATE:

Maria va arăta cu degetul la cerere culoarea roşie şi culoarea albastră de cinci ori din cinci încercări de fiecare dată.

Paula bea din cană când părintele îi ţine cana de zece ori din zece încercări.

Doru va aşeza un incastru rotund cu diametrul de 4 cm la locul lui pe planşetă, cu indicii verbal, de şase ori din şase încercări.

Alina va aşeza 10 cuburi unul peste altul imitând.

Laurenţiu va încheia nasturii mari cu ajutor, nasturele fiind împins un sfert prin gaură, de zece ori din zece încercări.

EXEMPLE DE OBIECTIVE COMPORTAMENTALE NEADECVATE

David va identifica culoarea roşie cu model iniţial de cinci ori din cinci încercări.

Cuvântul "identifica" poate fi ambiguu pentru formularea comportamentului specific aşteptat. Dacă el ar fi înlocuit cu cuvântul "Arăta cu degetul", acesta ar fi un obiectiv adecvat.

Maria va asculta de comenzi imediat sau mai târziu 100% din timp.

"Imediat sau mai târziu" nu specifică condiţiile în care urmează să fie excutate comenzile. Formulând "în timp de 10 secunde sau la a doua cerere", se specifică comportamentul dorit şi este mai uşor de evaluat dacă Maria a atins sau nu comportamentul - ţintă.

Liza va sări într-un picior pe o distanţă de 2 metri fără ajutor, de cinci ori din zece încercări.

De cinci ori din zece încercări reprezintă numai 50% succes. Pentru a face obiectivul mai adecvat, trebuie schimbată distanţa la 1 metru sau 1,5 metri şi criteriul la 9 din 10 încercări.

Obiectivul comportamental pe care-l predaţi în prezent copilului, nu va fi întotdeauna identic cu comportamentul formulat pe fişa. De exemplu, obiectivul dv. poate fi de a preda fişa MOTOR 103, de a modela forme de plastelină cu 2 şi 3 părţi. Obiectivul comportamental prezent poate fi rularea unor bucăţele de plastelină în formă de mingi de 3 ori din 3 încercări. Acesta este un pas iniţial pe care copilul îl poate executa acum şi care în final îl va conduce la abilitatea de a modela forme de plastelină.

Următorul capitol, analiza sarcinii, descrie cum să dezvoltaţi aceste obiective intermediare.

ANALIZA SARCINII

Într-o anumită măsură, comportamentele **înşiruite în lista de abilităţi sunt despărţite în paşi mici.** De exemplu, în secţia de autoservire există mai multe fişe care se referă la băutul din cană, (Fişele 8, 11, 15), la îmbrăcat (Fişele 18, 19, 20, 22) şi la mâncatul independent (Fişele 10, 14, 46). Pe fiecare din fişele care se referă la băutul din cană, sunt date alte sugestii care împart comportamentul în paşi şi mai mici. **Totuşi, atunci când lucrăm cu un copil este nevoie să despărţim aceste abilităţi în paşi şi mai mici în funcţie de ritmul de învăţare al copilului**. Modul în care educatorul divide comportamentul în paşi şi secvenţializează aceşti paşi are influenţă asupra modului în care învaţă copilul noua abilitate. Pentru a folosi cât mai eficient Ghidul Portage, se recomandă planificarea sistematică a unui program prin împărţirea abilităţilor din cadrul listei în paşi progresivi şi introducerea unui nou pas atunci când copilul este capabil de a efectua pe cel dinainte. **Divizarea obiectivelor pe termen lung în obiective secvenţiale mai mici poartă numele de analiză a sarcinii.** Comportamentele - ţintă sunt croite pe măsura nevoilor individuale de învăţare ale fiecărui copil. Ele sunt bazate pe abilităţile preliminare necesare executării obiectivului final.

Pentru a învăţa un copil să sară într-un picior de cinci ori consecutiv (Fişa 108 MOTOR) trebuie mai întâi să descoperim cât de aproape este copilul de a executa aceasta. Să

presupunem că el a îndeplinit fişa Motor 96, deci poate să-şi ţină echilibrul într-un picior timp de 5 secunde. Copilul nu are abilităţile preliminare de a sări într-un picior pe loc sau de a sări într-un picior de mai multe ori consecutiv. Acestea sunt nişte abilităţi care trebuie învăţate. Modul în care aceste abilităţi sunt învăţate şi mărimea paşilor de învăţare sunt bazate pe ritmul copilului de învăţare şi pe tipul de ajutor care-l foloseşte cel mai mult. Urmează un exemplu de analiză a sarcinii. Este doar un exemplu, deoarece progresivitatea adecvată şi numărul obiectivelor intermediare nu pot fi determinate decât de particularităţile copilului pe care urmează să-l învăţaţi. Nu există o analiză a sarcinii optimă pentru o anumită abilitate, numai analize care sunt planificate adecvat în funcţie de individualitatea copilului. Urmează un exemplu al modului în care comportamentul descris în **fişa Motor 108** poate fi învăţat.

Obiectiv final:

Va sări într-un picior fără ajutor (de cinci ori consecutiv) de nouă ori din zece încercări.

Obiective - ţintă:

1.*Va sări într-un picior o dată pe loc ţinându-se de masă pentru sprijin de nouă ori din zece încercări.*

2.*Va sări într-un picior o dată pe loc ţinându-se de mâna adultului de nouă ori din zece încercări.*

3.*Va sări într-un picior o dată pe loc fără ajutor de nouă ori din zece încercări.*

4.*Va sări într-un picior de două ori pe loc fără ajutor de nouă ori din zece încercări.*

5.*Va sări într-un picior de trei ori pe loc fără ajutor de nouă ori din zece încercări.*

6.*Va sări într-un picior de trei ori consecutiv de nouă ori din zece încercări.*

7.*Va sări într-un picior de cinci ori consecutiv de nouă ori din zece încercări.*

Observaţi că la mulţi paşi, singura diferenţă în obiective este o schimbare a condiţiilor de executare. Copilului i se cere să sară pe loc cu diferite grade de ajutor. În alţi paşi, diferenţa constă în numărul dăţilor de care trebuie să sară copilul. Acesta este modul general de alcătuire a analizei sarcinii. La început, puneţi copilul să execute comportamentul cu mult ajutor (săritul în timp ce se ţine de marginea mesei) şi treptat reduceţi gradul de ajutor care i se acordă. Odată ce comportamentul este achiziţionat, măriţi distanţa sau durata timpului sau numărul dăţilor de executare a comportamentului. Predând diferite abilităţi în acest mod, copilul va obţine multe succese mici pe drum şi va fi treptat capabil să execute o abilitate complexă. La fiecare obiectiv nou i se va cere să execute numai cu puţin mai mult şi astfel succesele vor fi mai frecvente.

Acest procedeu ne ajută de asemenea şi la planificarea detailată a unui program educativ. Odată ce obiectivele au fost alese, analiza sarcinii poate defini mai bine paşii intermediari. Atunci când paşii sunt mici şi foarte precişi, este mai uşor să detectezi dificultăţile care pot apare cu un anume copil şi eforturile de remediere vor fi direcţionate către depăşirea acestora. Este necesar să lucraţi la un obiectiv până când copilul poate executa uşor abilitatea la acel nivel şi apoi să treceţi la următorul pas din analiza sarcinii. Chiar dacă ni se poate părea că aceşti paşi cer mult timp pentru a fi achiziţionaţi, este mult mai eficient să ne planificăm în acest fel programele de învăţare pentru copii. Progresul făcut de un copil va fi demonstrat de către paşii mici pe care i-a achiziţionat copilul mai mult decât atunci când avem doar un obiectiv pe termen lung, care nu este încă realizat şi nici nu are o structură de învăţare.

Urmează nişte exemple de analiză a sarcinii pentru comportamente din lista de abilităţi. Fiecare din exemplele date sunt comportamente care nu sunt gradate mai departe în lista abilităţi. Nivelul prezent de abilitate descris este nivelul care trebuie atins de copil dacă urmează lista. De exempli, analiza sarcinii pentru băutul din cană se referă la fişa Autoservire 11. Nivelul de abilitate al copilului este cel corespunzător îndeplinirii Fişei Autoservire 8, care este ultima fişă referitoare la băutul din cană înaintea fişei 11. Analiza merge numai până la nivelul abilităţii descrise în fişa 15 care este o extensie a comportamentului de băut. În multe cazuri, în special atunci când este vorba de copii handicapaţi, analizele sarcinilor care sunt demonstrate mai jos sunt necesare.

FIŞA AUTOSERVIRE 11.

Comportament prezent: Bea 50 grame de lichid din cană atunci când adultul îi ţine cana.

Obiectiv final:

Va ţine cana cu ambele mâini şi va bea 50 grame de lichid fără să verse aproape deloc pe dinafară.

Obiective - ţintă:

1.*Va ţine cana cu ambele mâini şi va bea 50 grame de lichid când adultul îi va ţine şi îi ghidează cana de la baza acesteia de trei ori din trei încercări.*

2.*Va ţine cana cu ambele mâini şi va bea 50 grame de lichid când părintele îi ghidează mâna de la încheietură de trei ori din trei încercări.*

3.*Va ţine cana cu ambele mâini şi va bea 50 grame de lichid când părintele îl ghidează de la mijlocul antebraţului de trei ori din trei încercări.*

4.*Va ţine cana cu ambele mâini şi va bea 50 grame de lichid cu indicaţii verbale din partea părintelui de trei ori din trei încercări.*

5.*Va ţine cana cu ambele mâini şi va bea 50 grame de lichid fără ajutor de trei ori din trei încercări.*

6.*Va ţine cana cu ambele mâini şi va bea 50 grame de lichid fără să verse aproape deloc pe dinafară de trei ori din trei încercări.*

FIŞA AUTOSERVIRE 23.

Comportament prezent: Îşi poate trage jos până la şold pantalonii cu elastic în talie.

Obiectiv final:

Îşi va scoate fără ajutor o pereche de pantaloni cu elastic în talie.

Obiective - ţintă:

1.*Îşi va trage în jos peste şolduri pantalonii cu ajutor fizic şi indicii verbale de patru ori din patru încercări.*

2.*Îşi va trage în jos pantalonii până la genunchi cu indicii verbale de patru ori din patru încercări.*

3.*Îşi va trage în jos până la glezne pantalonii fără ajutor de patru ori din patru încercări.*

4.*Îşi va trage în jos pantalonii şi va scoate picioarele din ei cu ajutor fizic şi indicii verbale de patru ori din patru încercări.*

5.*Îşi va scoate pantalonii complet cu indicii verbale de patru ori din patru încercări.*

6.*Îşi va scoate complet pantalonii fără ajutor de patru ori din patru încercări.*

FIŞA COGNITIV 63

Comportament prezent: Sortează culori (potriveşte culoare la culoare).

Obiectiv final:

Va denumi culorile roşu şi albastru la cerere de cinci ori din cinci încercări de fiecare dată, pentru fiecare culoare.

Obiective - ţintă:

1.*Va indica (arăta cu degetul) roşu şi albastru după model de cinci ori din cinci încercări, pentru fiecare culoare.*

2.*Va indica roşu şi albastru fără model, de cinci ori din cinci încercări, pentru fiecare culoare.*

3.*Va denumi roşu şi albastru în imitaţie de cinci ori din cinci încercări, pentru fiecare culoare.*

4.*Va denumi roşu şi albastru când este întrebat "Este roşu sau albastru?" de cinci ori din cinci încercări, pentru fiecare culoare.*

5.*Va denumi roşu şi albastru cu model iniţial de cinci ori din cinci încercări, pentru fiecare culoare.*

6.*Va denumi roşu şi albastru la cerere de cinci ori din cinci încercări, pentru fiecare culoare.*

FIŞA COGNITIV 47

Comportament prezent: Nu ştie nici o poezioară şi nici gesturi de acompaniere cu degetele.

Obiectiv final:

Va spune o poezioară şi va executa jocuri de acompaniere cu degetele.

Obiective - ţintă:

1.*Va executa jocuri cu degetele ca imitaţie a adultului în timp ce adultul spune poezia de două ori din două încercări.*

2.*Va executa jocuri cu degetele în timp ce adultul spune poezia de două ori din două încercări.*

3.*Va spune ultimele două cuvinte din fiecare vers al poeziei şi va executa mişcări de acompaniere cu degetele (adultul spune prima parte a versului) de două ori din două încercări.*

4.*Va spune ultima jumătate din fiecare vers al poeziei şi va executa mişcări cu degetele de două ori din două încercări.*

5.*Va termina fiecare vers al poeziei şi va executa mişcări cu degetele când adultul spune primul cuvânt al versului de două ori din două încercări.*

6.*Va spune poezioara şi va executa jocuri de acompaniere cu degetele, fără ajutor, la cerere, de două ori din două încercări.*

Nu este necesar să alcătuiţi în scris o analiză a sarcinii pentru toate sarcinile care trebuiesc învăţate. Totuşi, este important să puteţi gândi despre diferitele abilitţi în termen de o serie de paşi mici de învăţare şi să puteţi să ajustaţi obiectivul de învăţare pentru un progres optim al copilului. În exemplele de mai sus, un copil poate lucra timp de o săptămână la obiectivul - ţintă nr.1, apoi să treacă la paşii 4 şi 5 ca obiective următoare. Dacă pasul 5 a fost stabilit ca

pas următor şi copilul are dificultate de învăţare a lui, educatorul se poate întoarce la pasul 2 sau 3. Având în minte acest tip de progres, educatorul poate stabili obiective pentru următoarea perioadă de învăţare ţinând cont de progresul făcut de copil. Dacă copilul nu progresează, educatorul poate să detecteze mai uşor dificultatea copilului în achizionarea unei anumite abilităţi. Să luăm exemplul de analiză a sarcinii pentru fişa Cognitiv 63. Un copil care progresează rapid la pasul nr.3 dar nu poate atinge pasul nr.6 prezintă dificultate în a denumi spontan culoarea. Lucrând la paşii nr.4 şi nr.5, reducând treptat ajutorul acordat, copilul va putea atunci învăţa pasul nr.6. Analiza sarcinii este efectuată prin alegerea diferitelor tipuri de grade de ajutor care trebuie acordate copilului şi aranjarea acestora în ordinea dificultăţii crescânde.

Reflecția

TIPURI DE AJUTOR

Când învăţăm copilul o nouă abilitate, este adesea necesar să-i acordăm acestuia tipuri şi grade variate de ajutor pentru a ne asigura că el va avea succes în realizarea obiectivului - ţintă sau final. Acest ajutor este descris în condiţia obiectivului comportamental şi care, este folosit pentru stabilirea progresivităţii dificultăţii în analiza sarcinii. În acest capitol vor fi descrise în detaliu diferite tipuri de ajutor care pot fi acordate, fără a ţine seama de progresia dificultăţii care a fost discutată la analiza sarcinii. Tipurile de ajutor care pot fi acordate se împart în trei categorii: ajutor fizic, ajutor verbal şi ajutor vizual.

Ajutor fizic:

Orice tip de ajutor care implică ţinerea, sprijinirea sau ghidarea copilului de către adult este considerat ajutor fizic. Ajutorul fizic este adesea folosit de educator la învăţarea abilităţilor motorii. Exemple de ajutor fizic ar fi:

-ţinerea copilului de talie sau de mână atunci când îl învăţăm să meargă, sau să sară într-un picior;

-să-i ghidăm mâna la desenatul formelor geometrice;

-să-i ghidăm mâna atunci când bea din cană;

-să-i modelăm buzele cu mâna pentru a-l ajuta să scoată sunetul M;

Ajutorul verbal:

Ajutorul verbal implică spunerea unor cuvinte care să-l ajute pe copil să îndeplinească sarcina. Acest procedeu este eficient pentru sarcini de învăţare din toate ariile de dezvoltare. Iată câteva exemple de diferite tipuri de ajutor verbal:

-modelarea - a-i spune sau arăta copilului ce trebuie să facă sau să spună de fiecare dată când i se cere răspunsul. Aceasta este o metodă eficientă ca prim pas în învăţarea oricărei abilităţi de denumire şi poate fi folosită în învăţarea denumirii culorilor: *"ăsta este roşu. Ce culoare are ăsta?"*, sau animalelor: *"Aceasta este o vacă. Ce este asta?"*. Copilului i se furnizează informaţia de care are nevoie pentru ca să nu greşească şi să facă asociaţiile incorecte care însoţesc răspunsurile greşite.

-modelul iniţial - aceasta este aceeaşi metodă ca cea descrisă mai sus cu diferenţa că modelul este dat numai o singură dată. Dacă copilul trebuie să denumească trei animale, în patru încercări pentru fiecare, îi veţi spune la începutul fiecărei şedinţe de învăţare *"Ăsta este un porc, asta o vacă, ăsta un cal",* dar nu veţi mai face aceasta înainte de a-i cere să denumească fiecare din animale la fiecare dintre încercările rămase.

-îndrumare verbală - copilului i se dau îndrumări verbale în timp ce efectuează sarcina. Când daţi îndrumări trebuie să aveţi grijă de a vă limita complexitatea acestora. Îndrumările care depăşesc vocabularul şi înţelegerea copilului în ceea ce priveşte lungimea frazei şi forma acesteia nu vor face decât să-l încurce pe copil. Îndrumările verbale pot fi date în timp ce predaţi abilităţile motorii, cum ar fi săritul într-un picior, aşezatul cuvurilor unul peste altul sau asamblatul imaginilor. Îndrumările verbale sunt adesea folositoare copiilor la desenatul formelor geometrice. Spunând *"Acum ia-o în jos, opreşte-te, acum mergi lateral",* îi furnizăm copilului informaţia necesară completării cu succes a sarcinii. Când copilul spune o poveste puteţi spune lucruri cum ar fi *"Spune-mi ce a făcut Albă-ca-Zăpada după ce au plecat piticii*", sau îndrumări asemănătoare care să-i dea un incidiciu copilului.

Ajutorul vizual:

Ajutorul vizual este orice stimul vizual care îl ajută pe copil să îndeplinească cu succes sarcina. Exemple de ajutor vizual, sunt:

-să-l punem pe copil să traseze forme, litere, numere desenându-le peste linii punctate;

-să deseneze forme geometrice după un model;

-să folosim imagini pentru a-l ajuta pe copil să povestească;

-să-l punem să completeze forme desenate parţial;

-să punem copilul să deseneze ceva sau să execute o activitate după ce i-aţi arătat întâi dv., cum să facă.

PROCEDURI

Unele din procedurile care pot fi folosite cu tipurile de ajutor descrise mai sus, sunt estomparea, înlănţuirea şi modelarea.

Estomparea reprezină **reducerea gradului de ajutor în mod treptat pe măsură ce copilul câştigă îndemânare în executarea abilităţii.** Educatorul poate începe prin a-l învăţa pe copil să meargă cu maximum de ajutor fizic atunci când copilul execută mersul foarte puţin singur. Pe măsură ce copilul câştigă mai multă abilitate, educatorul poate reduce ajutorul acordat până la gradul în care copilul se ţine doar de un deget al mâinii adultului. În mod asemănător, atunci când este vorba de desenatul unui pătrat prin unirea punctelor, puteţi începe prin a folosi nişte puncte foarte mari şi puternic înegrite. Pe măsură ce copilul devine mai eficient, punctele vor fi făcute mai mici şi mai estompate până când nu vor mai fi folosite deloc.

Formarea este procedeul prin care **se acceptă iniţial orice răspuns care aproximează chiar grosolan răspunsul dorit.** De exemplu, atunci când învăţaţi un copil să deseneze un cerc, veţi putea accepta la început şi veşi recompensa orice formă închisă chiar dacă aceasta nu reprezintă un cerc. Pe măsură ce copilul progresează prin exerciţiu**, criteriul va fi schimbat în mod gradat.** Iniţial veţi recompensa orice formă închisă, apoi orice formă închisă care nu conţine nici o linie dreaptă (trebuie să fie curbă, dar poate fi şi ovală), pentru ca în final copilul să fie recompensat numai dacă forma este rotundă şi nu ovală.

Înlănţuirea este învăţarea copilului a unor **mici porţiuni de comportament care, atunci când sunt toate învăţate, vor alcătui o sarcină integrală.** Copilului i se cere să înveţe doar o mică parte; când aceasta este achiziţionată el va trebuie să execute două părţi şi aşa mai departe până când copilul va executa întreaga sarcină. Această procedură este folosită în învăţarea unor abilităţi cum ar fi **înodarea şireturilor de la pantofi** pentru că sarcina poate fi împărţită într-o serie de paşi. **La început copilului i se cere să încrucişeze şireturile iar dv. terminaţi sarcina făcând funda. Apoi il puneţi pe copil să încrucişeze şireturile şi să lege primul nod iar dv. faceţi restul**. Următorul pas este de a-i cere copilului **să facă şi prima buclă ca adăugare la celelalte, apoi să facă şi a doua buclă şi în final să le lege**. În acest fel, copilul execută din ce în ce mai mulţi paşi în mod gradat. **Dv. terminaţi procesul de legare al şireturilor în fiecare pas astfel încât comportamentul este modelat pentru copil.**

Inversul acestui comportament poate fi folosit pentru a preda aceeaşi sarcină. Educatorul va executa sarcina cu excepţia ultimului pas - legarea nodului final - şi **treptat va pune copilul să execute din ce în ce mai mulţi paşi** de la sfârşit spre început şi nu invers.

Înlănţuirea inversă este uneori preferabilă pentru că copilul va fi întotdeauna recompensat pentru terminarea sarcinii şi nu pentru diferiţi paşi intermediari ai procesului.

Îmbrăcarea unei perechi de pantaloni poate fi învăţată folosind un astfel de procedeu. Începeţi prin a-l îmbrăca pe copil cu pantaloni, trăgându-i dv. până la şold. Copilul îi va putea trage atunci de la şold în sus. Obiectivele succesive vor putea fi tragerea pantalonilor de către copil în sus de la genunchi şi apoi de la glezne. În final copilului i se va cere să pună picioarele în pantaloni şi apoi să şi-i tragă în sus fără ajutor. După ce copilul învaţă un pas, el va executa întotdeauna acel pas pe lângă pasul pe care îl învaţă în momentul respectiv.

Înlănţuirea poate fi folosită la învăţarea copiilor **să-şi scrie numele.** Începeţi prin scrierea de către dv. a *MARI*, iar copilul scrie *A*. Apoi scrieţi *MAR*, pe urmă *MA*, apoi *M*, iar în final copilul îşi va scrie numele în întregime. În acest exemplu se poate folosi o procedură de estompare pe lângă cea de înlănţuire. Puteţi scrie *MARI* şi să conturaţi *A* prin puncte peste care să traseze copilul, Treptat faceţi mai puţine puncte, mai mici sau mai şterse până când copilul va scrie *A* singur. Apoi începeţi acelaşi procedeu cu litera *I*. Inventarul de timp petrecut cu fiecare din aceşti paşi va fi determinat în mod evident de progresul copilului în învăţarea fiecărui pas.

Procedeele discutate pot fi folosite fie independent, fie în combinaţie. Un exemplu al felului în care o abilitate, desenatul unui pătrat, poate fi învăţată folosind aceste trei procedee, urmează mai jos.

Dacă folosiţi estomparea, puneţi-l pe copil să deseneze pătratul după puncte. La început vor fi multe puncte, mari şi intens înnegrite. Gradat reduceţi numărul punctelor şi le faceţi mai mici şi mai şterse până când copilul va desena pătratul singur. Înlănţuirea poate fi folosită desenând dv. trei laturi ale pătratului şi punându-l pe copil să completeze cu a patra latură. Când copilul ajunge să facă aceasta, puneţi-l să deseneze în completare 2 laturi, 3 laturi şi în final întregul pătrat. Formarea poate fi folosită astfel: Puneţi-l pe copil să deseneze pătrate în imitaţie după ce desenaţi dv. La început acceptaţi şi recompensaţi orice formă care are patru colţuri. Gradat îi veţi cere copilului să deseneze linii drepte, laturi egale ca lungime şi colţuri care au unghi de deschidere de aproximativ 90 grade. Unele din aceste tehnici, bineânţeles pot fi combinate. De exemplu, copilul poate desena cele două laturi ale pătratului cu ajutorul unui punct.

În majoritatea cazurilor, unele sau toate aceste procedee pot fi folosite pentru a preda o anumită sarcină. Este bine să încercaţi să le folosiţi alternativ, mai ales dacă cea pe care aţi

ales-o inițial nu dă rezultate. Datorită deosebirilor între modurile de învăţare ale diferiţilor copii poate fi adesea necesar să predaţi la diferiţi copii aceeaşi abilitate în diferite feluri.

PROCEDURI DE CORECŢIE

Există mai mulţi paşi în planificarea particularităţilor unui program educativ atunci când folosiţi Ghidul Portage pentru educaţie timpurie. Educatorul începe prin a alege un comportament care să-l conducă la atingerea obiectivului final prin intermediul analizei sarcinii, formulează obiectivele pe termen scurt în termeni comportamentali şi alege o metodă de învăţare şi o recompensă. Pasul final dinaintea aplicării programului este alegerea unei proceduri de corecţie. Când un copil execută comportamentul aşa cum e formulat în obiectivul comportamental este important ca noi să-l recompensăm. Totuşi, la începutul învăţării copilul poate să nu fie capabil să execute comportamentul. Datorită faptului că sarcina trebuie să fie puţin mai dificilă decât nivelul lui de performanţă, copilul va da frecvent răspunsul greşit sau nu va executa comportamentul aşa cum este el formulat în obiectivul comportamental. De aceea, este necesar să aveţi o procedură de corecţie prin care să-l ajutaţi să execute răspunsul corect astfel încât să fie recompensat. Recompensa (întărirea) creşte probabilitatea de repetare a răspunsului corect, după cum urmează. Dacă copilul nu poate produce acest răspuns atunci el nu va avea ocazia să fie întărit. Procedura de corecţie asigură apariţia răspunsului corect chiar dacă el este produs cu mai mult ajutor decât se indicî în formularea obiectivului comportamental.

Tipurile de ajutor folosite ca proceduri de corecţie sunt aceleaşi cu tipurile de ajutor folosite în predare: l).modelarea comportamentului corect prin a-i arăta sau spune copilului ce să facă, **2).**acordarea ajutorului fizic pentru a-l ajuta pe copil să execute corect, **3).**acordarea indiciilor verbale pentru a-l corecta pe copil, **4).**furnizarea indiciilor vizuale pentru a-l ajuta pe copil.

Tipul de procedură de corecţie folosită **trebuie să fie adecvată sarcinii şi să-l ajute efectiv pe copil în producerea răspunsului corect**. A spune "*Nu*" sau "*Nu este bine*" unui copil nu face decât a-i arăta acestuia că nu a executat aşa cum trebuia. Nu i se arată astfel copilului răspunsul corect şi nu este ajutat în a-l descoperi singur. Copilul care aude în mod repetat "Nu", nu este corectat, nu i se oferă informaţie în plus pentru executarea corectă. Această abordare îl încurajează pe copil să meargă "pe ghicite". Atunci când ghiceşte el poate da răspunsul corect prin încercare şi eroare, dar, din nefericire el poate să facă şi asociaţii incorecte. Atunci când un copil este învăţat să denumească numeralele, el poate spune uneori că 2 este 5. Dacă educatorul îi spune numai "*Nu*", copilul va continua să ghicească 1, 3, 4 şi

în final 2. Atunci când urmează strategia prin încercare şi eroare el poate face de patru ori asociaţii incorecte între numeral şi denumirea sa. Dacă i s-ar fi spus iniţial *"Este doi"* sau i s-ar fi dat un indiciu verbal ca *"Este d..."*, copilul ar fi denumit corect şi trei din cele patru asociaţii incorecte ar fi fost evitate.

O altă problemă în folosirea negativelor ca porcedură de corecţie este că ele îl pun pe educator în situaţia de recompensare (întărire) a asociaţiilor incorecte. Când copilul învaţă să denumească culorile el poate spune că roşu este albastru. Dacă răspunsul educatorului la aceasta este *"nu, nu este albastru"*, acesta pur şi simplu repetă greşeala copilului. Copilul aude atunci de două ori cuvântul "*albastru*" asociat cu un obiect care este roşu. O alternativă mai bună de corecţie ar fi să spunem *"Este roşu"* sau să-i dăm un indiciu verbal a primului sunet din denumirea culorii şi apoi să-l punem pe copil să repete denumirea corectă a culorii astfel încât asociaţia cuvântului "*roşu*" cu culoarea să fie întărită. Întotdeauna accentuaţi răspunsul corect şi nu pe cel incorect.

În corectarea copilului trebuie să luăm în considerare şi cantitatea de ajutor pe care o acordăm copilului. Atunci când este posibil, copilul trebuie ajutat în găsirea răspunsului corect şi nu prin a i-l oferi noi. De exemplu, dacă un copil are dificultăţi la întregirea unei imagini din bucăţi, fără ajutor, o corectare adecvată ar fă să-i spunem *"Întoarce bucata cu partea cealaltă*". Dacă copilul atunci întoarce piesa şi o potriveşte la locul ei înseamnă că procedura de corecţie a fost adecvată. Ea i-a oferit copilului indiciul de care avea nevoie. În acest caz educatorul nu avea nevoie să-i întoarcă el piesa copilului. Daţi numai atât ajutor cât este nevoie pentru îndeplinirea cu succes a sarcinii. Astfel, copilul are sentimentul succesului pentru că a reuşit să îndeplinească sarcina. Dându-i mai mult ajutor decât are nevoie îl putem priva pe copil de sentimentul de autorealizare şi de ocazii de învăţare. Dându-i numai atât ajutor cât are nevoie, atunci când este necesar, îi evităm frustrarea ce apare din insuccesul la o sarcină. Această abordare încurajează copilul în lucrul la o sarcină la care el iniţial nu are succes, până când o poate îndeplini singur.

O metodă de determinare a procedurii de corecţie adecvate, este folosirea analizei sarcinii făcute pentru comportamentul care urmează a fi învăţat. Urmează un exemplu de analiză a sarcinii pentru **FIŞA COGNITIV 63:**

Obiectiv final:

Va denumi culorile roşu şi albastru la cerere de cinci ori din cinci încercări pentru fiecare culoare.

Obiective - ţintă:

1.*Arată cu degetul roşu şi albastru, după model, de cinci ori din cinci încercări pentru fiecare culoare;*

2. *Arată cu degetul roşu şi albastru, fără model, de cinci ori din cinci încercări pentru fiecare culoare;*

3.*Denumeşte roşu şi albastru în imitaţie de cinci ori din cinci încercări pentru fiecare culoare;*

4.*Denumeşte roşu şi albastru când este întrebat "Este roşu sau albstru?" de cinci ori din cinci încercări pentru fiecare culoare;*

5.*Denumeşte roşu şi albastru cu model iniţial de cinci ori din cinci încercări pentru fiecare culoare;*

6.*Denumeşte roşu şi albastru, la cerere, de cinci ori din cinci încercări pentru fiecare culoare;*

Dacă predaţi obiectivul comportamental nr.6, atunci obiectivul nr.5 poate fi folosit ca procedură de corecţie. Dacă această cantitate de ajutor a fost fată şi copilul nu este totuşi capabil să execute răspunsul corect, educatorul poate atunci folosi obiectivul nr.3 ca procedură de corecţie care constă în modelarea răspunsului corect pentru copil. Acelaşi lucru poate fi făcut în urmauătoarea analiză a sarcinii.

FIŞA MOTOR 81

Obiectiv final:

Completează un incastru cu trei forme, fără ajutor.

Obiective - ţintă:

1.*Va aşeza 3 din 3 forme pe planşetă când adultul îi ghidează mâna.*

2*.Va aşeza 3 din 3 forme pe planşetă cu indicii verbale.*

3.*Va aşeza 3 din 3 forme pe planşetă, fără ajutor.*

Când predaţi obiectivul nr.3, folosiţi obiectivul nr.2 ca procedură de corecţie. Dacă predaţi obiectivul nr.2, folosiţi ajutorul descris în obiectivul nr.1 ca procedură de corecţie. Este foarte important momentul în care este folosită corecţia. Copilul trebuie mai întâi să aibă ocazia să execute sarcina numai cu ajutor descris de obiectivul comportamental. Acordaţi-i timpul necesar să o facă. Când este evident că el nu poate să o facă, atunci furnizaţi-i ajutorul prin procedura de corecţie. Lăsaţi copilul suficient timp să execute sarcina, dar interveniţi înainte ca el să fie frustrat.

Reţineţi 6 puncte principale referitoare la procedurile de corecţie:

1.Accentuaţi răspunsul corect şi nu cel incorect: întăriţi asociaţia corectă.

2.Evitaţi "nu" ori de câte ori este posibil.

3.Acordaţi numai atât ajutpr cât este nevoie.

4.Nu fiţi punitivi când corectaţi copilul.

5.Lăsaţi-i copilului ocazia să execute sarcina, dar interveniţi înainte ca el să devină frustrat.

6.Întăriţi (recompensaţi) copilul când realizează sarcina, chiar dacă a avut nevoie de ajutor.

IMPLEMETAREA OBIECTIVELOR EDUCAŢIONALE

Pe măsură ce copilul învaţă, comportamentul său se schimbă; aceasta este dovada faptului că învăţarea a avut loc. Dacă un copil nu era capabil să denumească culorile şi ca urmare a unei planificări adecvate a educaţiei şi aplicării acesteia, el acum denumeşte culorile, comportamentul copilului, s-a schimbat. Totuşi, pentru ca învăţarea să aibă loc, schimbarea în comportament trebuie să fie relativ constantă şi permanentă. Educatorii pot furniza copilului multe ocazii de a exersa noul comportament, totuşi, învăţarea nu va avea loc dacă noul comportament, odată produs, nu va fi întărit.

ÎNTĂRIREA

Orice comportament care este urmat de o consecinţă recompensantă este probabil să fie repetat. Consecinţa recompensantă este numită întărire. Acordarea unei întăriri măreşte probabilitatea ca respectivul comportament să apară din nou. Întărirea reprezintă o parte atât de importantă a procesului de învăţare încât este inclusă în sugeatiile de predare din majoritatea fişelor ghidului. Cuvinte cum ar fi "încurajaţi", "lăudaţi", "îmbrăţişaţi", "acordaţi atenţie", denotă nişte consecinţe recompensante care trebuie acordate copilului în timp ce execută comportamentul dorit sau după apariţia acestuia.

Prin întărire i se oferă copilului informaţia că ceea ce tocmai a terminat de efectuat a fost bine. Acest lucru este deosebit de important în învăţarea unei abilităţi noi. De exemplu, fişa LIMBAJ 27 este "*numeşte trei părţi ale corpului la o păpuşă sau o altă persoană*". Când copilul denumeşte o parte a corpului pe care i-o arătaţi dv. şi nu se întâmplă nimic după aceea, copilul nu va şti dacă răspunsul lui a fost corect sau nu. Dându-i o întărire "aşa este Gabi, nasul!", cresc şansele ca atunci când va fi din nou întrebat, comportamentul să apară din nou. În mod similar, Fişa LIMBAJ 12 este intitulată *"Cere mai mult*". Dacă copilul întinde cana şi spune "mai" şi nimic nu se întâmplă, cuvântul nu va avea nici o semnificaţie. În plus, dacă copilul spune "mai" şi cana îi este umplută cu ceva care îi place, cuvântul "mai" nu va mai apare aşa uşor data următoare. Nu tuturor copiilor le plac bomboanele, laudele, legănatul sau lipirea unor steluţe pe hârtie. Bineânţeles că majoritatea copiilor vor fi întăriţi

prin unele din acestea, dar un anume copil poate să îndrăgească pe una mai mult decât pe celelalte. Pentru unii copii nici unul din aceste lucruri nu este o recompensă (întărire). Prin observarea de către educator şi informaţii de la părinţi se pot găsi activităţi favorite, materiale şi mâncare care să servească ca întărire pentru fiecare copil. Lucrurile şi activităţile cele mai îndrăgite de copil pot fi folosite ca întărire (consecinţă recompensantă) pentru executarea unei sarcini dificile sau neplăcute copilului. De exemplu, Fişa AUTOSERVIRE 91, "*Este responsabil pentru o sarcină gospodărească săptămânală*", dacă nu este o activitate preferată, copilului i se poate spune *"după ce duci gunoiul afară poţi să ieşi la joacă",* (o activitate preferată). Dacă o sarcină motorie cum ar *fi "Sare într-un picior de cinci ori succesiv"* (Fişa MOTOR 108), nu este o sarcină preferată, putem să motivăm copilului, astfel încât comportamentul să fie executat cu entuziasm, "Costel, sări până la masă, prânzul este gata".

Întăririle se împart în două categorii. Întăririle primare sunt reprezentate de mâncare şi băuturi; întăririle secundare sunt reprezentate de laude, îmbrăţişări, mângâieri, bătut din palme, steluţe şi jetoane. Felul întăririi folosite depinde de copil şi de dificultatea sarcinii. Dacă putrem să-l facem pe copil să repete un comportament cu ajutorul întăririlor secundare atunci nu este necesar să folosim mâncare sau băuturi. Dacă recompensele secundare nu sunt eficiente, atunci nu ezitaţi să folosiţi mâncarea sau băutura. Regula care trebuie urmată aici este de a furniza copilului o întărire secundară în acelaşi timp cu cea primară, cea primară fiind administrată imediat după cea secundară. Asocierea laudei cu o înghiţitură de mâncare îndeplineşte două deziderate fundamentale: **1).** copilul va învăţa noul comportament (abilitate); **2).** cu timpul, laudele şi mângâierile vor căpăta aceleaşi proprietăţi de întărire ca şi mâncarea, şi gradat recompensa primară poate fi încet estompată.

Întărirea trebuie dată imediat după executarea unei sarcini. Ne asigurăm astfel că copilul asociază întărirea cu comportamentul dorit, ceea ce măreşte probabilitatea de repetare a acestuia. De exemplu, când lucrăm la stabilirea contactului vizual cu un copil, asiguraţi-vă că-l recompensaţi atunci când se uită la dv. şi nu câteva secunde mai târziu când poate că se uită pe fereastră sau se joacă cu o jucărie. În felul acesta nu va exista nici o îndoială asupra comportamentului care a fost recompensat.

Atunci când predaţi o abilitate nouă şi dificilă va fi necesar să întăriţi copilul de fiecare dată când execută comportamentul. Odată ce copilul a învăţat noua sarcină, este posibil să treceţi la un program intermitent de recompensare prin reducerea frecvenţei întăririlor. De exemplu, Fişa AUTOSERVIRE 66 este "*Încheie nasturi mari pe placa pentru învăţare sau la o jachetă*

aşezată pe masă". Când copilul învaţă îndeplinirea sarcinii, la început ajutat şi apoi fără ajutor, întărirea trebuie dată pentru fiecare nasture încheiat. Mai târziu, când sarcina devine mai uşoară pentru copil, comportamentul poate fi menţinut prin recompense intermitente; adică, dacă copilul poate încheia uşor nasturii, va putea fi recompensat numai atât cât trebuie pentru a-l face să continue sarcina, poate după primul, al patrulea şi al şaselea nasture încheiaţi corect. Dacă întărirea este neregulată, copilul va continua să lucreze pentru că el nu ştie momentul când va primi întărirea. Totuşi, atunci când copilul este capabil să îndeplinească Fişa AUTOSERVIRE 81 (se îmbracă complet), întărirea trebuie amânată până când întreaga sarcină a fost îndeplinită -*"Bravo, te-ai îmbrăcat bine Laura. Acum eşti gata să ieşi la joacă"*.

Un alt exemplu poate fi ilustrat folosind Fişa MOTOR 81, *"Completează un incastru cu trei forme"*. Iniţial, fiecare formă plasată corect trebuie întărită. Pe măsură ce copilul, prin exerciţiu şi recompensare continuă, câştigă în abilitate, recompensa trebuie amânată până când toate cele trei forme au fost corect plasate.

Este important să reduceţi gradat frecvenţa întăririlor numai după ce comportamentul a fost bine învăţat. Cel mai bun indiciu după care să vă ghidaţi este comportamentul copilului; dacă acesta îşi reduce frecvenţa înseamnă că vă grăbiţi cu reducerea recompenselor: Reţineţi, folosiţi întărirea continuă pentru învăţarea comportamentului şi apoi folosiţi întărirea intermitentă pentru a-l menţine.

Extinderea

PROGRAM DE INTERVENŢIE PERSONALIZAT

(Structură orientativă)

- **Numele şi prenumele copilului:**
- **Data naşterii:**
- **Vârsta:**
- **Grupa/ Clasa:**
- **Echipa de caz:**
- **Diagnostic psihologic[1]:**
- **Deficienţe/ probleme de sănătate asociate[2]:**

[1] Dacă este cazul
[2] Dacă este cazul

- **Nivel de dezvoltare apreciat în urma evaluării utilizând *Inventarul de abilități Portage*[3] :**
  - Socializare: VM **..... ani și ..... luni,** rezintă un **avans/ o întârziere de ..... ani..... luni**
  - Limbaj: VM **..... ani și ..... luni,** rezintă un **avans/ o întârziere de ..... ani..... luni**
  - Autoservire: VM **..... ani și ..... luni,** rezintă un **avans/ o întârziere de ..... ani..... luni**
  - Cognitiv: VM **..... ani și ..... luni,** rezintă un **avans/ o întârziere de ..... ani..... luni**
  - Motor: VM **..... ani și ..... luni,** rezintă un **avans/ o întârziere de ..... ani..... luni**
- **Recomandări: [4](de ex.:)** Având în vedere declajaul semnificativ între vârsta mintală și cea cronologică în domeniile Limbaj și Cognitiv, programul de intervenție va viza, într-o primă etapă, dezvoltarea Limbajului, în colaborare cu logopedul și părinții.
- **Echipa de caz:** ex. educatoare, logoped, părinți.

Puncte tari :	**Puncte slabe :**
Ex: Receptivitatea, curiozitatea, sociabilitatea dezvoltarea motorie optimă. -Înțelege mesaje și comenzi date -Participă la dialoguri scurte	Ex: Agitație psihomotrică, management deficitar al emoțiilor, rezistența scăzută la frustrare -Vocabularul este sărac, limitat la cuvinte uzuale -Prezintă dificultăți în diferențierea sunetelor .....
Oportunităţi : Deschiderea și implicarea ambilor părinți.	**Ameninţări :** Îmbolnăviri frecvente, care întârzie aplicarea PIP. Deficit de atenție

- **Perioada de implementare a programului:** ex. 8 săptămâni

Domeniu de		**Evaluarea progresului***					
		Luna1			Luna 2		
		ST	SP	FS	ST	SP	FS

[3] Notați rezultatele doar pentru ariile evaluate
[4] Este doar un exemplu

intervenţie							
LIMBAJ	Item 60 Portage: Să fie atent 5 minute în timp ce i se citește o poveste,						
	Dacă e necesar, faceți analiza sarcinii și împărțiți în pași mai mici, ex						
	- Să fie atent trei minute în timp ce i se citește o poveste, cu urmărirea imaginilor, întrebări ajutătoare și promptare fizica/ verbală						
	- Să fie atent trei minute în timp ce i se citește o poveste cu cel mult o promptare						
	-						
	Item 61 Portage: Să îndeplinească o serie de 2 comenzi care nu sunt corelate.						
	.....						
	.....						
.....							

- **Dificultăţi întâmpinate:.....**
- **Recomandări:.....**
  .....

*Indici de performanţă în evaluarea progresului :

*ST- realizează sarcina de lucru cu **sprijin total**: verbal şi fizic*

*SP- execută sarcina cu **sprijin parţial**: verbal sau fizic/ nu finalizează sarcina.*

*FS- execută în întregime sarcina **singur***